

REGIOSCREENING

BESTUURLIJKE REGIONALE SAMENWERKING IN VLAANDEREN

INVENTARISATIE EN ANALYSE

24 april 2012

COLOFON

Redactie: Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Met wetenschappelijke medewerking van An Decorte, Filip De Rynck, Caroline Temmerman, Joris Voets & Ellen Wayenberg (Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen)

Verantwoordelijke uitgever:

Guido Decoster
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Boudewijnlaan 30
B-1000 Brussel

D/2012/3241/106

Voorwoord

De regioscreening is een belangrijke stap in de hervorming van onze bestuurlijke organisatie

Samenwerking is de afgelopen jaren meer dan ooit aan de orde geweest om onze maatschappelijke uitdagingen aan te pakken. Maar bestaat er ook zoiets als ‘teveel samenwerken’? Kan samenwerking ook leiden tot minder transparantie, efficiëntie en democratische controle? Dit zijn de kernvragen die naar voren komen wanneer we het hebben over het toegenomen aantal samenwerkingsverbanden, structuren en gebiedsafbakening op het schaalniveau tussen de gemeenten en de Vlaamse overheid.

Het debat over het ‘intermediaire niveau’ is in de Vlaamse bestuurlijke organisatie niet nieuw. De toenmalige Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur stelde meer dan tien jaar geleden al het nut en de noodzaak van een regioscreening vast. In 2009 stond dit thema opnieuw op de politieke agenda. Vanuit Nederland kwam de term ‘verrommeling’ overwaaien in het Vlaamse bestuurskundige discours. De aanpak van de verrommeling is een van de speerpunten die de Vlaamse regering op 8 april 2011 aankondigde in het Witboek Interne Staatshervorming.

Het concept ‘verrommeling’ klinkt erg negatief, en in discussies blijkt al snel dat iedereen iets anders begrijpt onder verrommeling.

In de afgelopen jaren werden er wel studies uitgevoerd voor kleinere gedeelten van het Vlaamse grondgebied, op initiatief van de lokale besturen zelf, maar we beschikten niet over een algemeen overzicht van de structuren die zich op het intermediaire niveau bevinden voor het hele Vlaamse grondgebied.

In de afgelopen maanden werd er heel wat werk verricht door de gouverneurs, het Agentschap Binnenlands Bestuur en de gemeenten zelf om zoveel mogelijk structuren te inventariseren in een databank. Deze oefening werd wetenschappelijk ondersteund door het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen.

Het rapport dat nu voor u ligt bevat de eerste analyses en inzichten die voortvloeien uit de gegevens waarover we nu beschikken. We zetten hiermee een belangrijke stap vooruit. Het debat over de verrommeling wordt hierdoor geobjectiveerd, inzichtelijker gemaakt en beter onderbouwd. Dit rapport is echter niet het eindpunt van de regioscreening, maar de start ervan. Het rapport moet zowel aanzetten tot verder wetenschappelijk onderzoek als tot reflectie en debat bij lokale besturen over de samenwerkingsverbanden waarin ze participeren.

Geert Bourgeois

*Viceminister-president van de Vlaamse regering en
Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand*

Inhoud

Voorwoord.....	3
Inhoud.....	5
1 Inleiding.....	9
2 Regioscreening: achtergrond en doelstellingen.....	11
2.1 Waarom een regioscreening?	11
2.1.1 Aanleiding en probleemformulering.....	11
2.1.2 Beleidsmatige context.....	11
2.2 Aanpak van de inventarisatiefase.....	13
2.2.1 Voorbereiding en wetenschappelijke onderbouwing van de regioscreening door het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen.....	13
2.2.2 Opbouw van de databank	14
2.2.3 Gebiedsdekkende inventarisatie	14
3 Kwantitatieve analyse.....	17
3.1 Sterke stijging van het aantal samenwerkingsverbanden	18
3.2 Intergemeentelijke samenwerking	18
3.2.1 Interlokale verenigingen	20
3.2.2 Projectverenigingen.....	22
3.2.3 Dienstverlenende verenigingen	24
3.2.4 Opdrachthoudende verenigingen	25
3.3 Informeel overleg en samenwerking.....	27
3.4 Vlaamse of federale regionale structuren	29
4 Clusteranalyse	32
4.1 Clusteranalyse met behulp van een matrix.....	32
4.2 Cartografische clusteranalyse	35
4.3 Hiërarchische clusteranalyse.....	37
4.4 Cartografische dwarsdoorsnedes van de clusteranalyse.....	39
4.4.1 Doorsnede 1	40
4.4.2 Doorsnede 2	41
4.4.3 Doorsnede 3	43
5 Kwalitatieve analyse.....	45
5.1 West-Vlaanderen	45
5.1.1 Brugge, Oostende en omgeving.....	45
5.1.2 Westhoek.....	45
5.1.3 Roeselare - Tielt / Midden-West-Vlaanderen.....	46

5.1.4	Kortrijk / Zuid-West-Vlaanderen.....	47
5.3	Oost-Vlaanderen	48
5.3.1	Gent en omgeving	48
5.3.2	Zuid – Oost – Vlaanderen	49
5.3.3	Dendermonde en omgeving	50
5.3.4	Waasland	50
5.4	Antwerpen	51
5.4.1	Antwerpen en omgeving	51
5.4.2	Mechelen en omgeving	52
5.4.3	De Kempen	52
5.6	Limburg	54
5.6.1	Noord-Oost-Limburg.....	55
5.6.2	Zuid-West-Limburg.....	55
5.8	Vlaams-Brabant	57
5.8.1	Leuven/Oost-Vlaams-Brabant	57
5.8.2	Halle-Vilvoorde/West-Vlaams-Brabant	58
6	Conclusies.....	60
6.1	Sterke stijging van het aantal structuren, afbakening en samenwerkingsverbanden	60
6.2	Het ‘intermediaire niveau’ is een huis met vele kamers	60
6.3	Nood aan duidelijke focus en probleemstelling(en)	60
6.4	Clusters van intensieve samenwerking op verschillende schaalniveaus.....	61
6.5	Clusteranalyse als methodologie.....	61
6.6	Oude grenzen zijn herkenbaar, maar worden doordringbaar.....	61
6.6.1	Provinciegrensoverschrijdende initiatieven.....	62
6.6.2	Arrondisementsgrenzen vervagen	62
6.7	Sterk toegenomen samenwerking op kleinere schaalniveaus.....	62
6.8	Sectoraal beleid gericht op schaalvergroting en versterking van capaciteit en expertise	63
6.9	Samenwerking tussen de centrumsteden.....	63
7	Bijlage 1 – Clusteranalyse	65
7.1	West-Vlaanderen	65
7.1.1	Westhoek	66
7.1.2	Zuid-West-Vlaanderen	67
	Midden-West-Vlaanderen.....	68
7.1.3	Brugge-Oostende.....	69

7.2	Oost-Vlaanderen	70
7.2.1	Gent en omstreken.....	71
7.2.2	Vlaamse ardenen / Denderstreek	72
7.2.3	Waasland / Schelde-Durme.....	73
7.3	Antwerpen	74
7.3.1	Antwerpen en omgeving.....	75
7.3.2	Mechelen	76
7.3.3	Kempen.....	77
7.4	Limburg	78
7.5	Vlaams-Brabant	79
7.5.1	Halle-Vilvoorde.....	80
7.5.2	Leuven – Oost-Vlaams-Brabant	81
8	Bijlage 2 – Clusteranalyse gecorrigeerd op kleinschalige samenwerkingsverbanden	82
8.1	West-Vlaanderen	82
8.2	Oost-Vlaanderen	83
8.3	Antwerpen	84
8.4	Limburg	85
8.5	Vlaams-Brabant	86
9	Bijlage 3 - Hiërarchische clusteranalyse	87
9.1	Methodologische verantwoording	87
9.2	West-Vlaanderen	89
9.3	Oost-Vlaanderen	90
9.4	Antwerpen	91
9.5	Limburg	92
9.6	Vlaams-Brabant	93

1 Inleiding

Het rapport dat voor u ligt, bundelt een eerste reeks aan vaststellingen en analyses op basis van een inventarisatie van samenwerkingsverbanden, structuren en gebiedsafbakeringen op het niveau tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid. De inventarisatie gebeurde in de tweede helft van 2011 en werd in opdracht van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur uitgevoerd door de gouverneurs en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur. In dit rapport presenteert het Agentschap voor Binnenlands Bestuur de eerste resultaten van deze inventarisatieoefening. Het rapport kan hiermee niet worden beschouwd als een volledig uitgevoerde 'regioscreening' in heel Vlaanderen, maar is er slechts een aanzet toe. Het rapport reikt een aantal eerste analyses en vaststellingen aan, die aanleiding moeten geven tot verdere reflectie en aanpak, zowel door de wetenschap als door de verschillende overheidsniveaus en besturen in Vlaanderen.

Het rapport bestaat uit drie delen. Het eerste deel is een kwantitatieve analyse van de geïntermediateerde gegevens. In dit deel proberen we meer zicht te krijgen op het 'intermediaire niveau' en formuleren we antwoorden op vragen zoals: Welke structuren bestaan er? Wanneer zijn deze opgericht? Door wie? Binnen welke beleidsdomeinen? Op welke schaalgrootte zijn ze actief? De kwantitatieve analyse brengt meer reliëf aan in de grote hoeveelheid aan data die door de inventarisatie beschikbaar zijn.

Het tweede deel van het rapport bevat een clusteranalyse. In dit deel gaan we op zoek naar een antwoord op de vraag of er groepen van gemeenten te onderscheiden zijn die intenser met elkaar samenwerken dan met andere (groepen van) gemeenten. We geven in dit deel aan de hand van verschillende methoden aan tussen welke gemeenten er zich een grotere concentratie aan samenwerkingsverbanden voordoet en projecteren deze analyses op een aantal kaarten. De clusteranalyse levert inzichten op over de gelaagdheid van het intermediaire niveau en de onderlinge samenhang tussen de verschillende schaalniveaus die te onderscheiden zijn.

Het derde deel van het rapport is een kwalitatieve omschrijving van de structuren en samenwerking die zich in diverse streken in Vlaanderen voordoet. Dit hoofdstuk heeft niet als doel om een exhaustieve en alomvattende analyse te presenteren per regio, maar biedt wel een eerste impressie en overzicht van de manier waarop het intermediaire niveau in Vlaanderen is gestructureerd. Dit deel moet de lezer een eerste algemeen beeld geven van de bestuurlijke samenwerking op het intermediaire niveau.

Het rapport eindigt met een aantal algemene conclusies die op basis van de analyses in de drie verschillende delen kunnen worden getrokken. Het gaat hierbij om objectieve vaststellingen, niet om beleidsaanbevelingen of normatieve uitspraken. Dit rapport moet immers aanleiding geven tot verder onderzoek, overleg en evaluatie. Uit deze volgende stappen kunnen vervolgens concrete beleidsaanbevelingen worden geformuleerd.

Het rapport is opgesteld op basis van een uitgebreide set aan gegevens. Al deze gegevens zijn beschikbaar op de website van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur. Het gaat hier om: de databank met de geïntermediateerde gegevens, een lijst per gemeente met geïntermediateerde samenwerkingsverbanden en een kaart per gemeente waarop de intensiteit van samenwerking staat aangegeven.

2 Regioscreening: achtergrond en doelstellingen

2.1 Waarom een regioscreening?

2.1.1 Aanleiding en probleemformulering

De Vlaamse steden en gemeenten worden in een snel wijzigende omgeving geconfronteerd met steeds hogere verwachtingen en complexere beleidsvraagstukken, en dit binnen een strak financieel kader. De lokale besturen nemen hierin hun verantwoordelijkheid op en proberen door middel van samenwerkingsverbanden met andere gemeenten hun bestuurskracht te versterken. Ook de Vlaamse overheid en de provinciebesturen hebben in het verleden in tal van beleidsdomeinen allerhande samenwerkingsverbanden opgericht.

Hoewel een toegenomen samenwerking tussen gemeenten een positief effect heeft op de lokale bestuurskracht, duiken er echter ook negatieve neveneffecten op: schepenen die van de ene vergadering naar de andere stuurgroep hollen, gemeenteraden die zich afvragen of de subsidies aan allerhande structuren wel goed besteed zijn en lokale topambtenaren die het overzicht verliezen op de veelheid aan structuren waarin hun gemeente participeert, zijn hiervan voorbeelden.

Samenwerking tussen gemeenten is en blijft belangrijk. We staan dus voor de uitdaging om enerzijds samenwerking tussen lokale besturen te versterken en te ondersteunen en, anderzijds, ervoor te zorgen dat deze samenwerking op een transparante, efficiënte en democratische manier kan gebeuren. Dit is de doelstelling van de 'regioscreening' die in het Witboek Interne Staatsvorming wordt aangekondigd.

De regioscreening is een instrument in handen van de steden en gemeenten. Het is een project dat van onderuit groeit en waarvan de resultaten een meerwaarde moeten betekenen voor de steden en gemeenten. Regioscreening is een methode die toelaat om voor elke gemeente in kaart te brengen aan welke samenwerkingsverbanden zij participeert, en waarbij gemeenten door middel van een evaluatie kunnen komen tot een concreet actieplan voor het vereenvoudigen van het intermediaire veld, het versterken van de aansturing van samenwerkingsverbanden of het versterken van samenwerking op vlakken waar nu nog niet of te weinig wordt samengewerkt.

2.1.2 Beleidsmatige context

De term 'regioscreening' gaat op het vlak van het binnenlands bestuur in Vlaanderen ondertussen al bijna tien jaar mee. In 2002 pleit de toenmalige Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur voor het opzetten van een streekgericht proces van doorlichting en overleg¹:

“De Hoge Raad stelt voor om, in samenwerking met deskundigen, een proces op te starten om per streek in Vlaanderen tot een actieplan te komen voor de versterking van de bestuurlijke structuur van de gemeenten. Bij dit proces staat maatwerk voorop. Elk gebied heeft immers haar eigenheden. Daarnaast is de Raad van oordeel dat dit actieplan het resultaat moet zijn van overleg in en met de betrokken gemeenten en met de maatschappelijke krachten in die gebieden. Dit moet in de eerste plaats aan

---

¹ Hoge Raad voor Binnenlands Bestuur (2002). Het nut van het instrument van de fusie in het kader van de versterking van de bestuurskracht van gemeenten. Advies 3 – 23 september 2002.

de betrokken regio de kans geven om vrijwillige initiatieven te nemen. Maar dit betekent eveneens dat, indien dit niet lukt, de Vlaamse regering zelf maatregelen kan nemen, met inbegrip van opgelegde samenvoegingen.”

De Hoge Raad haalde hiervoor de mosterd in Nederland. In Nederland analyseerde de stuurgroep Krachtige Gemeenten, een groep van onafhankelijke deskundigen, eind vorige eeuw een aantal regio's op mogelijke bestuurskrachtproblemen en stelde mogelijke oplossingen voor om hieraan te remediëren. De Nederlandse aanpak bestond uit het inventariseren van knelpunten, een analyse van knelpunten en het voorstellen van mogelijke oplossingen.

De Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (Vlabest) pikte dit idee terug op in 2009. In zijn conceptnota Vlaamse interne staatshervorming benadrukt Vlabest dat een instrumentele top-down benadering niet werkt om de bestuurlijk verrommeling aan te pakken, maar schuift ze het alternatief van de regioscreening met mogelijkheid tot maatwerk naar voren². Vlabest adviseert op korte termijn te starten met een volledige en grondige doorlichting van het streekniveau. De veranderingen moeten hierbij van onderuit vorm krijgen. Deze conceptnota was een reactie op het rapport 'Een sterke stad in een sterke stadsregio', waarin een exploratie gebeurde van de stadsregionale ontwikkelingen in de Vlaamse (centrum)steden³.

Vlabest werkte deze ideeën verder uit in twee bijkomende adviezen, die specifiek ingaan op de methodologie van de regioscreening⁴. Vlabest vertrekt hierin van de problematiek van bestuurskracht van lokale besturen en de bestuurlijke drukte die er op het intermediaire niveau is ontstaan. De regioscreening moet volgens Vlabest gebiedsdekkend zijn, en afgewikkeld worden in drie grote stappen: inventarisatie (alle formele en informele bestuurlijke samenwerkingsverbanden in kaart brengen), analyse (evaluatie op streekniveau naar legitimiteit en efficiëntie) en de opmaak van een actieplan (concrete maatregelen naar voren schuiven om bestuurskracht en bestuurlijke verrommeling aan te pakken). Vlabest schuift hierbij ook een reeks belangrijke principes naar voren, zoals het bottom-up karakter van de regioscreening, de noodzakelijke betrokkenheid en engagement van het Vlaamse niveau en de noodzaak aan een menu aan instrumenten om op maat van de regio oplossingen te ontwikkelen.

Het uitvoeren van een gebiedsdekkende regioscreening in Vlaanderen is opgenomen als doorbraak in het Witboek Interne Staatshervorming⁵. De regioscreening bestaat uit drie fasen:

- Inventarisatie: de bestaande samenwerkingsverbanden worden per gemeente in kaart gebracht;
- Audit en evaluatie: de geïnteriseerde gegevens worden geëvalueerd;

² Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (2009). Conceptnota Vlaamse interne staatshervorming. 21 december 2009.

³ Cabus, P. e.a. (2008). Een sterke stad in een sterke stadsregio. Verslag en aanbevelingen op basis van stadsregionale gesprekken.

⁴ Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (2010). Vlaamse interne staatshervorming. Een methodologisch kader voor de regioscreening. 27 mei 2010.

Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (2010). Regioscreening. Verdere verfijning naar aanleiding van de hoorzitting in het Vlaams Parlement. 3 december 2010.

⁵ Vlaamse regering (2011). Witboek Interne Staatshervorming. 8 april 2011.

- Actieplan met concrete maatregelen: er worden bottom-up actieplannen uitgewerkt op basis van een menu aan instrumenten (bv. clusteren van regionale structuren, shared services inrichten, wijzigen Vlaamse regelgeving, fusie van gemeenten, verschuiven van bevoegdheden,...).

Dit rapport kadert in de eerste stap van het bovenstaande stappenplan. Het is het resultaat van een uitgebreide inventarisatie door de gouverneurs, in samenwerking met het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, van allerhande structuren, samenwerkingsverbanden en gebiedsafbakening op het intermediaire niveau. De gouverneurs hebben deze inventarisatie uitgevoerd uit hoofde van hun functie als commissaris van de Vlaamse Regering. Om hen daarin te ondersteunen werd een databank uitgewerkt waarin de vereiste informatie over de samenwerkingsverbanden geïnterviewd werd.

2.2 Aanpak van de inventarisatiefase

De inventarisatiefase werd in verschillende stappen aangepakt. Eerst is er gestart met een voorbereiding en wetenschappelijke onderbouwing van de methodologie van de regioscreening door het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen (begin 2011). In een tweede fase (mei-juni 2011) werd, op basis van de onderzoeksresultaten, een databank ontwikkeld aan de hand waarvan de inventarisatie kon gebeuren. In een derde fase (tweede helft van 2011) werd deze databank vervolgens ingevuld.

2.2.1 Voorbereiding en wetenschappelijke onderbouwing van de regioscreening door het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen

Ter voorbereiding en onderbouwing van de regioscreening, werd er in 2011 door het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen een onderzoek uitgevoerd⁶. De onderzoekers hebben vijf regio's die al uit eigen beweging met een regioscreening waren gestart, onderzocht. Het gaat daarbij om het Meetjesland, Midden-West-Vlaanderen, Zuid-West-Vlaanderen, de Westhoek en de stadsregio Turnhout. De onderzoekers zijn nagegaan hoe die vijf gebieden de regioscreening hebben aangepakt, welke instrumenten ze hebben ingezet en welke moeilijkheden ze zijn tegengekomen. Op basis van die analyse zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd.

2.2.1.1 Rapport 1 'Regioscreening als instrument voor bestuurlijke evaluatie'

In een eerste onderzoeksrapport is een analyse gemaakt van de manier waarop in de diverse regio's de inventarisatie van samenwerkingsverbanden werd aangepakt. Op basis van die analyse is een draaiboek opgesteld. Dit draaiboek geeft een manier aan waarop een inventaris van de bestaande samenwerking kan worden aangevat. Het draaiboek omvat een aantal rubrieken die een zicht geven op hoe de samenwerking binnen een regio eruitziet. Het is als basis gebruikt voor de opmaak van de accesstool aan de hand waarvan de gebiedsdekkende regioscreening in Vlaanderen is gebeurd.

2.2.1.2 Rapport 2 'Van inventarisatie naar debat'

In dit rapport staat de vraag centraal hoe gemeenten kunnen omgaan met een inventaris van samenwerkingsverbanden. Het rapport bevat aanbevelingen en suggesties over het gebruik van de inventaris door de gemeenten. Hoe kunnen gemeenten aan de slag eens een inventaris is opgemaakt? Aan de hand van welke criteria kan een evaluatie van de

---

⁶ Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen, B-project regioscreening als instrument voor bestuurlijke hervorming (2011), onder leiding van prof. dr. Filip Derynck, prof. dr. Ellen Wayenberg en dr. Joris Voets. Voor meer informatie, zie <http://soc.kuleuven.be/sbov/ned/onderzoek/B201105.htm>

bestaande situatie inzake lokale samenwerking gebeuren? In het rapport is een concreet evaluatiekader opgenomen dat door gemeenten kan worden gebruikt die hun eigen deelname aan samenwerkingsverbanden wensen te evalueren.

2.2.1.3 Rapport 3 'Leren van de proeftuinen'

Het derde rapport behandelt de manier waarop in vijf Vlaamse regio's hervormingstrajecten worden aangepakt en plaatst deze trajecten binnen de specifieke context en historie van de betrokken regio's.

De drie rapporten hebben gezorgd voor de nodige wetenschappelijke onderbouw voor de gebiedsdekkende regioscreening. De ervaringen die op dit vlak werden opgedaan in een aantal Vlaamse regio's zijn bijzonder nuttig gebleken. Zo werd de databank die voor de gebiedsdekkende screening werd opgebouwd, en de variabelen die erin werden opgenomen, ontworpen op basis van de resultaten van het eerste rapport. Het evaluatiekader dat in het tweede rapport werd ontworpen, is nuttig voor gemeenten die, in een volgende stap, zelf aan de slag willen met het materiaal dat nu is verzameld.

2.2.2 Opbouw van de databank

In Access is een databank ontwikkeld om de bestaande samenwerkingsverbanden te inventariseren. De databank bevat voor elk geïnventariseerd samenwerkingsverband een fiche met informatie. Door gebruik te maken van gerelateerde tabellen kan op een hanteerbare manier met een grote hoeveelheid gegevens omgegaan worden. Access biedt ook tal van mogelijkheden om de gegevens te doorzoeken (aan de hand van zogenaamde queries).

De fiche bestaat per samenwerkingsverband uit de volgende variabelen:

- Naam
- Beleidsdomein (beleidsdomeinen waarbinnen het SWV actief is - sectoraal/thematisch of horizontaal/domeinoverschrijdend)
- Kernopdracht
- Functie
- Juridische vorm
- Interorganisatorische vorm (publiek-publiek/publiek-privaat/privaat-privaat)
- Aard van vertegenwoordiging (politiek en/of ambtelijk)
- Aard van de partners in het samenwerkingsverband (gemeenten, provincie, private sector,...)
- Initiatiefnemer
- Startdatum
- Financiering en budget
- Personeel
- Maatschappelijke zetel
- Deelnemende gemeenten

2.2.3 Gebiedsdekkende inventarisatie

De minister van Binnenlands Bestuur heeft aan de gouverneurs de opdracht gegeven om de samenwerkingsverbanden waaraan gemeenten binnen hun provincie deelnemen te inventariseren. Dit gebeurde aan de hand van de databank. De gouverneurs werden hierin ondersteund door de provinciale afdelingen van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

De inventariefase liep van september tot december 2011. Vooraf werden in de databank al alle structuren opgenomen die gekend waren op Vlaams niveau, zoals de RESOC's, zorgregio's, LOGO's.

De gouverneur bepaalde zelf hoe hij de werkzaamheden organiseerde binnen de afgesproken timing. De opdracht was de inventaris aan te vullen, zodat alle samenwerkingsverbanden erin werden opgenomen. Vervolgens werden de gegevens bezorgd aan elke gemeente ter validatie. Op die manier kon elke gemeente de volledigheid en juistheid van de inventaris nagaan.

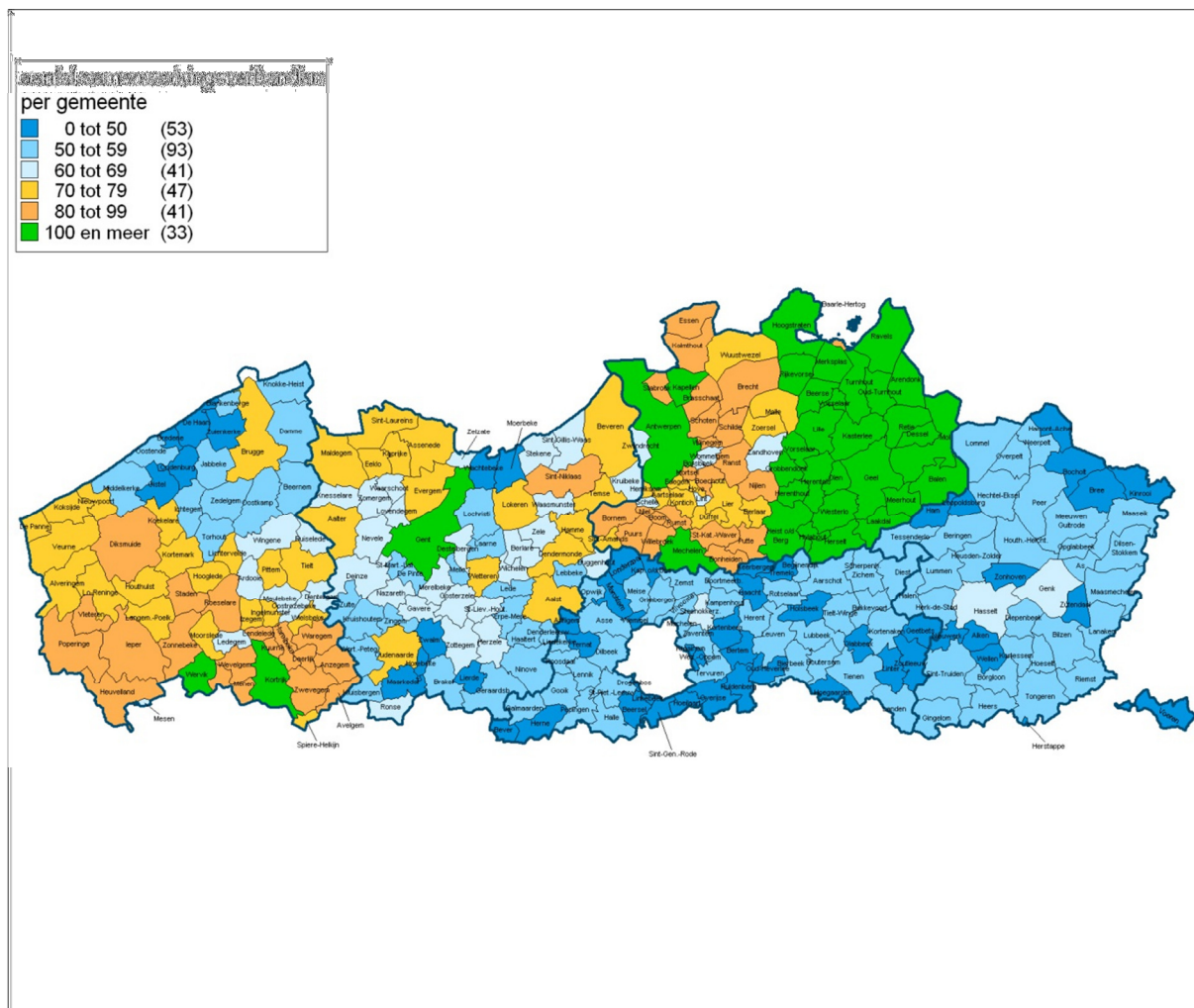
In januari 2012 zijn de verschillende deelbestanden vervolgens gecentraliseerd in een databank. Op basis van deze databank gebeurde de eerste analyse die nu voor u ligt in dit rapport.

3 Kwantitatieve analyse

In de databank zijn in totaal 2.229 samenwerkingsverbanden geïnterpreteerd, gaande van informeel overleg tussen gemeentelijke ambtenaren over dienstverlenende intergemeentelijke samenwerkingsverbanden tot en met Vlaamse structuren of afbakening zoals de zorgregio's of CAW's.

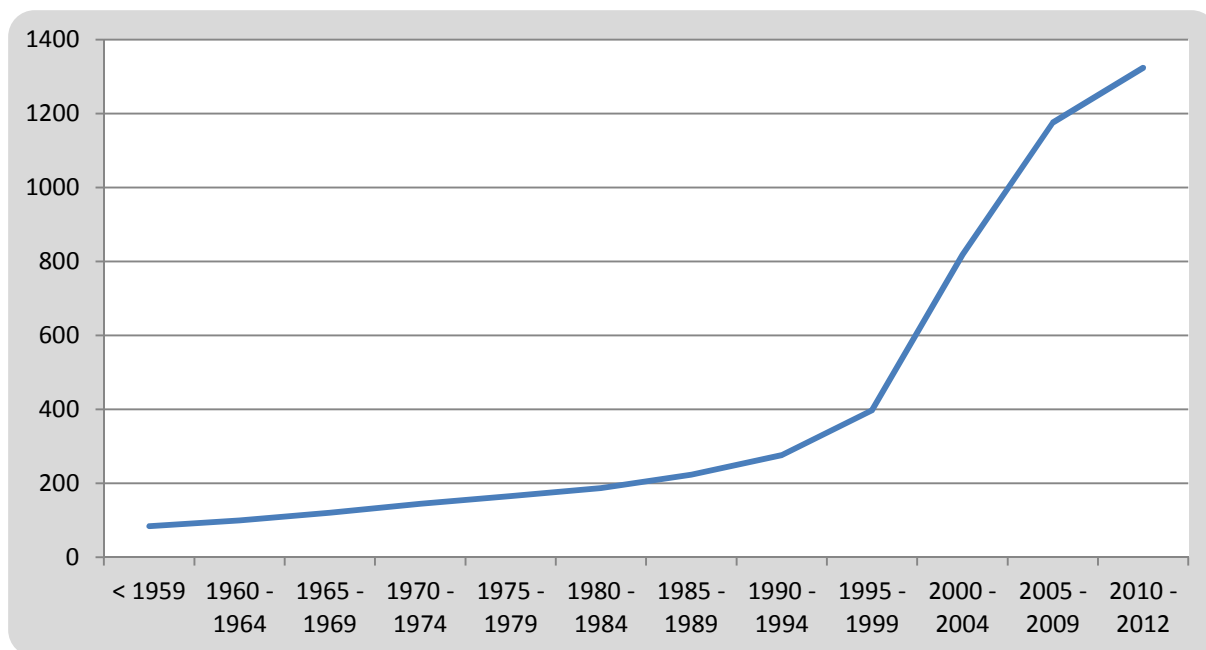
Gemiddeld zijn er per Vlaamse gemeente 68 samenwerkingsverbanden opgelijst. Het minimum aantal samenwerkingsverbanden was 30 (Herstappe), het maximum aantal samenwerkingsverbanden 152 (Turnhout).

Inwonersaantal	Gemiddeld aantal SWV's
Meer dan 100.000	93
50.000 - 99.999	77
20.000 - 49.999	72
10.000 - 19.999	68
5.000 - 9.999	64
Minder dan 5.000	55

Hoewel men er intuïtief vanuit zou kunnen gaan dat vooral kleinere gemeenten in een groot aantal samenwerkingsverbanden participeren, blijkt dit voor de totaliteit aan geïnterviewde samenwerkingsverbanden niet te kloppen. Zeer kleine gemeenten (< 5000 inwoners) blijken aan gemiddeld relatief weinig samenwerkingsverbanden deel te nemen (55), terwijl de grote steden (> 100.000 inwoners) gemiddeld aan relatief veel samenwerkingsverbanden deelnemen (93). Voor de andere gemeenten (met inwoners tussen 5.000 en 100.000) merken we slechts een beperkte invloed van het aantal inwoners op het aantal verbanden waaraan de gemeente deelneemt.

3.1 Sterke stijging van het aantal samenwerkingsverbanden

Van een meerderheid van samenwerkingsverbanden is de startdatum gekend (n=1323). Hieruit blijkt dat samenwerkingsverbanden al zeer lange tijd bestaan. Gedurende de jaren '60, '70 en '80 is er een gestage stijging waar te nemen van het aantal samenwerkingsverbanden. In de tweede helft van de jaren '90 wordt deze stijging forser om na het jaar 2000 explosief toe te nemen.

Figuur 1 – Aantal samenwerkingsverbanden

Dit patroon in de toename van het aantal samenwerkingsverbanden komt overeen met resultaten van de screenings die eerder al gebeurden in Midden-West-Vlaanderen en Zuid-West-Vlaanderen⁷. Om een verklaring te vinden voor deze toename, is het eerst aangewezen dieper in te gaan op de verschillende soorten en types samenwerkingsverbanden die te onderscheiden zijn.

3.2 Intergemeentelijke samenwerking

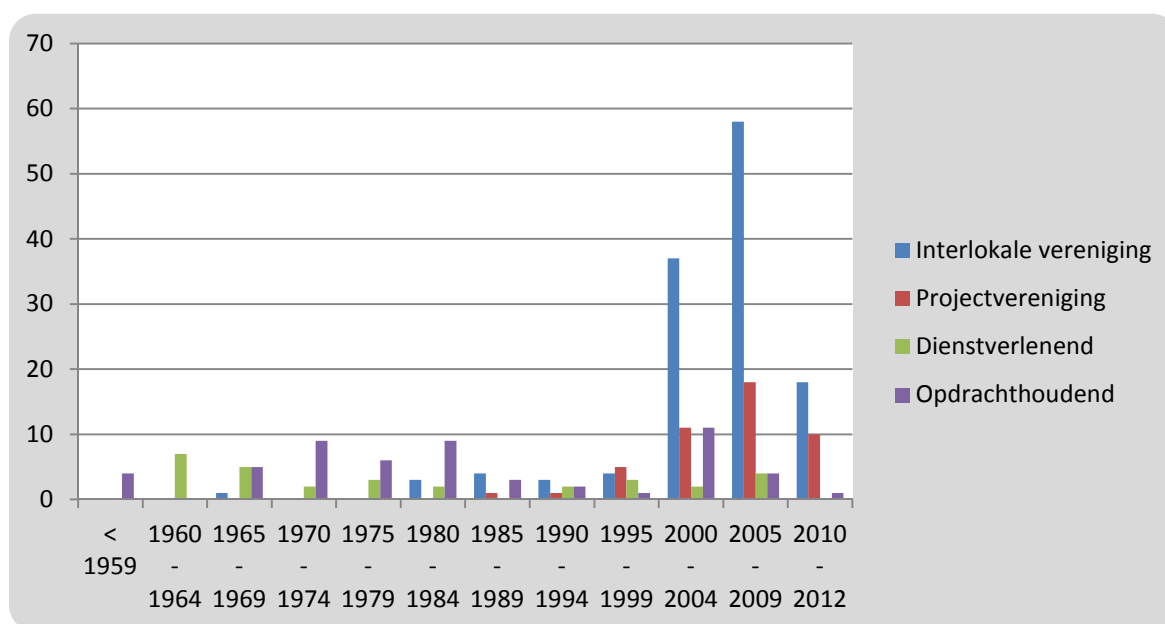
De databank bevat in totaal 298 samenwerkingsverbanden die volgens een van de vier vormen uit het decreet intergemeentelijke samenwerking zijn gestructureerd. De helft hiervan

⁷ Decorte, A. & De Rynck, F. (2010). Sterkere netwerking, sterkere regio. Voorstellen voor de bestuurlijke organisatie van de regio Midden-West-Vlaanderen. Gent: Hogeschool Gent.

De Rynck, F. e.a. (2010). Sterk besturen in een sterke regio. Op weg naar een strategie. Kortrijk: Intercommunale Leiedal.

zijn interlokale verenigingen. Dit is de enige vorm zonder rechtspersoonlijkheid. De opdrachthoudende verenigingen nemen met een aandeel van 20% een tweede plaats in. De projectverenigingen komen met 17% op drie. De dienstverlenende verenigingen maken 12% van het totaal aantal intergemeentelijke samenwerkingsverbanden uit.

Soort IGS	Aantal	%
Interlokale vereniging	152	51
Projectvereniging	50	17
Dienstverlenende vereniging	36	12
Opdrachthoudende vereniging	60	20
Totaal	298	100

Figuur 2 - Oprichtingsjaar intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Wanneer we naar de historiek van de oprichting van deze vormen van intergemeentelijke samenwerking kijken, valt meteen de spectaculaire toename van het aantal interlokale verenigingen en, in mindere mate, het aantal projectverenigingen op sinds de introductie van het decreet intergemeentelijke samenwerking in 2001. Het was een expliciete doelstelling van het decreet om soepelere samenwerkingsmogelijkheden tussen gemeenten te voorzien. Hier is de afgelopen tien jaar ook in ruime mate gebruik van gemaakt. De dienstverlenende en opdrachthoudende intercommunales kennen al een veel langere historiek en gaan terug tot de jaren '60 en '70, een periode waarin bijvoorbeeld veel streekontwikkelingsintercommunales het licht zagen.

Soort IGS	Gemiddeld aantal deelnemende gemeenten	Mediaan aantal deelnemende gemeenten
Interlokale vereniging	6	4
Projectvereniging	6,7	6
Dienstverlenende vereniging	22	13
Opdrachthoudende vereniging	20	14

Er zijn tussen de verschillende vormen van intergemeentelijke samenwerking duidelijke verschillen merkbaar op het vlak van de schaalgrootte waarop ze actief zijn. De interlokale verenigingen en de projectverenigingen worden op relatief kleine schaal ingezet. Gemiddeld participeren er 6 (interlokale verenigingen) tot 6,7 (projectverenigingen) gemeenten aan een samenwerkingsverband. Voor de interlokale verenigingen ligt de mediaan zelfs op vier gemeenten. Dit betekent dat de helft van de interlokale verenigingen uit vier of minder gemeenten bestaat. Er ligt een duidelijke breuklijn tussen de interlokale verenigingen en projectverenigingen aan de ene kant, en de dienstverlenende en opdrachthoudende verenigingen aan de andere kant. Het gemiddeld aantal deelnemende gemeenten bij de laatste twee is 22 (dienstverlenende vereniging) en 20 (opdrachthoudende vereniging).

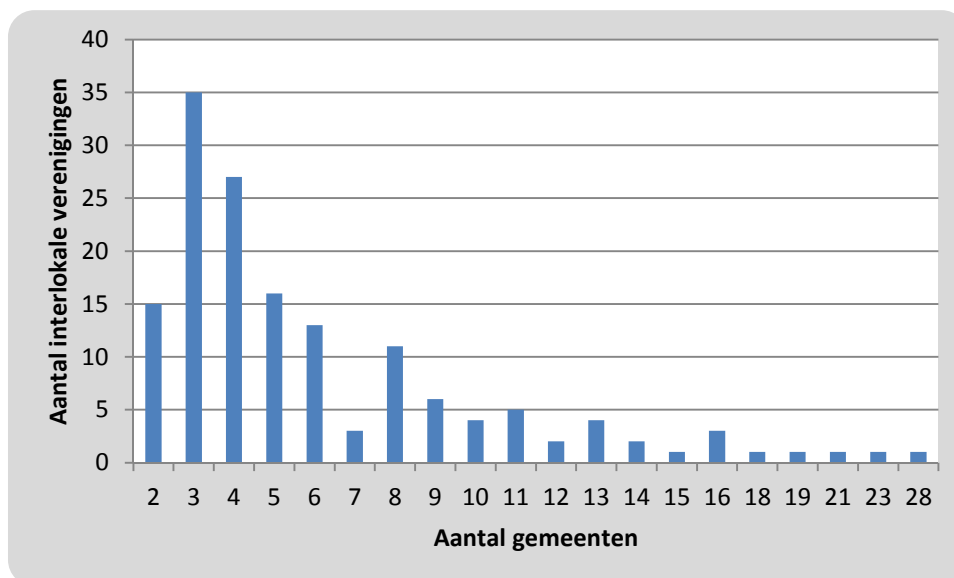
Het verschil in schaalgrootte tussen deze soorten van samenwerkingsverbanden heeft veel te maken met de beleidsdomeinen waarop ze actief zijn. De opdrachthoudende verenigingen zijn op een groter schaalniveau actief, vooral in de domeinen nutsvoorzieningen (denk hierbij bijvoorbeeld aan de distributienetbeheerders) en leefmilieu (afvalintercommunales). Voor de nutsvoorzieningen moet daarbij nog de kanttekening gemaakt worden dat de reële schaal nog groter is, omdat de distributienetbeheerders zich de afgelopen jaren hebben verenigd onder de koepel van de werkmaatschappijen Infrac en Eandis.

De dienstverlenende verenigingen zijn voornamelijk te situeren op het vlak van de algemene streekontwikkelingsintercommunales die op diverse terreinen actief zijn, maar van oudsher vooral de klemtoon leggen op het grondbeheer en de ruimtelijke ordening. Onder de noemer 'beheersmatige samenwerking' zijn de financieringsintercommunales terug te vinden, die een rol spelen in de participaties van gemeenten aan de distributienetbeheerders in de gemengde sector.

De projectverenigingen zijn veelal bezig met cultuur en onroerend erfgoed, terwijl bij de interlokale verenigingen een duidelijke klemtoon ligt op wonen, onderwijs en vorming en sport.

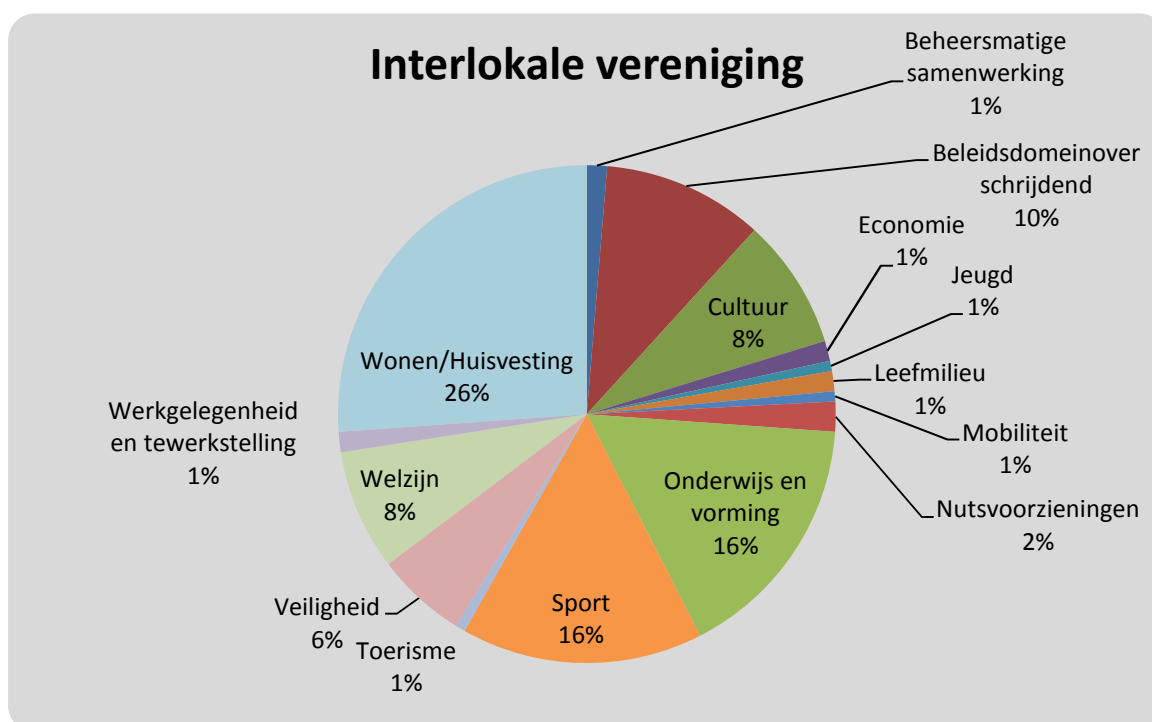
3.2.1 Interlokale verenigingen

De interlokale vereniging is de meest eenvoudige vorm van intergemeentelijke samenwerking. Deze vorm werd in 2001 geïntroduceerd en is sindsdien veel gebruikt. Een interlokale vereniging heeft geen rechtspersoonlijkheid. Het is dus niet echt een aparte structuur, door het gebrek aan rechtspersoonlijkheid zijn er ook geen bestuursorganen die beslissingen kunnen nemen, kan de interlokale vereniging geen personeel aanwerven of contracten afsluiten. Het is in hoofdzaak een samenwerkingsovereenkomst tussen besturen.

Figuur 3 - Schaalgrootte interlokale verenigingen

De schaalgrootte van een interlokale vereniging is klein. Gemiddeld nemen er zes gemeenten deel aan een interlokale vereniging. De mediaan ligt op vier.

Figuur 4 - Interlokale verenigingen naar beleidsdomein

Wanneer we kijken naar de doelstellingen waarvoor een interlokale vereniging wordt ingezet, valt meteen op dat een behoorlijk percentage van de samenwerkingsverbanden zich situeren in beleidsdomeinen waar er een expliciet beleid is van de Vlaamse overheid of de provincies om samenwerking tussen gemeenten aan te moedigen.

Een kwart (26%) van de interlokale verenigingen uit de databank situeert zich in het domein wonen/huisvesting. Hier heeft de Vlaamse regering al sinds 2007 een beleid om gemeenten ertoe aan te zetten gezamenlijk een beleidsvisie op het vlak van wonen te ontwikkelen,

woonoverleg te organiseren, het uitbouwen van een klantgerichte dienstverlening naar de burger (woonloket) en het verbeteren van de kwaliteit van het woningpatrimonium en de woonomgeving⁸. Er wordt een subsidie toegekend voor de personeelskosten. Hier is er eveneens een toeslag voorzien in functie van het aantal huishoudens en het aantal deelnemende gemeenten. De initiatiefnemers van het project kunnen zowel gemeenten zijn als intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Deze intergemeentelijke samenwerkingsverbanden mogen echter geen sociale woonprojecten realiseren.

Onderwijs en vorming staan op de tweede plaats (16%). Dit is te verklaren door de doelstelling van de Vlaamse overheid om scholen te groeperen in scholengemeenschappen⁹. Deze scholengemeenschappen hebben als doelstelling om het aanbod aan studierichtingen transparanter te maken en de beschikbare middelen op een meer optimale manier in te zetten door scholen te groeperen. Indien het gaat om scholen waarvoor de lokale besturen optreden als inrichtende macht, kunnen zijn door middel van een interlokale vereniging vorm geven aan een scholengemeenschap. Zoals hier eerder al is aangegeven, heeft een interlokale vereniging geen rechtspersoonlijkheid. Andere vormen van intergemeentelijke samenwerking hebben dit wel, maar hieraan is de deelname van provincies beperkt en deelname van de private sector niet mogelijk. Om een instrument te creëren waarbij gemeenten ook met private instellingen een scholengemeenschap kunnen oprichten met rechtspersoonlijkheid werd de Intergemeentelijke Onderwijsvereniging decretaal verankerd als uitzondering op het decreet intergemeentelijke samenwerking¹⁰.

De samenwerkingsverbanden in het sportbeleid staan samen met onderwijs en vorming op een gedeelde tweede plaats (16%). Er is heel wat intergemeentelijke samenwerking rond sport terug te vinden onder de noemer van een sportregio of burensportdienst. Het Sport-voor-Allen-decreet zag op dit vlak een rol weggelegd voor de provincies om deze vormen van bovenlokale samenwerking te ondersteunen en uit te bouwen¹¹.

3.2.2 Projectverenigingen

Projectverenigingen zijn de tweede mogelijke vorm die een intergemeentelijk samenwerkingsverband kan aannemen. Het grote verschil met de interlokale vereniging ligt in het feit dat een projectvereniging wel rechtspersoonlijkheid heeft.

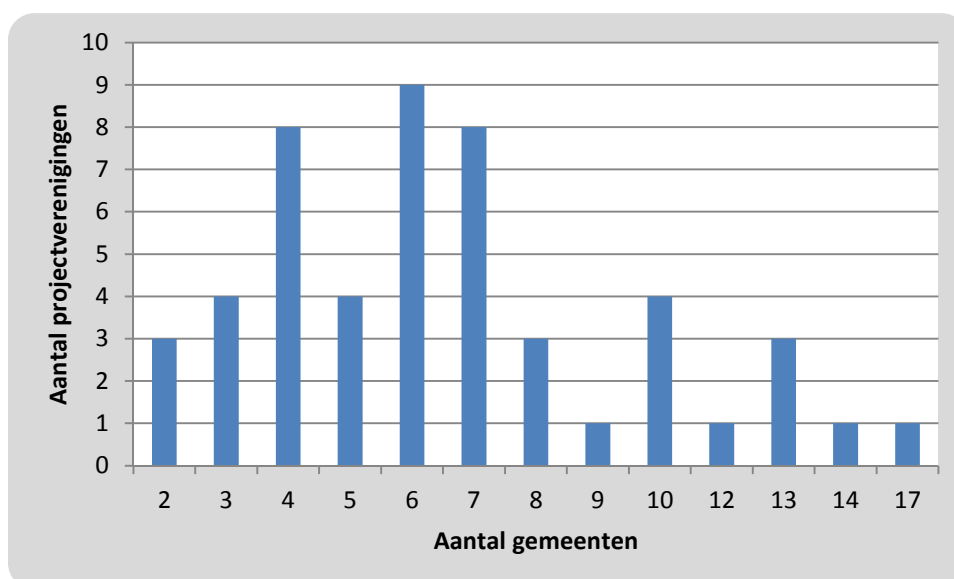
---

⁸ Besluit van de Vlaamse regering van 21 september 2007 houdende subsidiëring van projecten ter ondersteuning van het lokaal woonbeleid

⁹ Decreet basisonderwijs van 25 februari 1997; Decreet secundair onderwijs van 14 juli 1998

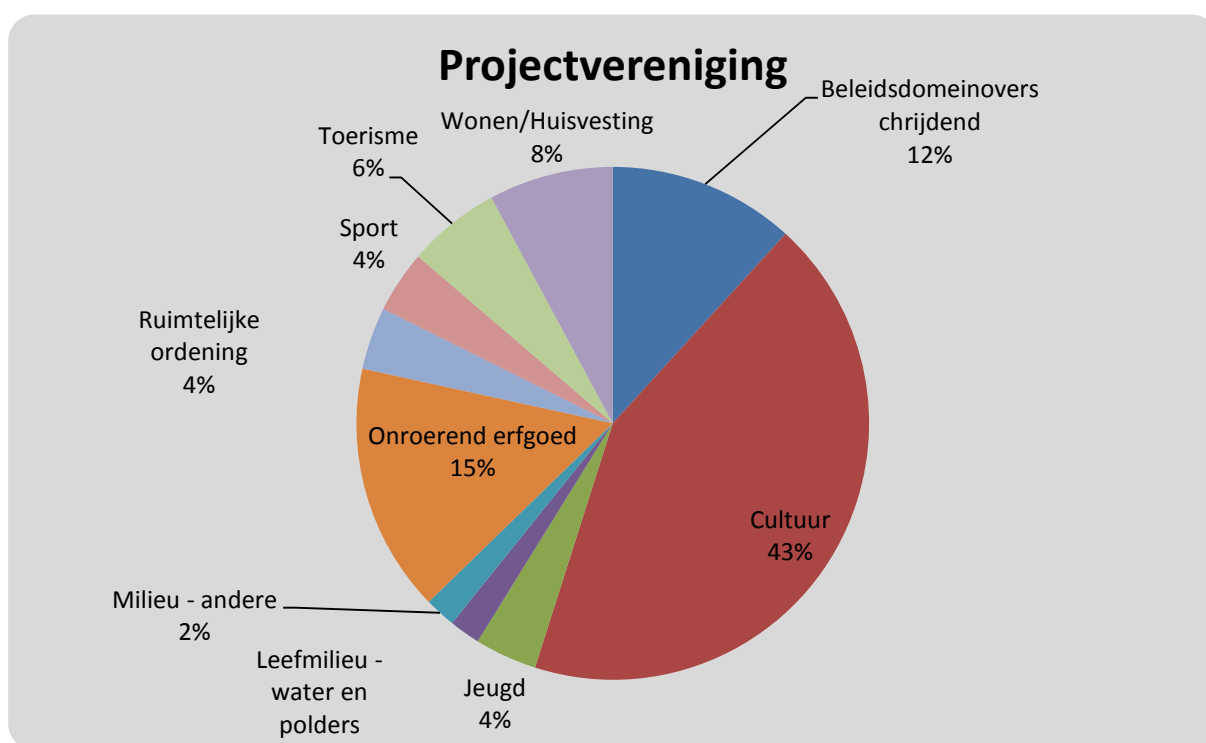
¹⁰ Decreet van 28 november 2008 betreffende de intergemeentelijke onderwijsvereniging.

¹¹ Decreet van 9 maart 2007 houdende de subsidiëring van de gemeente- en provinciebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor het voeren van aan Sport-voor-Allen beleid.

Figuur 5 – Schaalgrootte projectverenigingen

De schaalgrootte van een projectvereniging is licht hoger dan die van een interlokale vereniging. Een projectvereniging bestaat uit gemiddeld 6,7 gemeenten. De mediaan ligt op zes gemeenten.

Figuur 6 - Projectverenigingen naar beleidsdomein

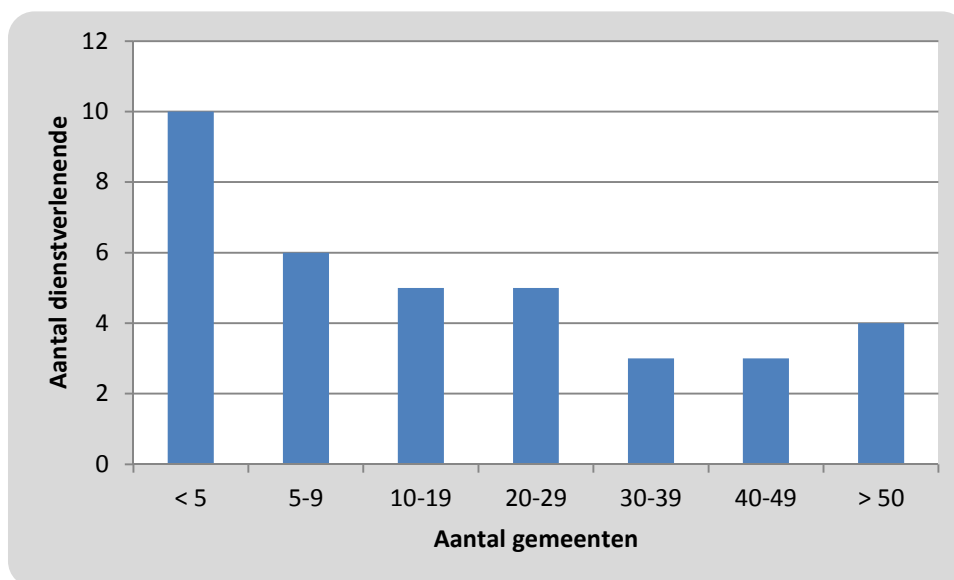
De grootste groep van projectverenigingen zijn te vinden in het beleidsdomein cultuur (43%). De Vlaamse overheid voert een gericht beleid naar gemeenten die, al dan niet in samenwerkingsverband, een lokaal cultureel-erfgoedbeleid voeren¹². De werkingssubsidie

¹² Decreet van 23 mei 2008 houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid.

die wordt toegekend is gekoppeld aan de schaalgrootte van de gemeente of het intergemeentelijk samenwerkingsverband. De minimale schaalgrootte van de gemeente of het intergemeentelijke samenwerkingsverband is 20.000 inwoners. De werkingssubsidie is gekoppeld aan deze schaalgrootte (bv. 100.000 euro voor een schaalgrootte van 20.000 tot 35.000 inwoners, tenminste 200.000 euro voor een schaalgrootte tussen 35.000 en 100.000 inwoners en tenminste 300.000 euro voor een schaalgrootte van meer dan 100.000 inwoners). Het intergemeentelijk samenwerkingsverband moet beschikken over rechtspersoonlijkheid. Dit verklaart de keuze voor de projectvereniging.

Samenwerkingsverbanden gericht op onroerend erfgoed nemen een tweede plaats in (15%). Ook hier is er een gericht beleid van de Vlaamse overheid om Intergemeentelijke Archeologische Diensten (IAD) en Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddiensten (IOED) te ondersteunen. De IAD's worden sinds 2003 gefinancierd. In het geval van de IOED's gaat het om proefprojecten waarbij de werking van een IAD, die enkel op archeologie gericht is, wordt verbreed naar het volledige domein van onroerend erfgoed. De IOED's worden sinds 2009 gefinancierd. Het lokale niveau is voor het voeren van een onroerend erfgoedbeleid van groot belang. Toch is er in veel gemeentes (te) weinig expertise aanwezig om een volwaardig onroerend erfgoedbeleid te kunnen voeren. Het bundelen van de krachten in een intergemeentelijk samenwerkingsverband moet hiervoor de oplossing bieden. De IOED's hebben als hoofddoelstelling de opbouw van expertise, de uitbouw van een beleid en een netwerk op lokaal vlak. De basisvoorwaarden voor een IOED zijn minstens vier aaneensluitende gemeenten met een minimumoppervlakte van 20.000 ha of een minimum bevolkingsaantal van 75.000 inwoners. Hoe ruimer de afbakening, hoe groter de financiële steun vanuit de Vlaamse overheid.

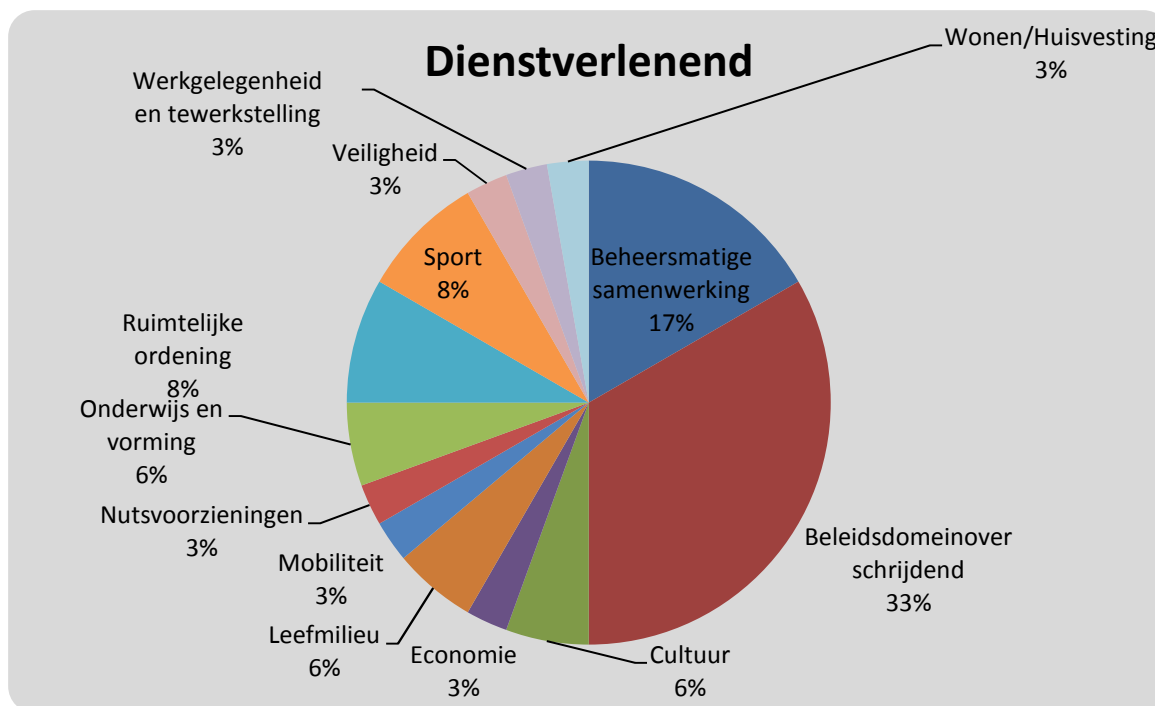
3.2.3 Dienstverlenende verenigingen

Figuur 7 - Schaalgrootte dienstverlenende verenigingen

Op het vlak van schaalgrootte ligt er een duidelijke breuklijn tussen de dienstverlenende verenigingen en de projectverenigingen. Aan een dienstverlenende vereniging nemen gemiddeld 22 gemeenten deel. De mediaan ligt op 13.

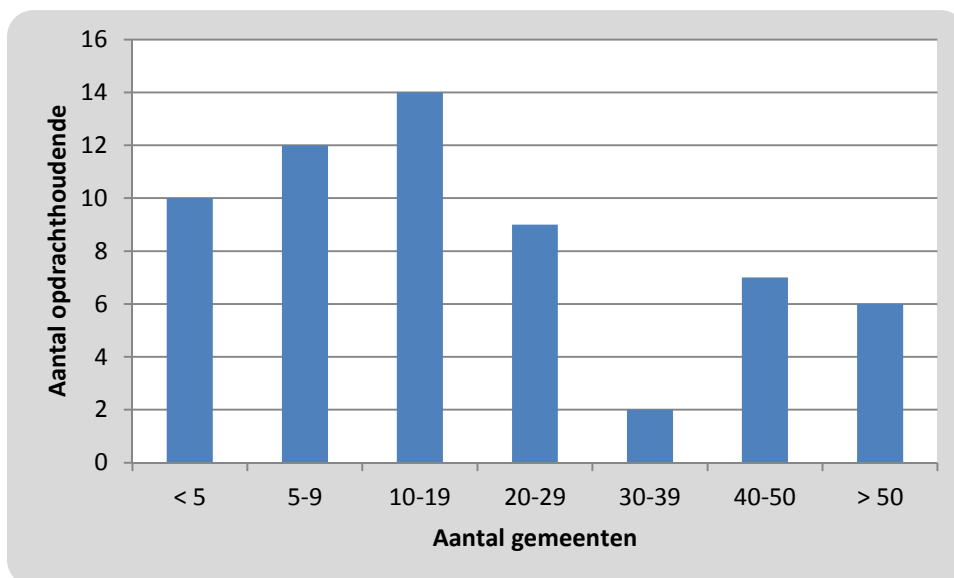
Figuur 8 - Dienstverlenende verenigingen naar beleidsdomein

Deze vormen van intergemeentelijke samenwerking hebben een andere focus dan de interlokale- of projectverenigingen. Een derde van de dienstverlenende verenigingen is beleidsdomeinoverschrijdend. We vinden hier de klassieke streekontwikkelingsintercommunales in terug. Deze intercommunales bestrijken in de praktijk een breed spectrum aan doelstellingen, gaande van ruimtelijke ordening over e-government tot duurzame ontwikkeling. Een veelgehoord misverstand is dat de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden sinds 2001 geen meervoudige doelstellingen zouden mogen uitoefenen. Het decreet laat wel degelijk meerdere doelstellingen toe, maar eist dat de doelstellingen wel duidelijk omschreven worden, en een zekere inhoudelijke samenhang vertonen. Dit was een reactie van de decreetgever op het ontstaan van grote intergemeentelijke samenwerkingsverbanden met algemene doelstellingen, maar waarbij het zwaartepunt van de beleidsvoering meer en meer verschoof van de lokale besturen zelf naar de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

De tweede groep van dienstverlenende verenigingen zijn de financieringsverenigingen uit de energiesector (17%). Deze intergemeentelijke samenwerkingsverbanden werden opgericht omwille van de participaties van de gemeenten in de gemengde distributienetbeheerders. De opdrachten van deze verenigingen zijn het voorfinancieren van aandelen in de distributienetbeheerders, het nemen van participaties in de energieproductie en het verzorgen van financiering voor de gemeenten (vooral met het oog op investeringen in de buitengewone dienst).

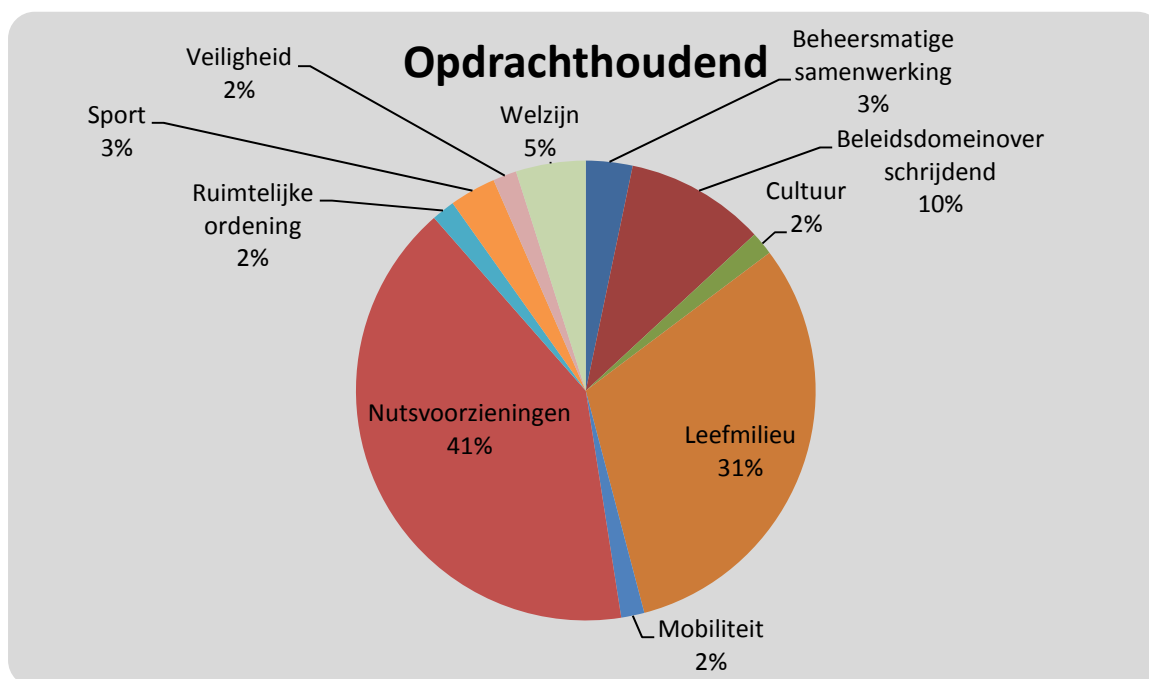
3.2.4 Opdrachthoudende verenigingen

Het belangrijkste verschil tussen de opdrachthoudende verenigingen en de dienstverlenende verenigingen zit in de beheersoverdracht die gemeenten doen ten aanzien van de opdrachthoudende vereniging.

Figuur 9 - Schaalgrootte opdrachthoudende verenigingen

De opdrachthoudende verenigingen zijn op het vlak van schaalgrootte op het eerste zicht vergelijkbaar met de dienstverlenende verenigingen. Gemiddeld nemen er 20 gemeenten deel aan een opdrachthoudende vereniging. De mediaan ligt op 14.

Figuur 10 - Opdrachthoudende verenigingen naar beleidsdomein

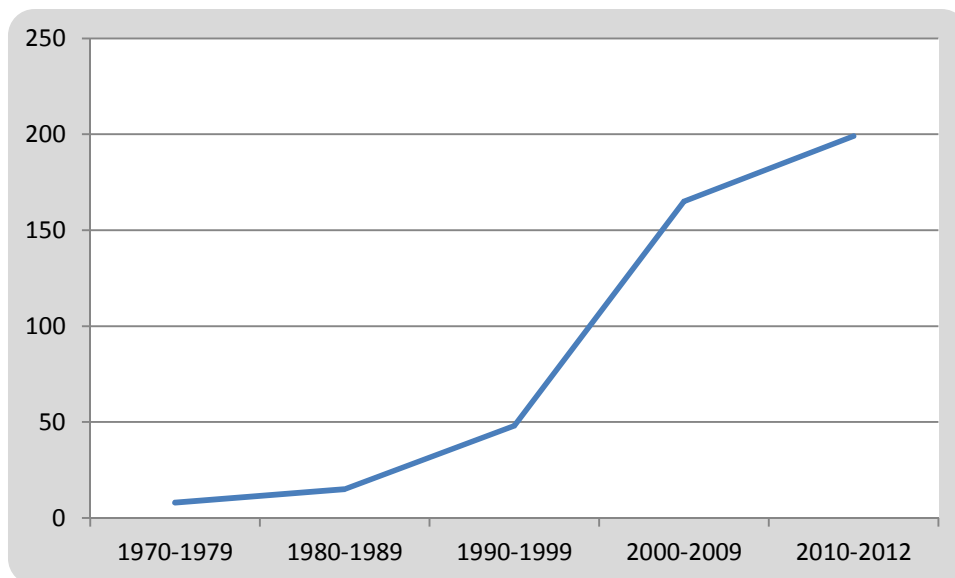
Een grote groep van opdrachthoudende verenigingen is terug te vinden in de sector van de nutsvoorzieningen (41%). Het gaat hier veelal om de distributienetbeheerders in de energiesector. Bij deze verenigingen moet er al onmiddellijk een kanttekening gemaakt worden bij de schaalgrootte aangezien er al enkele jaren een beweging is om de verenigingen op te schalen naar een Vlaams niveau (door middel van de

werkmaatschappijen Eandis en Infrac). Juridisch gezien blijven de aparte distributienetbeheerders echter nog steeds als afzonderlijke entiteiten bestaan.

In de sector leefmilieu vinden we de afvalintercommunales terug (31%). Hier zien we een stijging sinds 2000. Deze is te wijten aan de afsplitsing die in een aantal streekontwikkelingsintercommunales is moeten gebeuren na 2001. Afvalintercommunales zijn immers oprachthoudende verenigingen, terwijl de andere activiteiten van een streekontwikkelingsintercommunale worden uitgeoefend in een dienstverlenende vereniging.

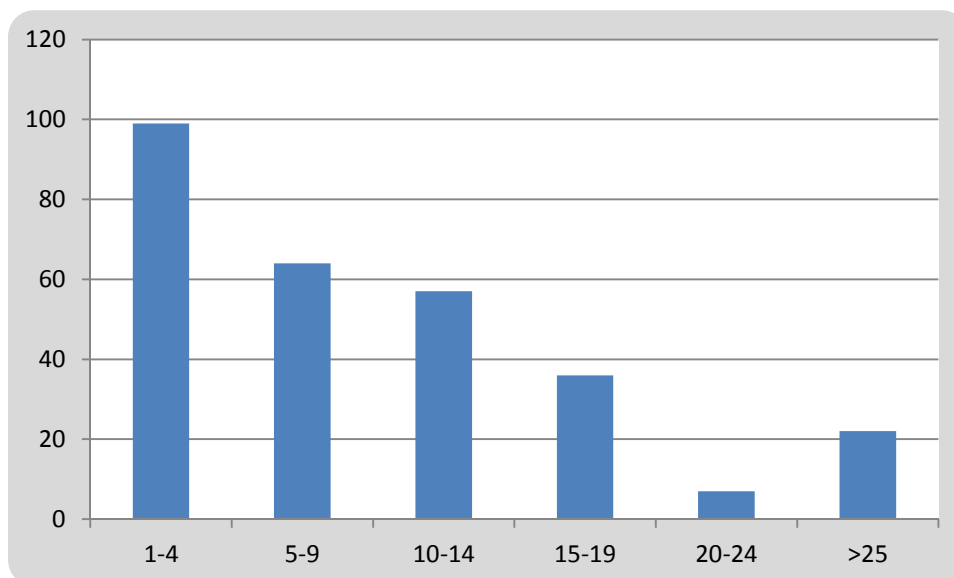
3.3 Informeel overleg en samenwerking

Naast de decretale vormen van intergemeentelijke samenwerking, zijn er ook tal van informele vormen van samenwerking en overleg tussen de gemeenten. Hierbij gaat het bijvoorbeeld over structureel overleg tussen ambtenaren van verschillende gemeenten in een bepaald vakgebied (bv. cultuuroverleg, intergemeentelijke werkgroepen), overleg tussen burgemeesters (bv. burgemeestersoverleg of conferentie van burgemeesters).

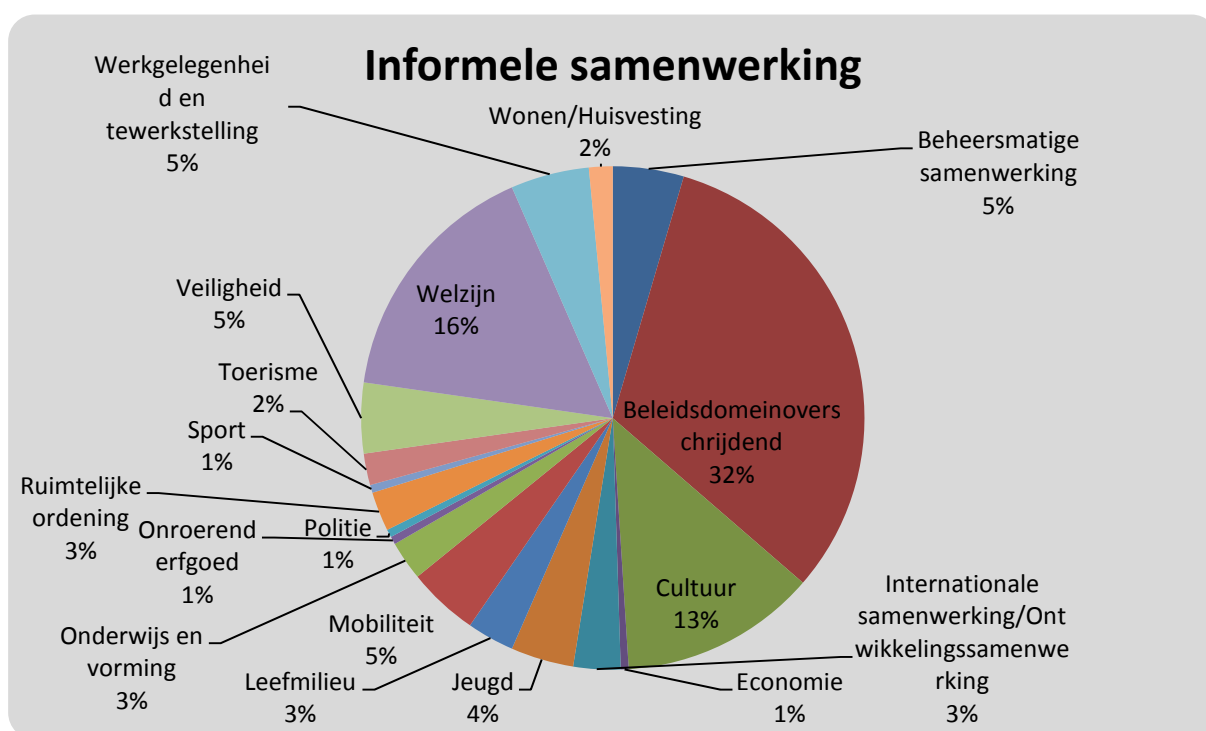
Figuur 11 - Aantal informele samenwerkingsverbanden

Ook bij deze vormen van overleg is er een sterke stijging waar te nemen sinds 2000.

Figuur 12 - Schaalgroote van informele samenwerkingsverbanden

De schaalgroote waarop dit overleg zich voordoet, is vergelijkbaar met het schaalniveau van de interlokale verenigingen en de projectverenigingen. De gemiddelde schaalgroote van deze vormen van overleg is tien gemeenten. De mediaan ligt op acht gemeenten.

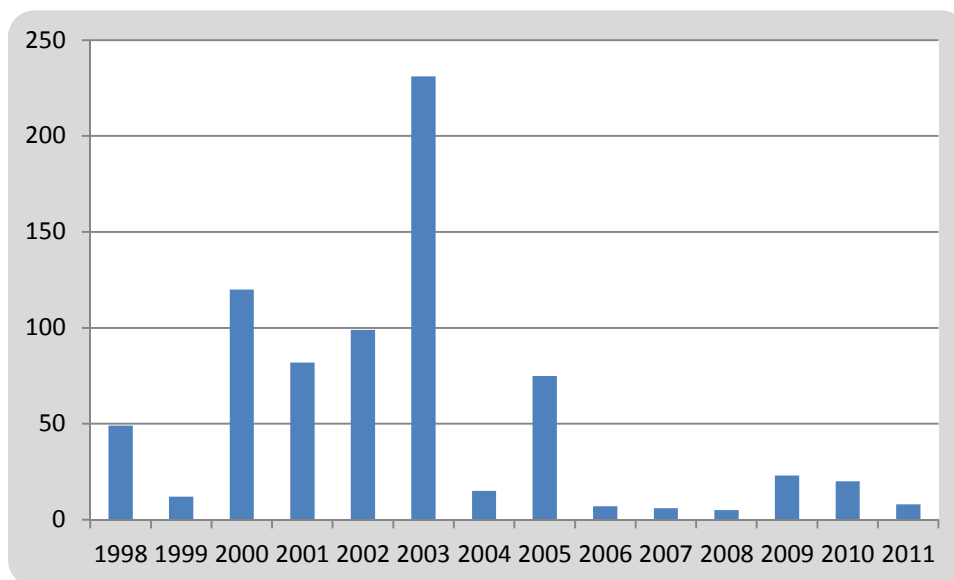
Figuur 13 - Informele samenwerkingsverbanden naar beleidsdomein

Het overleg doet zich voor op de meest uiteenlopende domeinen. De beleidsdomeinen cultuur (13%) en welzijn (16%) springen er iets uit.

3.4 Vlaamse of federale regionale structuren

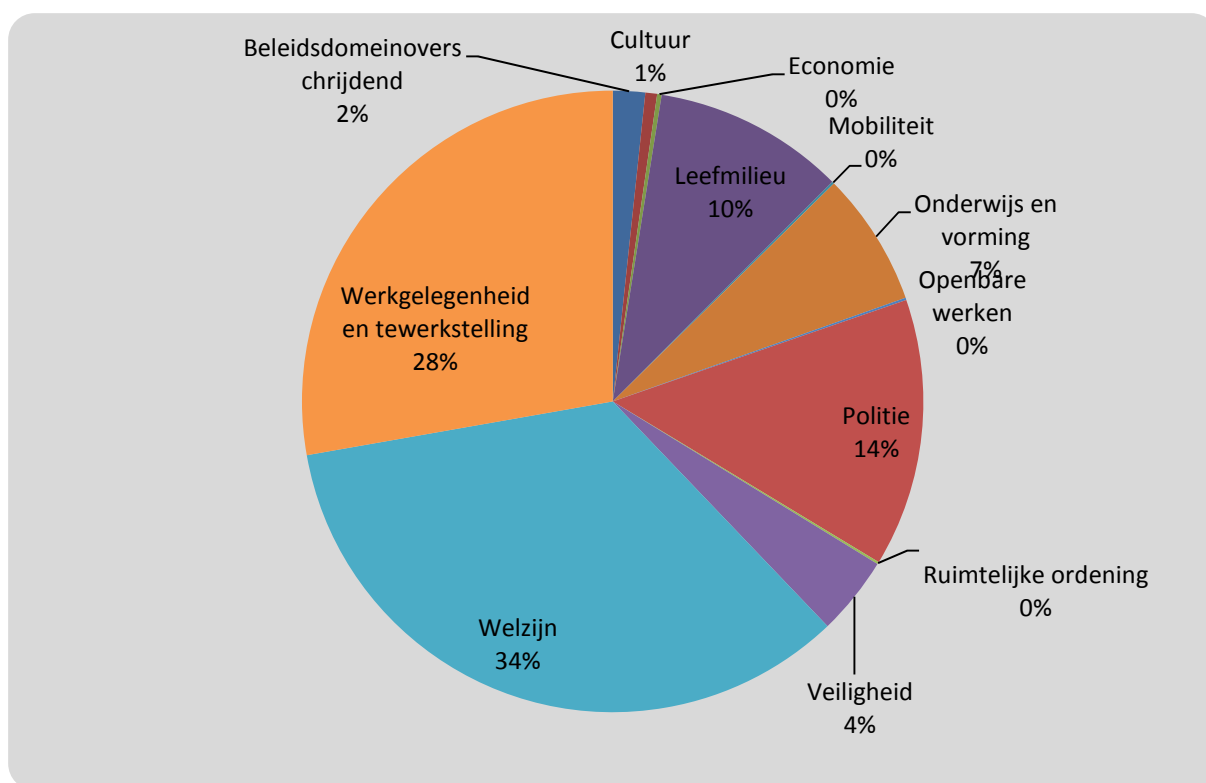
Hierboven werd een overzicht getoond van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en vormen van informele samenwerking. Dit zijn structuren waarbij de gemeenten zelf het initiatief nemen, al dan niet in functie van een financiering vanuit de Vlaamse overheid.

Daarnaast zijn er ook een hele reeks van structuren of geografische afbakeningen die vanuit de Vlaamse of federale overheid zijn geïnitieerd en gebruikt worden voor de uitvoering van Vlaams of federaal beleid.

Figuur 14 - Oprichtingsjaar Vlaamse en federale structuren en afbakeningen

Een opvallende vaststelling is dat het gros van deze structuren werd ingericht tussen 2000 en 2005. Een duidelijke verklaring hiervoor ligt niet onmiddellijk voor de hand. Mogelijk gaat het om een combinatie van factoren zoals het opnemen of uitwerken van het beleidsmatige kader voor de eigen Vlaamse bevoegdheden, een toegenomen aandacht voor strategisch- en planmatig werken en coördinatie.

Figuur 15 - Vlaamse en federale structuren naar beleidsdomein

Er zijn grote verschillen tussen deze structuren op het vlak van doelstelling en schaalgrootte. Bij sommigen gaat het wel degelijk om een structurele vorm van samenwerking tussen gemeenten om een bepaalde schaalgrootte te bereiken (bv. politiezones), terwijl anderen veeleer een planningsinstrument zijn ten behoeve van de Vlaamse overheid (bv. de zorgregio's) of een territoriale afbakening waarbinnen bepaalde samenwerkingsinitiatieven kunnen worden genomen (bv. onderwijszones).

In de welzijnssector is het Vlaamse grondgebied sinds 2003 ingedeeld in *zorgregio's*¹³. Deze zorgregio's worden gehanteerd voor samenwerking en programmatie. De afbakening van de zorgregio's gebeurde op basis van een socio-economische geografische analyse waarbij in kaart werd gebracht welke natuurlijke fluxen en invloedssferen er zich voordoen tussen diverse gemeenten¹⁴. De indeling in zorgregio's gebeurt op verschillende niveaus omdat er een zekere stedelijke hiërarchie is van niveaus waarop dienstverlening wordt aangeboden (bv. niveau regionale stad, niveau kleine stad, subniveau 1 en subniveau 2).

In het werkgelegenheidsbeleid wordt sinds 2000 gewerkt met *zorggebieden* om te komen tot een optimale spreiding van de werkwinkels¹⁵. De lokale werkwinkels zijn een belangrijk

¹³ Decreet van 23 mei 2003 betreffende de indeling in zorgregio's en betreffende de samenwerking en programmatie van gezondheidsvoorzieningen en welzijnsvoorzieningen.

¹⁴ Van Hecke, A. (2001). Ontwikkelen van een beleidsinstrument voor het sturen van programmatie, planning en inplanting van gezondheids- en welzijnsvoorzieningen. Leuven: Instituut voor Sociale en Economische Geografie.

¹⁵ Zie bv. ook het decreet van 7 mei 2004 tot oprichting van het publiekrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap "Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding". Een analyse van de indeling in zorggebieden is terug te vinden in de rapporten:

instrument in het lokaal werkgelegenheidsbeleid en moeten de nodige actoren op het lokale niveau bijeen te brengen. Bij de afbakening van de zorggebieden werd onder meer rekening gehouden met het doelpubliek, de onderlinge sociologische afstemming van de entiteiten en de bereikbaarheid van de lokale werkwinkel.

In het beleidsdomein onderwijs vormen de *onderwijszones* de territoriale afbakening waarmee rekening gehouden moet worden bij de vorming van scholengemeenschappen in het basis- en secundair onderwijs.

Op het vlak van politie zorgde de politiehervorming eind jaren negentig voor een nieuwe territoriale benadering: de indeling in *politiezones*¹⁶. Voor de politiehervorming beschikte elke gemeente over een eigen gemeentelijk korps. De politiezones die na de politiehervorming werden geïnstalleerd kunnen wel uit één gemeente bestaan, maar de meeste politiezones zijn wel een meergemeentezone. De politiezones hebben een eigen organiek kader (bv. politieraad, politiecollege) en zijn een structurele vorm van samenwerking tussen gemeenten. De politiezones voeren een eigen veiligheidsbeleid (bv. door het opstellen van een zonaal veiligheidsplan).

Op het vlak van de civiele veiligheid bakende de federale overheid de *hulpverleningszones* af¹⁷. Deze hulpverleningszones zullen over rechtspersoonlijkheid beschikken en staan in voor de concrete organisatie van de brandweerposten binnen de zone. Net zoals een politiezone wordt een hulpverleningszone ook aangestuurd door een college en een raad. Een operationale prezone, waarvan er een aantal in de databank staan opgesteld, vormen de voorlopige werkstructuur van de hulpverleningszones.

Stuyck, K. en Van Hecke, A. (2007). Naar één loket voor werk. Ruimtelijke optimalisatie en evaluatie van de huidige lokalisatie van de werkwinkels. Deelrapport 1. Leuven: Onderzoeksgroep Sociale en Economische Geografie.

Van Hemel, L. en Struyven, L. (2007). Naar één loket voor werk. Deelrapport 2. Leuven: Hoger Instituut voor de Arbeid.

¹⁶ Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus

¹⁷ Wet van 15 mei 2007 betreffende de civiele veiligheid

Koninklijk Besluit van 2 februari 2009 tot vaststelling van de territoriale afbakening van de hulpverleningszones

4 Clusteranalyse

Het vorige hoofdstuk staat in het teken van een kwantitatieve analyse van samenwerkingsverbanden. Die analyse brengt al meer reliëf aan in het debat over samenwerkingsverbanden en gaat in op de diverse soorten van samenwerkingsverbanden, hun focus, schaalgrootte en historiek. Naast deze kwantitatieve analyse, kunnen we de gegevens ook vanuit een gebiedsgericht oogpunt analyseren. Deze analyse vertrekt vanuit de vraag of er zich clusters van samenwerking tussen gemeenten voordoen. Is het zo dat gemeenten meer samenwerken met een bepaalde groep van gemeenten dan met andere gemeenten? De databank biedt interessante gegevens om een antwoord op deze vraag te formuleren.

4.1 Clusteranalyse met behulp van een matrix

Een eerste analyse die een bijdrage levert tot het antwoord op bovenstaande vraag is de clusteranalyse, waarvan de resultaten volledig in de bijlage zijn opgenomen (Bijlage 1 – Clusteranalyse, p. 65). Deze clusteranalyse geeft de intensiteit van samenwerking aan van elke gemeente met de andere 307 Vlaamse gemeenten. De clusteranalyse gebeurt aan de hand van een matrix. Deze matrix geeft een beeld van welke gemeenten voornamelijk met elkaar samenwerken. De matrix is als volgt opgebouwd:

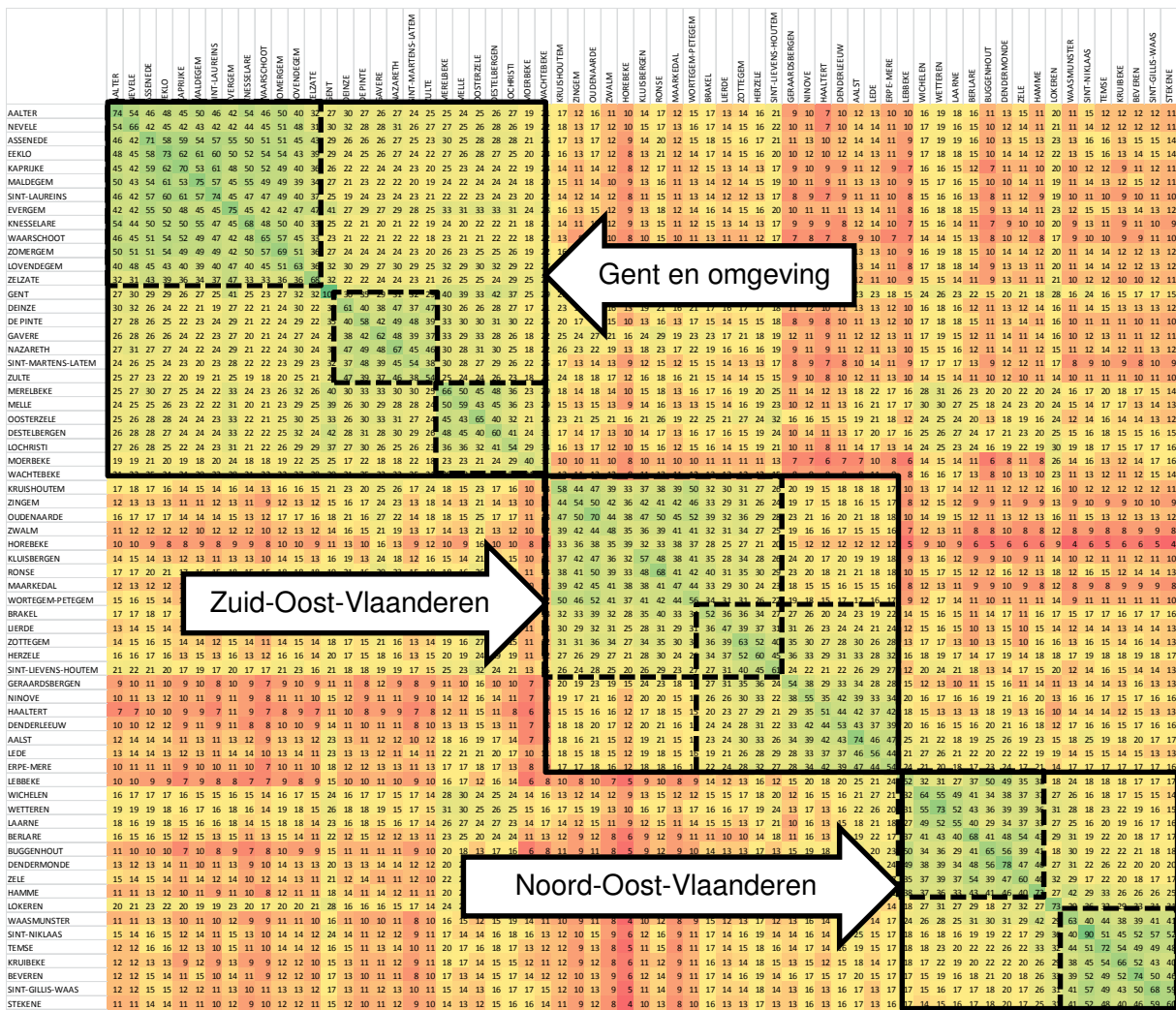
- Voor elke gemeente (elke gemeente is een observatie) is er een rij in de matrix;
- Voor alle observaties zijn er 308 variabelen opgenomen (de kolommen). Deze variabelen geven het aantal samenwerkingsverbanden weer dat gemeente x heeft met een bepaalde andere gemeente;

Elke celwaarde heeft een bepaalde kleurschakering. Hoe roder, hoe minder twee gemeenten met elkaar samenwerken, hoe groener, hoe meer gemeenschappelijke samenwerkingsverbanden die twee gemeenten hebben. Door middel van de kleurschakering komt er een eerste beeld naar voren van de intensiteit van samenwerking tussen gemeenten en de clusters die zich hierin voordoen.

Aangezien het hier gaat om een zeer grote matrix met 94.864 velden is deze matrix in de bijlage in stukken opgedeeld per provincie en streek. De clusteranalyse heeft als vertrekbasis de volledige databank. Dit betekent dat alle samenwerkingsverbanden erin zijn meegenomen.

Als voorbeeld geven we hier de resultaten voor de provincie Oost-Vlaanderen weer:

Figuur 16 - Clusteranalyse Oost-Vlaanderen

De clusteranalyse toont visueel al onmiddellijk aan dat er wel degelijk groepen van gemeenten zijn die onderling intensiever samenwerken dan met andere gemeenten. In de bovenstaande figuur zijn de clusters afgebakend die we krijgen wanneer we gemeenten groeperen die minstens 25% samenwerkingsverbanden delen (volle lijn). Binnen deze clusters zijn er nog clusters met een meer intense samenwerking zichtbaar van gemeenten die minstens 50% samenwerkingsverbanden delen (stippellijn). Bijvoorbeeld: Assenede heeft in totaal 71 samenwerkingsverbanden. Assenede heeft met de gemeenten uit de ruime regio van Gent minstens 25% (18) samenwerkingsverbanden. Met gemeenten uit het zuiden of noord-oosten van de provincie heeft Assenede een beduidend lager aantal samenwerkingsverbanden. Daarenboven heeft Assenede een sterkere samenwerking met de andere gemeenten uit het Meetjesland. Met deze groep van gemeenten, afgebakend door de stippellijn, heeft Assenede telkens meer dan 50% samenwerkingsverbanden gemeenschappelijk. Dit wordt nog duidelijker wanneer we de gegevens van Assenede op een kaart weergeven (zie verder).

Deze analyse brengt ons eveneens bij een aantal andere vaststellingen. Ten eerste toont de analyse aan dat er wel *grenzen tussen clusters waarneembaar zijn, maar dat deze ook niet absoluut zijn*. Dit wil zeggen dat een gemeente wel intenser met een bepaalde groep van gemeenten samenwerkt, maar omgekeerd wil dit niet zeggen dat de gemeente enkel met

deze groep samenwerkt. Gemeenten werken wel degelijk samen met gemeenten die buiten deze cluster vallen, hoewel de intensiteit van deze samenwerking minder sterk is.

Ten tweede toont de clusteranalyse ook *verschillen tussen gemeenten en regio's* aan. In sommige streken is de intensiteit van samenwerking binnen een cluster veel hoger dan elders, en is de cluster scherper afgelijnd.

Ten derde valt op dat er ook *gemeenten zijn die moeilijker tot één cluster gerekend kunnen worden*, en die zich in de realiteit op het grensgebied van meerdere clusters bevinden. We zien dit bijvoorbeeld in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen, waar twee clusters elkaar lijken te overlappen. Het gaat hier om een aantal gemeenten die samenwerkingsverbanden delen met gemeenten uit beide clusters.

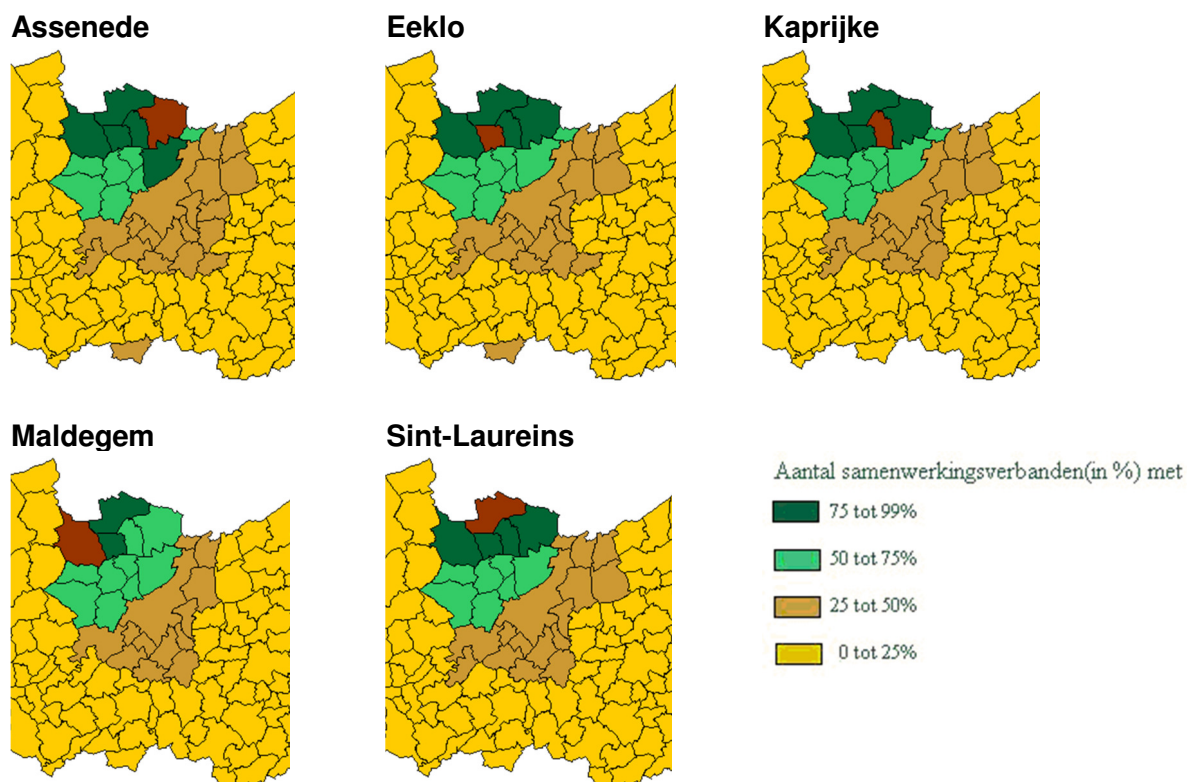
Ten vierde is er een duidelijke *gelaagdheid* in de clusters waarneembaar. Deze gelaagdheid wordt nog duidelijker wanneer we verder inzoomen op een deelregio. De figuur hierbeneden gaat in tot op het niveau van de ruime regio rond Gent. Op deze figuur staan de clusters afgebakend van gemeenten die minstens 50% samenwerkingsverbanden gemeenschappelijk hebben. Merk op dat er binnen deze afbakeningen nog 'blokjes' zichtbaar zijn van kleinere groepen van gemeenten die nog intenser samenwerken.

	AALTER	NEVELE	ASSENEDE	EEKLO	KAPRIJKE	MALDEGEM	SINT-LAUREINS	EVERGEM	KNESSELARE	WAARSCHOOT	ZOMERGEM	LOVENDEGEM	ZELZATE	GENT	DEINZE	DE PINTE	GAVERE	NAZARETH	SINT-MARTENS-LATEM	ZULTE	MERELBEKE	MELLE	OOSTERZELE	DESTELBERGEN	LOCHRISTI
AALTER	74	54	46	48	45	50	46	42	54	46	50	40	32	27	30	27	26	27	24	25	25	24	25	26	27
NEVELE	54	66	42	45	42	43	42	42	44	45	51	48	31	30	32	28	28	31	26	27	27	25	26	28	26
ASSENEDE	46	42	71	58	59	54	57	55	50	51	51	45	43	29	26	26	26	27	25	23	30	25	28	28	28
EEKLO	48	45	58	73	62	61	60	50	52	54	54	43	39	29	24	25	26	27	24	22	27	26	28	27	25
KAPRIJKE	45	42	59	62	70	53	61	48	50	52	49	40	36	26	22	22	24	24	23	20	25	23	24	24	22
MALDEGEM	50	43	54	61	53	75	57	45	55	49	49	39	34	27	21	23	22	22	20	19	24	22	24	24	24
SINT-LAUREINS	46	42	57	60	61	57	74	45	47	47	49	40	37	25	19	24	23	24	23	21	22	22	23	24	23
EVERGEM	42	42	55	50	48	45	45	75	45	42	42	47	47	41	27	29	27	29	28	25	33	31	33	33	31
KNESSELARE	54	44	50	52	50	55	47	45	68	48	50	40	33	25	22	21	20	21	22	19	24	20	22	22	21
WAARSCHOOT	46	45	51	54	52	49	47	42	48	65	57	45	33	23	21	22	21	22	22	18	23	21	21	22	22
ZOMERGEM	50	51	51	54	49	49	49	42	50	57	69	51	36	27	24	24	24	24	23	20	26	23	25	25	26
LOVENDEGEM	40	48	45	43	40	39	40	47	40	45	51	63	36	32	30	29	27	30	29	25	32	29	30	32	29
ZELZATE	32	31	43	39	36	34	37	47	33	33	36	36	68	32	22	22	24	24	23	21	26	25	25	24	29
GENT	27	30	29	29	26	27	25	41	25	23	27	32	32	101	30	35	29	31	32	29	40	39	33	42	37
DEINZE	30	32	26	24	22	21	19	27	22	21	24	30	22	30	61	40	38	47	37	47	30	26	26	28	27
DE PINTE	27	28	26	25	22	23	24	29	21	22	24	29	22	35	40	58	42	49	48	39	33	30	30	31	30
GAVERE	26	28	26	26	24	22	23	27	20	21	24	27	24	29	38	42	62	48	39	37	33	29	33	28	26
NAZARETH	27	31	27	27	24	22	24	29	21	22	24	30	24	31	47	49	48	67	45	46	30	28	31	30	25
SINT-MARTENS-L	24	26	25	24	23	20	23	28	22	22	23	29	23	32	37	48	39	45	54	38	30	28	27	29	26
ZULTE	25	27	23	22	20	19	21	25	19	18	20	25	21	29	47	39	37	46	38	54	25	24	24	26	23
MERELBEKE	25	27	30	27	25	24	22	33	24	23	26	32	26	40	30	33	33	30	30	29	66	50	45	48	36
MELLE	24	25	25	26	23	22	22	31	20	21	23	29	25	39	26	30	29	28	28	24	50	59	43	45	36
OOSTERZELE	25	26	28	28	24	24	23	33	22	21	25	30	25	33	26	30	33	31	27	24	45	43	65	40	32
DESTELBERGEN	26	28	28	27	24	24	24	33	22	22	25	32	24	42	28	31	28	30	29	26	48	45	40	60	41
LOCHRISTI	27	26	28	25	22	24	23	31	21	22	26	29	29	37	27	30	26	25	26	23	36	36	32	41	54

Figuur 17 - Clusteranalyse regio Gent

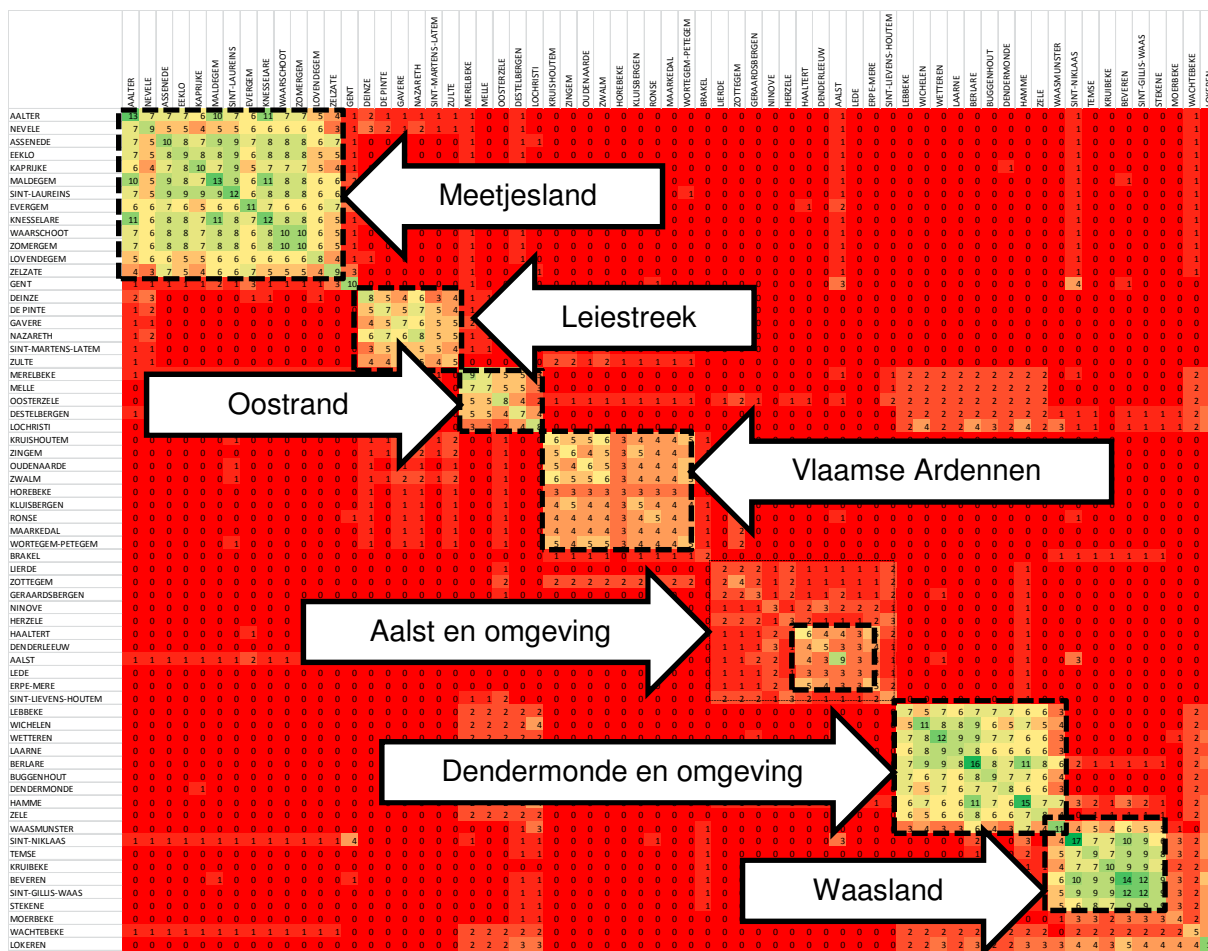
4.2 Cartografische clusteranalyse

Dit wordt visueel nog duidelijker wanneer we de gegevens cartografisch weergeven. Dit gebeurt hierbeneden voor de gemeenten Assenede, Eeklo, Kaprijke, Sint-Laureins en Maldegem. Voor elk van de gemeenten is op de kaart aangegeven hoeveel % samenwerkingsverbanden gemeenschappelijk is met andere gemeenten. De gemeente zelf is in het bruin aangegeven.

Wanneer we alle scores boven de 25% nemen, tekent zich de ruime regio rond Gent af. De groene kleuren, alle scores boven 50% is het Meetjesland (met al of niet de gemeente Zelzate erin opgenomen). In het noorden van het Meetjesland tekent zich daarenboven nog een groep van gemeenten af met meer dan 75% gemeenschappelijke samenwerkingsverbanden.

Een belangrijke opmerking hierbij is dat de bovenstaande clusteranalyse is uitgevoerd op basis van alle in de databank aanwezige samenwerkingsverbanden. Uit het vorige hoofdstuk bleek al dat er in de databank verschillende soorten van samenwerkingsverbanden zitten. De vraag is dan ook in welke mate deze gelaagdheid te relateren is aan het type van samenwerkingsverband. Indien we voor Oost-Vlaanderen de oefening opnieuw maken, en hierbij enkel rekening houden met de meer kleinschalige samenwerkingsverbanden die op initiatief van de gemeenten zelf ontstaan (interlokale verenigingen, projectverenigingen, feitelijke verenigingen en informele samenwerkingsverbanden), komen we tot het beeld in Figuur 18.

Figuur 18 - Clusteranalyse Oost-Vlaanderen gecorrigeerd op kleinschalige samenwerkingsverbanden

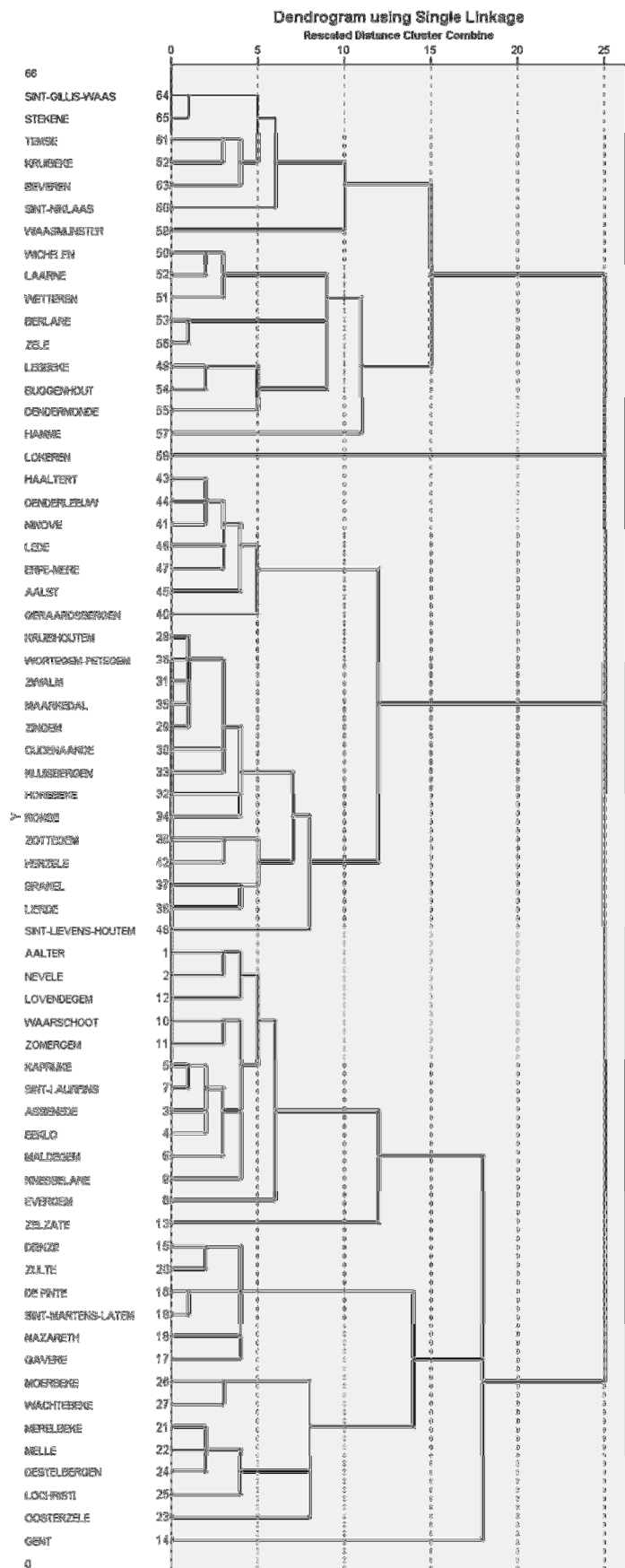
De resultaten in Figuur 18 ondersteunen de analyse uit Figuur 16. Het verschil is dat in de tweede analyse enkel kleinschalige samenwerkingsverbanden zijn opgenomen die van onderuit zijn gegroeid.

4.3 Hiërarchische clusteranalyse

Bovenstaande analyse kan nog verder worden verfijnd door middel van een hiërarchische clusteranalyse¹⁸. Dergelijke analyse heeft als doelstelling om groepen van gemeenten te identificeren die onderling een sterke gelijkenis vertonen, maar sterk verschillen van andere groepen van gemeenten. De clusters worden gevormd door gemeenten te bundelen die gelijkaardig scores op een reeks van variabelen. In dit geval zijn er 308 variabelen: met name de hoeveelheid samenwerkingsverbanden die gemeente x met elk van de 308 gemeenten heeft.

Het resultaat van een hiërarchische clusteranalyse kan worden weergegeven in een dendrogram. Deze boomstructuur geeft duidelijk de clusters van gemeenten aan en hun onderlinge relaties. Hieronder staat het resultaat weergegeven voor de gemeenten in de provincie Oost-Vlaanderen. In de bijlagen zijn de analyses voor de vijf provincies terug te vinden.

¹⁸ Meer informatie over de methodologie van een hiërarchische clusteranalyse kan in Bijlage 3 - Hiërarchische clusteranalyse worden teruggevonden.

Wanneer we de bovenstaande boomfiguur van rechts naar links bekijken, vertrekken we vanuit een aantal grote deeltakken, die zich steeds verder vertakken totdat we uiteindelijk links bij individuele gemeenten terechtkomen. Links in de figuur merken we kleine deeltakjes op met groepjes van gemeenten. Het gaat hier om groepen van gemeenten met zeer intense samenwerkingsverbanden. Wanneer we naar een hoger niveau in de boomstructuur gaan, merken we dat verschillende deeltakjes samengaan in een grotere tak. Dit duidt op de gelaagdheid van de clusteranalyse: we kunnen binnen een cluster van samenwerkende gemeenten nog kleinere deelclusters onderscheiden van gemeenten met een meer intense samenwerking. Hoe verder gemeenten van elkaar verwijderd liggen in de boomstructuur, hoe minder intens hun samenwerking.

In het bovenstaande voorbeeld herkennen we linksbeneden een grote deeltak waaraan alle gemeenten uit de ruime omgeving van Gent hangen. Deze tak splitst zich verder naar links op in een aantal deeltakken: Gent, het Meetjesland, de gemeenten uit de Leiestreek en een groep van gemeenten in de oosttrand van Gent. Deze methode leidt dus tot dezelfde resultaten als de weergave via een matrix of een kaart.

4.4 Cartografische dwarsdoorsnedes van de clusteranalyse

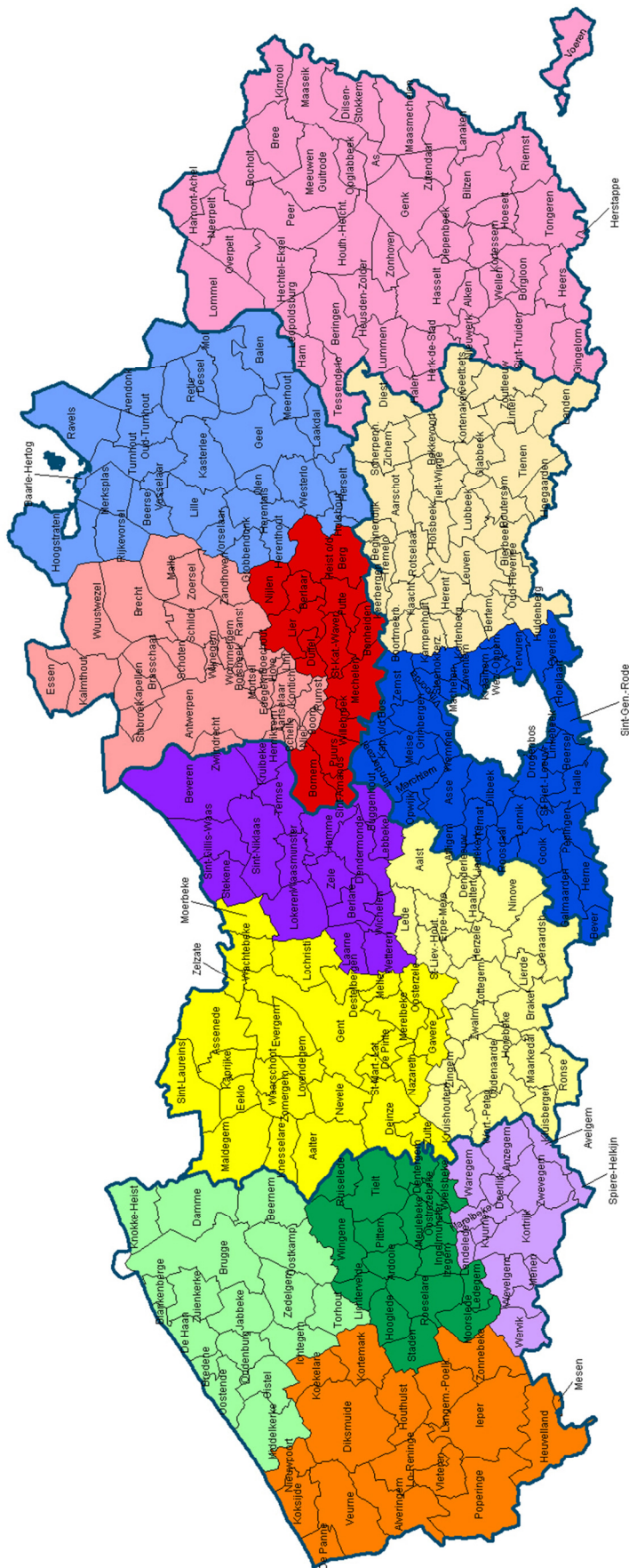
De clusteranalyse geeft duidelijk aan dat er een sterke gelaagdheid is terug te vinden in het intermediaire niveau. Het intermediair niveau bestaat niet uit één duidelijk af te bakenen schaalniveau dat ergens zweeft tussen het lokale en het Vlaamse niveau, maar bestaat uit een veelheid aan schalen. Om dit te illustreren maken we hier enkele dwarsdoorsnedes van de clusteranalyse. We projecteren hiervoor de resultaten van de clusteranalyse op een aantal kaarten. Wanneer we deze kaarten naast elkaar leggen, geven ze grafisch een duidelijk beeld van de verschillen die zich op het vlak van schaal voordoen.

Voor het aanmaken van de kaarten, werden, voortvloeiend uit de analyse die hierboven werd gemaakt, de volgende richtinggevende criteria gevolgd:

- Op de kaarten worden clusters van gemeenten weergegeven die een bepaald percentage van samenwerkingsverbanden gemeenschappelijk hebben.
  - Dwarsdoorsnede 1: de clusters van gemeenten delen minstens 25% dezelfde samenwerkingsverbanden
  - Dwarsdoorsnede 2: de clusters van gemeenten delen minstens 50% dezelfde samenwerkingsverbanden
  - Dwarsdoorsnede 3: de clusters van gemeenten delen minstens 75% dezelfde samenwerkingsverbanden
- In geval van onduidelijkheid (bv. een minder scherp afgegrensde cluster), is het resultaat van de hiërarchische clusteranalyse doorslaggevend voor de toekenning van een gemeente tot een bepaalde cluster

Zoals hierboven al eerder aangegeven, moeten de grenzen die hier op de kaarten staan aangegeven ook gerelativeerd worden. Enerzijds is het wel zo dat er clusters van intensievere samenwerking aan te duiden zijn, anderzijds hebben gemeenten ook samenwerkingsverbanden buiten deze clusters. De kaarten ontstaan door op verschillende niveaus een dwarsdoorsnede door de clusteranalyse te maken. Dit geeft wel nieuwe inzichten in de intensiteit, schaalgrootte en gelaagdheid van regionale samenwerking, maar moet met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

4.4.1 Doorsnede 1

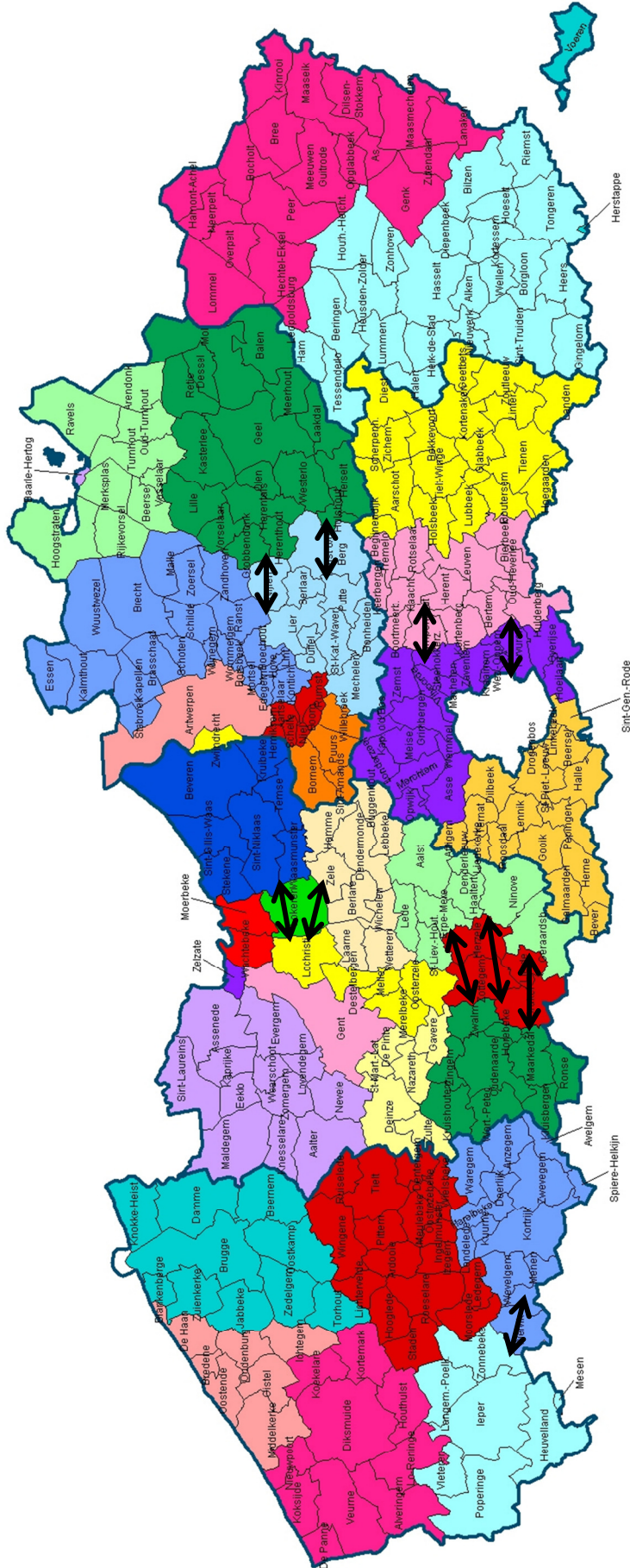
Herstaple

Sint-Gen-Rode

Spiere-Heikin

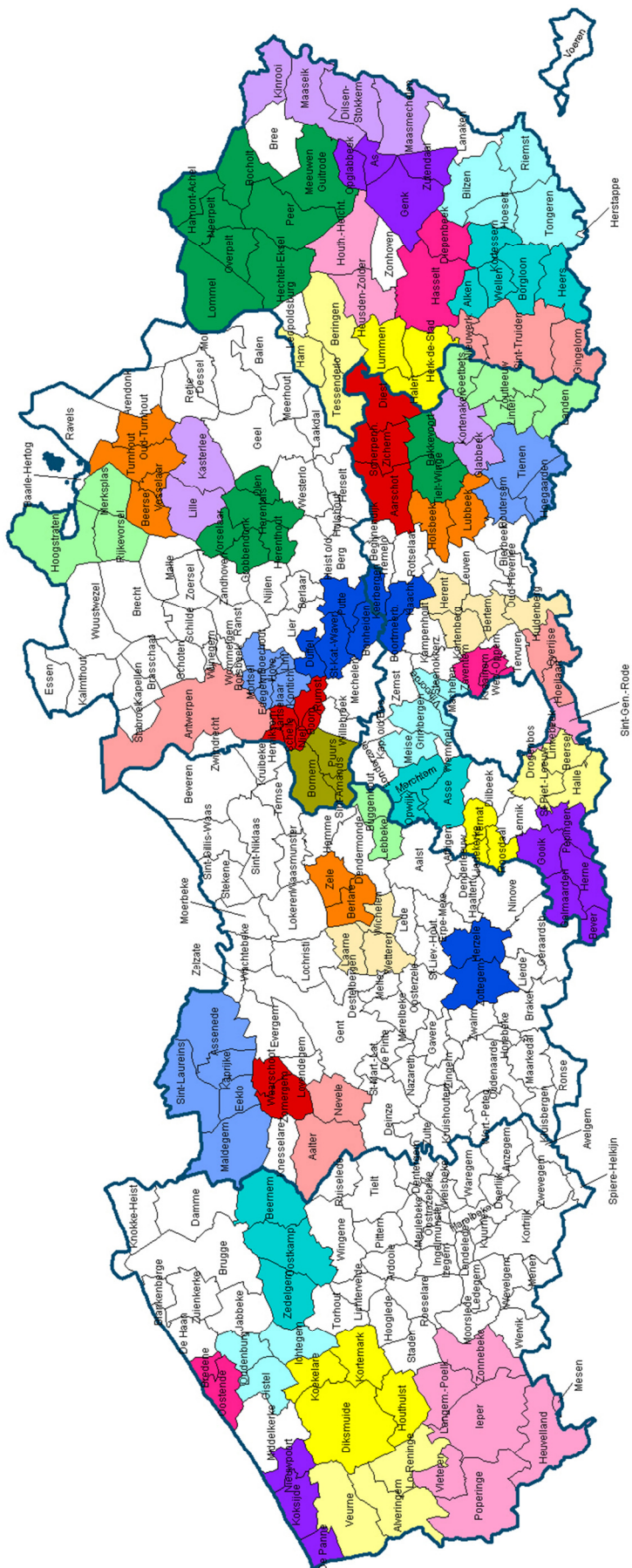

4.4.2 Doorsnede 2

In dwarsdoorsnede 2 worden er binnen de clusters uit dwarsdoorsnede 1 nog een aantal deelclusters duidelijk. Op de kaart staan ook een aantal pijlen weergegeven. Deze geven aan dat er gemeenten zijn die toch een sterke link vertonen met een andere cluster.

4.4.3 Doorsnede 3

Dwarsdoorsnede 3 bevat een illustratie van intensieve kleinschalige samenwerkingsverbanden tussen kleine groepen van gemeenten. Bij deze doorsnede staan niet alle gemeenten ingekleurd. Dit heeft verschillende verklaringen:

- Er zijn gemeenten die wel intensief samenwerken met een kleine groep van andere gemeenten, maar buiten de hier gehanteerde norm van 75% van gedeelde samenwerkingsverbanden vallen;
- Er zijn groepen van gemeenten die zeer intensief samenwerken, maar op een groter schaalniveau dat al is opgenomen in dwarsdoorsnede 2 (bv. de gemeenten rond het Kortrijkse). Dit zijn gevallen waarop een grotere cluster dus niet meer kan worden onderverdeeld;
- Er zijn gemeenten die intensief samenwerken, maar met gemeenten uit verschillende clusters (bv. Bree werkt zowel met de Maaslandse als met de Noord-Limburgse gemeenten samen) en die op dit niveau niet bij één of andere cluster werden ingekleurd.

5 Kwalitatieve analyse

5.1 West-Vlaanderen

In de provincie West-Vlaanderen tekenen zich vier grote clusters af: Brugge-Oostende en de omgeving van deze twee centrumsteden, Zuid-West-Vlaanderen (Kortrijk en omgeving), Midden-West-Vlaanderen (Roeselare, Tielt en omgeving) en de Westhoek. Binnen deze clusters zijn er in meerdere of mindere mate nog kleinere clusters met een meer intense samenwerking tussen groepen van gemeenten terug te vinden.

5.1.1 Brugge, Oostende en omgeving

Op basis van de gegevens in de databank, lijkt de samenwerking tussen de gemeenten in de cluster Brugge/Oostende minder intens te zijn dan in de andere drie clusters. Naast enkele bredere samenwerkingsverbanden op vlak van toerisme en milieu, krijgt het overleg tussen beide steden vooral vorm via het burgemeestersoverleg 'Kustgemeenten', het overleg van de OCMW-voorzitters regio Brugge-Oostende en de regiowerking van de streekontwikkelingsintercommunale WVI.

Binnen de cluster Brugge/Oostende, tekenen zich nog twee aparte clusters af: een rond de stad Oostende en een rond de stad Brugge. Oostende en Brugge behoren bijvoorbeeld tot een afzonderlijke Resoc/Serr. Er is een afzonderlijk burgemeestersoverleg in de regio Brugge met 10 gemeenten en één in de regio Oostende met 7 gemeenten. Naast deze vormen van samenwerking is er ook nog samenwerking op een kleiner schaalniveau van twee à vier gemeenten.

In het gebied rond Oostende zien we een verdere opsplitsing tussen de gemeenten aan de kust (Middelkerke, Oostende, Bredene en De Haan) en de 'binnenlandse' gemeenten (Oudenburg, Gistel en Ichtegem). In de regio Brugge zien we deze onderverdeling kust-binnenland niet: wel zien we vormen van versterkte samenwerking tussen buurgemeenten zoals Brugge en Damme, Zedelgem, Oostkamp en Beernem.

De provincie stad Torhout valt een beetje buiten deze cluster: er is aansluiting zowel bij gemeenten van het gebied Oostende als van het gebied Brugge. Torhout werkt ook samen met gemeenten uit andere streken zoals Lichtervelde of Wingene (Midden-West-Vlaanderen), Diksmuide, Kortemark of Koekelare (Westhoek-gemeenten).

5.1.2 Westhoek

In de regio Westhoek bestaat het Westhoekoverleg (overleg tussen de burgemeesters) al lange tijd (begin van de jaren 1990) en ondertussen heeft de gebiedswerking van de provincie West-Vlaanderen zich er ondertussen sterk uitgebouwd. De samenwerking in en voor de streek kent een lange traditie. Verschillende streekactoren/actoren actief in de streek (verschillende overheden en het middenveld) hebben hun onderlinge strategieën afgestemd om zo gezamenlijk de streekwerking in de Westhoek vorm te geven.

Het zogenaamde streeknetwerk van de Westhoek bestaat uit drie categorieën van partners¹⁹. De centrale partners zijn de besturen, namelijk 18 Westhoekgemeenten en de provincie West-Vlaanderen. Een tweede categorie zijn de uitvoerende partners, namelijk Westhoekoverleg en de West-Vlaamse Intercommunale. Sinds 2005 groeide ook een interlokale vereniging Westhoekpersoneel (WHP) die aan deze categorie kan worden

¹⁹ Westhoekoverleg (2010). Streekwerking Westhoek. Kompasnota 2010.

toegevoegd. Een derde categorie zijn de streekpartners zoals Resoc, Serr, Samenlevingsopbouw,...

De schaal van de Westhoek is altijd al ambigu geweest, met name de relatie tussen het noorden van de Westhoek (inclusief de kustgemeenten) en het zuiden (de streek rond Ieper). Ook in de matrix zien we dit patroon terugkeren: aan de ene kant is er een sterkere clustering rond Ieper-Poperinge en aan de andere kant vormt zich een cluster rond de gemeenten Veurne-Diksmuide. Regionale organisaties zoals de welzijnsraden en de regionale landschappen hebben zich eveneens op dit niveau georiënteerd, en niet op schaal van de Westhoek.

Binnen de noordelijke cluster van de Westhoek tekent zich nog een kleinere schaal af: een groepering van de 'westkustgemeenten' (Koksijde, De Panne en Nieuwpoort), of een iets sterkere samenwerking van Diksmuide met zijn buurgemeenten Houthulst, Koekelare en Kortemark aan de ene kant en met Lo-Reninge en Alveringem aan de andere kant. Als vanouds staat de gemeente Wervik tussen de regio's Westhoek en Zuid-West-Vlaanderen in: uit de clusteranalyse blijkt op basis van de data een meer intense samenwerking met Zuid-West-Vlaanderen.

5.1.3 Roeselare - Tielt / Midden-West-Vlaanderen

In de jaren 1970 was het Promotiecomité van het Tieltsse een regionale streekorganisatie, naar analogie met andere opbouwwerkorganisaties op streekniveau in Vlaanderen. De stad Roeselare was toen minder geprofileerd. Van een regionale samenwerking op het niveau van de beide arrondissementen was minder sprake. In de laatste pakweg tien jaren is dat patroon grondig veranderd als gevolg van een aantal ontwikkelingen, zoals de gebiedswerking van de provincie, de oprichting van Resoc-Serr, een meer gebiedsgerichte werking van de West-Vlaamse Intercommunale, het maandelijks burgemeestersoverleg 'Midwestoverleg' en zeker ook de uitbouw van het Streekhuis in Roeselare – waarbinnen een aantal streekorganisaties gehuisvest zijn. De balans tussen Roeselare en Tielt lijkt gekeerd en de regio is druk beklant geworden met een reeks organisaties.

De dynamiek om meer werk te maken van intergemeentelijke samenwerking wordt voornamelijk getrokken door enkele spilfiguren in en rond het Midwestoverleg. De opstart van een interlokale vereniging "Associatie Midwest" gemeenten en OCMW's is exemplarisch: hierdoor wordt het mogelijk om sterker samen te werken voor beheersmatige taken (in de vorm van nieuw gedeeld personeel; gezamenlijk tijdelijk inhuren van externe expertise; verschuiven van bestaand personeel vanuit samenwerkingsverbanden).

Het is ook een complexe(re) regio met twee arrondissementen en met clusters van relaties rond Roeselare en rond Tielt, over de beide arrondissementen heen en met de omliggende gebieden. Beide arrondissementen hebben ook een eigen verbondenheid met bijvoorbeeld de Westhoek of het arrondissement Kortrijk. Zo zien we bijvoorbeeld dat gemeenten als Wielsbeke en Dentergem eveneens aansluiting vinden bij Zuid-West-Vlaanderen, of dat Wingene ook op de regio Brugge is georiënteerd. Een gemeente als Staden heeft ook relaties met Westhoekgemeenten, evenals Moorslede.

Deze ontwikkelingen in Midden-West-Vlaanderen kunnen niet los gezien worden van de organisatie van de WVI en een zoektocht naar een sterke decentralisatie van de streekontwikkelingsintercommunale gesteund op de regionale samenwerking.

5.1.4 Kortrijk / Zuid-West-Vlaanderen

De regio Kortrijk heeft een heel lange traditie van intergemeentelijke en regionale samenwerking. De netwerking in de streek was vanaf de jaren 1950-1960 lange tijd geconcentreerd in en rond de Intercommunale Leiedal.

De overlegstructuur in de regio is in de laatste jaren complexer geworden: in de schoot van de Intercommunale Leiedal was het overleg tussen publieke en private partners voor de streekontwikkeling verweven. De regio had zich daar vanuit de eigen dynamiek voor georganiseerd. Het decreet van 2001 haalde de private partners formeel weg uit het bestuur en het decreet inzake de Resoc's (2004) haalde het streekplatform weg uit de werking van de intercommunale en institutionaliseerde dat in een aparte organisatie met een eigen bestafling. Het Resoc werkt met een strategisch plan en met actieprogramma's op verschillende domeinen. Ondertussen had het Welzijnsoverleg, nu het Welzijnsconsortium, zich vanuit de gegroeide netwerking rond welzijnsproblematieken geprofileerd als het samenwerkingsverband van OCMW's en private welzijnsactoren, evenzeer met een eigen bestuur en een eigen bestafling.

De provincie heeft zich vanaf de jaren 1990 via haar gebiedswerking geleidelijk en met vallen en opstaan scherper geprofileerd op enkele domeinen van de regionale ontwikkeling, vooral met betrekking tot omgevingsgerelateerde materies (toerisme, recreatie, landschapsbeheer, milieuzorg, leefbaarheid van kleine kernen...).

Tussen deze vier organisaties bestaan veel dwarsverbanden en wordt ook functioneel samengewerkt. Naast deze vier streekorganisaties zijn er in de laatste vijftien jaren ook nog specifieke structuren gegroeid met een gespecialiseerde werking. Gemeentebesturen en/of OCMW's zijn daar op een of andere manier bij betrokken.

Binnen de streek zijn er weinig uitgesproken kleinere clusters van gemeenten die intenser samenwerken: veel is georganiseerd op schaal van de gehele regio.

5.3 Oost-Vlaanderen

De provincie Oost-Vlaanderen is op het vlak van samenwerking tussen lokale besturen een complexe provincie. Dit is deels te verklaren door de aanwezigheid van Gent als dominante centrumstad. Daarnaast kent de provincie nog twee kleinere centrumsteden: Aalst en Sint-Niklaas. Deze laatste ondervinden beperkte invloeden vanuit Vlaams-Brabant en Antwerpen.

Op het provinciale schaalniveau ontdekken we enkele samenwerkingsverbanden in uiteenlopende domeinen:

- Sociale huisvestingsmaatschappijen (Eigen heerd is goud weerd en Eigen woon door ons loon);
- Provinciale brandweerschool Oost – Vlaanderen;
- Oost – Vlaamse sportraad;
- Toerisme Oost – Vlaanderen;
- Provinciale Woonraad;
- ...

In Oost-Vlaanderen zijn er verschillende clusters terug te vinden waarbinnen zich een meer intense samenwerking voordoet: de ruime regio rond Gent, het zuiden van de provincie (de omgeving van Oudenaarde en Aalst) en het noordoosten van de provincie (omgeving van Dendermonde en het Waasland). Binnen deze clusters zijn er nog kleinere clusters waarbinnen een nog sterkere samenwerking plaatsvindt.

In de provincie Oost-Vlaanderen zijn eveneens een aantal gemeenten die niet eenduidig tot de ene dan wel de andere cluster gerekend kunnen worden. Een aantal voorbeelden hiervan zijn Lokeren (zowel samenwerking met Gent, het Waasland als met de omgeving van Dendermonde) en de gemeenten Lierde, Brakel en Zottegem, Herzele en Sint-Lievens-Houtem die zowel patronen van samenwerking vertonen met gemeenten uit de omgeving van Oudenaarde als met gemeenten uit de omgeving van Aalst. Meer in het noorden zien we hetzelfde bij de gemeenten Waasmunster en Hamme (tussen het Waasland en de omgeving van Dendermonde).

De grenzen van de clusters blijken een aantal herkenbare lijnen te volgen:

- het werkingsgebied van de Intercommunales voor Streekontwikkeling
- het werkingsgebied van het Regionaal Welzijnsoverleg
- de arrondissementsgrenzen
- de sectorale afbakening van de Resocs

5.3.1 Gent en omgeving

Een aantal samenwerkingsverbanden werken op het schaalniveau van Gent en zijn ruime omgeving. Voorbeelden hiervan zijn de intercommunale VENECO, de sociale huisvestingsmaatschappijen Wonen en Volkshaard of het Centrum Basiseducatie Leerpunt Gent – Meetjesland – Leieland. Ook geografische indelingen (zorgregio Gent, deelbekkens, ...) en Vlaamse opgelegde structuren (Resoc, Logo, ...) treffen we op dit niveau aan.

Binnen de cluster rond Gent, kunnen we nog bijkomende deelclusters onderscheiden. Dit zijn groepjes van gemeenten binnen het gebied die intensiever met elkaar samenwerken dan met andere gemeenten uit het gebied: ten westen van Gent het Meetjesland, in het zuiden

een aantal gemeenten uit de Leiestreek en ook in de oostrand van Gent doet zich een intensere samenwerking tussen enkele gemeenten voor. De gemeenten Moerbeke en Wachtebeke nemen hierin ook een bijzondere positie in.

We zien hierbij dat Gent als centrumstad op een aantal vlakken samenwerking zoekt met andere centrumsteden. Voorbeelden hiervan zijn de samenwerking met Antwerpen op het vlak van ICT (Digipolis) of het HR-netwerk van centrumsteden.

Een aantal randgemeenten rond Gent zoeken aansluiting op elkaar voor een aantal materies. Dit betreffen vaak kleinschalige initiatieven tot samenwerking. Het Meetjesland is een voorbeeld van dergelijke cluster. Het Meetjesland heeft zich van oudsher geprofileerd als een gebied met een eigen identiteit tussen Gent en Brugge. Enkele voorbeelden van samenwerking op deze schaal zijn Erfgoedcel Meetjesland, Regionaal Landschap en Streekplatform +.²⁰

Een tweede cluster rond Gent wordt gevormd door zes gemeenten uit de Leiestreek (Deinze – Zulte – Nazareth – Gavere – De Pinte en Sint-Martens-Latem). Enkele voorbeelden van samenwerkingsverbanden zijn de interlokale vereniging burensportdienst Leiestreek, Kringwinkel Zevensprong, vzw toerisme Leiestreek en werkwinkel zone Deinze. Een interessante vaststelling is de provincie overschrijdende samenwerking van de gemeente Zulte, te verklaren vanuit een historisch perspectief. Ten tijde van de fusieoperatie in de jaren zeventig was er debat of de gemeente Zulte tot de provincie Oost – Vlaanderen dan wel West – Vlaanderen zou moeten behoren. De sporen van deze discussie treffen we vandaag nog aan. Tussen de gemeenten Zulte en Tielt is sprake van 17 samenwerkingsverbanden. Voorbeelden zijn Logo Midden-West-Vlaanderen, SEL Midden-West-Vlaanderen en Waterschap Mandel-Diepebeek.

Tot slot herkennen we een cluster van vijf gemeenten ten oosten van Gent: Lochristi, Destelbergen, Melle, Merelbeke en Oosterzele. Samenwerking tussen enkele of alle gemeenten behelst o.a. de domeinen cultuur (bibliothecair samenwerkingsverband De Vijf, het land van Reynaert), onroerend erfgoed (Erfgoedcel viersprong), wonen (Merelbeekse sociale woningen) en sociale economie (Karweidienst, sociaal economieproject – bezoek 80+). De gemeenten Moerbeke en Wachtebeke vertonen onderling een sterke samenwerking, maar deze is iets zwakker uitgebouwd met deze cluster.

5.3.2 Zuid – Oost – Vlaanderen

De regio Zuid–Oost–Vlaanderen omvat twee clusters: Oudenaarde en omstreken en Aalst en omstreken. De regio kenmerkt zich door de aanwezigheid van vele kleine gemeenten en minder dynamiek tot samenwerking in vergelijking met de andere regio's uit de provincie. Aalst is de enige centrumstad in het gebied. Daarnaast zijn er enkele stedelijke kernen: Geraardsbergen, Ninove, Oudenaarde, Ronse en Zottegem. Op het niveau van de regio vinden we o.a. de intercommunale SOLva en het Streekoverleg Zuid-Oost-Vlaanderen terug. Daarnaast vinden we samenwerking voornamelijk geclusterd rond de steden Oudenaarde en Aalst.

Rond Oudenaarde zien we een cluster van negen gemeenten. Enkele illustraties van samenwerking op dit niveau zijn Toerisme Vlaamse Ardennen, bibliotheken Vlaamse

²⁰ Voor een uitgebreide toelichting verwijzen we naar het derde tussentijdse rapport van de Regioscreening: “Leren van de proeftuinen”. Online te raadplegen op <http://soc.kuleuven.be/sbov>.

Ardennen of samenwerking op het vlak van sociale huisvesting en woningkwaliteit. Kringwinkel Teleshop, BibArt, CAW Aalst, drugpunt INDRA en Logo Dender zijn voorbeelden van samenwerking binnen de cluster rond Aalst. Daarnaast zit Aalst als centrumstad vervat in een aantal verbanden met andere Vlaamse centrumsteden.

Een aantal gemeenten (Brakel, Lierde, Zottegem, Herzele en ook Sint-Lievens-Houtem) zijn moeilijker strikt toe te wijzen aan één van beide clusters. Zij vertonen samenwerking met gemeenten uit beide clusters. In de matrix blijkt dit ook uit de overlapping van beide clusters.

5.3.3 Dendermonde en omgeving

In de cluster rond Dendermonde is er intense samenwerking tussen negen gemeenten. De afbakening van het verdichtingsgebied valt samen met de grenzen van het arrondissement Dendermonde, behalve voor wat betreft Waasmunster. Op basis van de gegevens vertoont deze gemeente een intensere samenwerking met het Waasland. Ook Hamme vertoont samenwerking met de gemeenten uit het Waasland, maar is toch het sterkst aan de cluster rond Dendermonde gelinkt.

Als eerste onderscheiden we een aantal verbanden waarvan het werkingsgebied zich over de gehele regio uitstrekt. Enkele voorbeelden zijn de Intercommunale voor Streekontwikkeling DDS, het CAW Dendermonde en het Regionaal Welzijnsoverleg. Daarnaast merken we vooral kleinschalige samenwerkingsverbanden tussen enkele gemeenten binnen de regio. Deze verbanden vinden we terug in uiteenlopende beleidsdomeinen.

5.3.4 Waasland

Het Waasland kenmerkt zich door de aanwezigheid van de centrumstad Sint-Niklaas. Het samenwerkingslandschap van de regio Waasland is gelijkaardig aan dat van de cluster rond Dendermonde. Naast een aantal verbanden op het niveau van de gehele regio (Intercommunale voor Streekontwikkeling INTERWAAS, SEL Waasland, Erfgoedcel Waasland, ...) treffen we voornamelijk kleinschalige samenwerkingsverbanden aan. Tot slot merken we op dat Sint – Niklaas ook buiten de provinciale grenzen treedt en samenwerking zoekt met de stad Antwerpen. Tussen beide centrumsteden tellen we 17 verbanden.

5.4 Antwerpen

Het samenwerkingslandschap van de provincie Antwerpen is vrij complex. Enerzijds onderkennen we een aantal samenwerkingsverbanden op een provinciale schaal. Deze omvatten o.m. autonome provinciebedrijven (zoals APB Sport), enkele overlegfora (zoals halfjaarlijks overleg burgemeesters provincie Antwerpen, regiowerking milieu- en duurzaamheidsambtenaren Provincie Antwerpen) en een aantal dienstverlenende structuren (zoals het Provinciaal instituut voor Brandweer- en ambulanciersopleiding Antwerpen). De samenwerkingsverbanden in de provincie Antwerpen zijn echter hoofdzakelijk 'kleiner' dan het provinciale schaalniveau. Er zijn drie clusters te onderscheiden die samenvallen met de drie arrondissementen: Antwerpen, Mechelen en Turnhout. Elk van deze clusters kenmerkt zich door de aanwezigheid van een centrumstad. Wanneer we wat diepgaander kijken, wordt het beeld meer gedifferentieerd. Binnen elk van de drie clusters onderscheiden we bijkomende clusters van samenwerking tussen kleinere groepen van gemeenten. Daarnaast kent de provincie een aantal gemeenten die minder duidelijk in één cluster te vatten zijn (zoals Nijlen en Heist op den Berg).

5.4.1 Antwerpen en omgeving

Een aantal voorbeelden van samenwerkingsverbanden op het niveau van het arrondissement Antwerpen zijn de intercommunale voor streekontwikkeling IGEAN (Igean dienstverlening en Igean milieu en veiligheid) en CAW De Terp. We treffen ook een aantal Vlaamse structuren of geografische gebiedsindelingen aan (Logo Antwerpen, Resoc Antwerpen, onderwijszone Antwerpen).

Binnen de cluster Antwerpen zijn er nog op een kleiner schaalniveau een aantal clusters te herkennen waarop een meer intensieve samenwerking plaatsvindt: in vijf gemeenten ten zuiden van Antwerpen uit de Rupelstreek en in zes gemeenten uit de zuidrand van Antwerpen is er intense samenwerking. Aartselaar vertoont samenwerkingsverbanden met zowel gemeenten uit de Rupelstreek als uit de zuidrand, maar de link is op basis van de clusteranalyse sterker met de Rupelstreek. Daarnaast zijn er nog een aantal gemeenten (Borsbeek, Wijnegem, Wommelgem) die een link hebben met de zuidrand, maar minder uitgesproken). In het noordoosten is een grotere cluster van gemeenten uit de Antwerpse Kempen.

Samenwerking binnen deze clusters krijgt voornamelijk vorm in kleinschalige samenwerkingsinitiatieven. Een aantal voorbeelden van samenwerking in de Rupelstreek zijn te situeren binnen domeinen als cultuur (Rupelbib), onroerend erfgoed (Erfgoed- en landschapshuis Rupel – ELAH), werkgelegenheid (Forum lokale Werkgelegenheid Rupelstreek en Aartelaar) en wonen (Goed Wonen Rupelstreek).

Ook in de zuidrand van Antwerpen wordt op diverse vlakken samengewerkt, bijvoorbeeld: de film- en beeldbank Azura, bibliotheekwerking Bibkwintet, burgemeesters- en secretarissenoverleg in het kanton Kontich. In het woonbeleid is er een interlokale woonvereniging, samen met gemeenten uit de Rupelstreek.

In de Antwerpse Kempen zijn er ook diverse vormen van samenwerking, zowel op het niveau van alle gemeenten uit deze cluster als meer intens tussen kleinere groepen van gemeenten (bv. interlokale vereniging woonbeleid regio Noord, sportregio Antwerpse Kempen, SVK Voorkempen).

Antwerpen en Zwijndrecht nemen in deze tekening een wat aparte positie in. Zwijndrecht zit 'ingesloten' tussen stad Antwerpen aan haar noord-, oost- en zuidkant en het Waasland in provincie Oost-Vlaanderen aan de westkant. De gemeente Zwijndrecht zit in 66 verbanden vevat. Ze blijkt het meest samen te werken met de stad Antwerpen (n=45), wat niet verrast gezien haar ligging en de ligging van de Antwerpse zeehaven.

Antwerpen als centrumstad werkt op dit kleinere schaalniveau vooral samen met een aantal andere centrumsteden. Dit beeld zien we ook bij enkele andere centrumsteden terugkomen. We noteren het bestaan van enkele samenwerkingsverbanden tussen centrumsteden: Digipolis met Gent, HR-netwerk van centrumsteden en burgemeestersoverleg centrumsteden zijn voorbeelden hiervan.

5.4.2 Mechelen en omgeving

Binnen de cluster rond Mechelen zijn er een aantal verbanden terug te vinden op het schaalniveau van de volledige cluster. Bijvoorbeeld: de intercommunale voor streekontwikkeling IGEMO, die alle gemeenten van het arrondissement Mechelen omvat behalve de gemeenten Nijlen en Heist op den Berg. Andere voorbeelden zijn Kring Gemeentesecretarissen arrondissement Mechelen, de Interlokale vereniging GAS arr. Mechelen of de Conferentie Burgemeesters arr. Mechelen. Op niveau van de cluster merken we ook hier de aanwezigheid van een aantal Vlaamse structuren of geografische indelingen (zorgregio Mechelen, Logo Mechelen, Resoc Mechelen).

Op een kleiner schaalniveau zijn nog twee bijkomende clusters aanwezig (één ten oosten en één ten westen van Mechelen), waarbij Mechelen als centrumstad een aparte positie inneemt. De westelijke groep omvat de gemeenten Bornem, Puurs, Sint-Amands en Willebroek. Enkele voorbeelden van kleinschalige verbanden binnen deze cluster zijn PROEFstuk, Samenwerking Noodplanning Bornem-Puurs, Academie voor Muziek Woord en Dans Bornem, ...

Een tweede cluster wordt gevormd door een aantal gemeenten ten oosten van Mechelen. Ook binnen deze cluster onderscheiden we een aantal relatief kleinschalige verbanden. Tot slot zien we dat de gemeenten Heist op den Berg en Nijlen voor een aantal thema's ook samenwerken met de (Zuider-)kempen. Beide gemeenten zijn bijvoorbeeld lid van IOK. Ze vormen in die zin grensgemeenten of overgangsgemeenten die naargelang thema's en noden zich richten tot het westen dan wel het oosten.

5.4.3 De Kempen

Het arrondissement Turnhout wordt gekenmerkt door een relatief hoger aantal samenwerkingsverbanden, in vergelijking met de andere twee clusters in de provincie Antwerpen. Enkele voorbeelden van samenwerkingsverbanden op het schaalniveau van de Kempen: de intercommunale IOK, Meeting Kempen, CAW De Kempen, Kempens Landschap VZW, de conferentie van Kempense burgemeesters, de Cultuurraad voor de Kempen, Bibliotheekoverleg Kempen of de Arrondissementele vergadering van de gemeentesecretarissen.

Binnen deze cluster zijn twee deelclusters te onderscheiden: de Noorder- (10 gemeenten) en Zuiderkempen (17 gemeenten). Samenwerking op het niveau van de Noorderkempen is bijvoorbeeld terug te vinden in de Erfgoedcel Noorderkempen, de Kring gemeentesecretarissen Noorderkempen, Regio Overleg Noorderkempen (cultuur) of de Sportregio Noorderkempen. Soms worden er ook gemeenten uit het noorden van de cluster

Antwerpen betrokken bij deze verbanden. Samenwerking op het niveau van de Zuiderkempen is bijvoorbeeld terug te vinden in de Kring Gemeentesecretarissen Zuiderkempen, het SVK Zuiderkempen, de Sportregio Zuiderkempen, intergemeentelijke samenwerking rond leegstand of samenwerking tussen de OCMW's Middenkempen.

Binnen deze twee deelclusters zijn er op kleinere schaalniveaus nog meer intense vormen van samenwerking terug te vinden. In het noorden gaat het bijvoorbeeld om de vier gemeenten van de stadsregio Turnhout (Turnhout, Beerse, Vosselaar en Oud-Turnhout). Enkele voorbeelden van samenwerking op het niveau van de stadsregio Turnhout, naast de projectvereniging Stadsregio Turnhout zelf, zijn Turnhout 2012, Verkeersmodel stadsregio Turnhout of de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen. In de Zuiderkempen zien we bijvoorbeeld een intensievere samenwerking tussen het duo Kasterlee en Lille.

5.6 Limburg

Limburg is wat bestuurlijke morfologie betreft een atypische provincie. In vergelijking met de vier andere Vlaamse provincies valt vooral op dat er behoorlijk wat samenwerking plaats vindt op het schaalniveau van de provincie. Dit is op een aantal vlakken het resultaat van een gericht beleid van integratie en bundeling van tal van samenwerkingsverbanden op het provinciale schaalniveau. Voorbeelden hiervan zijn de fusie van de afvalintercommunales Regionale Milieuzorg (West-Limburg), I.V.V.V.A. (Oost-Limburg) en Intercompost (Zuid-Limburg) tot Limburg.net in 2008 en de hieraan gekoppelde bundeling van de afvalverwerking in de vennootschap Bionerga, de integratie en bundeling van nutsvoorzieningen (gas, elektriciteit, kabel) in de intercommunale Interelectra (deze trend zet zich op dit ogenblik zelfs op een Vlaams schaalniveau door) en de oprichting van de gemeentelijke holding Nuhma.

Daar waar in heel wat andere Vlaamse regio's een streekontwikkelingsintercommunale als bestuurlijke trekker van heel wat regionale samenwerking optreedt, is zo'n structuur in Limburg volledig afwezig. Ook hier wordt Limburg gekenmerkt door een andere bestuurlijke ontwikkeling dan de rest van Vlaanderen. In de jaren '60, een periode waarin in Vlaanderen overal de streekontwikkelingsintercommunales het levenslicht zagen, werd in Limburg immers ook een streekontwikkelingsintercommunale opgericht: de Intercommunale Maatschappij voor Limburg (IML). Net zoals andere intercommunales had deze als hoofddoelstelling ruimtelijke ordening (bv. verkavelingen, opmaak van plannen) en grondbeleid. De intercommunale zou later ook een rol opnemen in de grindherstructurering. Terwijl in de rest van Vlaanderen deze structuren zich op nieuwe domeinen stortten (bv. e-government, duurzame ontwikkeling) werd de Intercommunale Maatschappij voor Limburg in 2008 officieel ontbonden.

Een ander verschilpunt met andere provincies is het gebrek aan echt grote steden met een sterke invloed op hun omgeving. In het centrum van Limburg vinden we de centrumsteden Hasselt en Genk terug, die vaak als een 'bi-pool' worden gekenmerkt. Op bestuurlijk vlak is er uit de analyse van de gegevens van de inventarisatie echter geen erg intensieve samenwerking tussen de twee steden terug te vinden. Zowel Hasselt als Genk hebben wel samenwerkingsverbanden met de direct omliggende gemeenten. Zo zit Hasselt in een politiezone met Zonhoven en Diepenbeek. Genk heeft een meer uitgebreide samenwerking uitgebouwd met As, Opglabbeek en Zutendaal.

Op het niveau tussen de gemeentelijke en provinciale schaal zien we in de gegevens een tweedeling van Limburg in twee clusters: Noord-Oost-Limburg en Zuid-West-Limburg. Deze clusters zijn echter minder intens dan de clusters die we in andere provincies zien. Taken die in andere regio's op dit schaalniveau worden uitgeoefend situeren zich in Limburg ofwel op het schaalniveau van de provincie (bv. de ontwikkeling van bedrijventerreinen gebeurt voornamelijk door de POM, de werking van RESOC/SERR is geïntegreerd in de werking van POM), ofwel op kleinere schaalniveaus waarbij een beperkte groep van gemeenten samenwerkt om de taken op te nemen. Binnen deze twee clusters zien we dan ook een hele reeks van kleinschaligere clusters opduiken.

5.6.1 Noord-Oost-Limburg

5.6.1.1 Noord-Limburg

Een opvallende, eerder kleinschalige, cluster is terug te vinden in Noord-Limburg. Een reeks van Noord-Limburgse gemeenten (Lommel, Overpelt, Neerpelt, Peer, Hamont-Achel, Hechtel-Eksel, Bocholt, Meeuwen-Gruitrode) hebben de afgelopen jaren een intensieve samenwerking ontwikkeld op een aantal terreinen. Zo werken de OCMW's van deze gemeenten samen in de 'Welzijnsregio Noord-Limburg'. Dit samenwerkingsverband is erop gericht om door middel van schaalvergroting een aantal typische OCMW-diensten (bv. rechtshulp, schuldbemiddeling, gezinszorg) efficiënter en beter uit te kunnen bouwen. Op het vlak van woonbeleid en huisvesting participeert dezelfde groep van acht gemeenten in een Sociaal Verhuurkantoor en de interlokale vereniging Wonen in Limburg. Binnen de RESOC/SERR is er ook een afzonderlijke streektafel actief op het niveau van Noord-Limburg.

De stad Bree heeft duidelijk ook samenwerkingsverbanden met de groep van acht Noord-Limburgse gemeenten (Bree neemt bijvoorbeeld deel aan de Opvoedingswinkel Noord-Limburg), maar heeft ook samenwerkingsverbanden met gemeenten uit het Maasland. Zo is er een politiezone Noord-Oost-Limburg die, naast Bree, ook de gemeenten Kinrooi, Bocholt en Meeuwen-Gruitrode bevat. Op het vlak van het woonbeleid is ook Bree betrokken bij een interlokale vereniging, maar met de stad Maaseik. Ook het ziekenhuis Maas en Kempen is een samenwerkingsverband waarin de steden Bree en Maaseik zijn betrokken.

5.6.1.2 Maasland

De Maaslandse gemeenten hebben op een aantal vlakken een samenwerking (bv. Intergemeentelijke Zwambaden, Toerisme Maasland, Regionaal Samenwerkingsverband Maasland, Opvoedingswinkel Maasland). Het RESOC, dat op provinciale schaal georganiseerd is, heeft ook een 'streektafel Maasland'.

5.6.1.3 Genk-As-Opglabbeek-Zutendaal

Hoewel de gemeenten Genk, As, Opglabbeek en Zutendaal in de werking van het RESOC/SERR ook tot Midden-Limburg gerekend worden, blijkt uit de databank een sterkere relatie van deze gemeenten met de Maaslandse gemeenten dan met Hasselt, Zonhoven, Diepenbeek. Dit is wellicht te verklaren door het feit dat vooral in een aantal territoriale afbakeningen, die vaak vanuit de Vlaamse overheid zijn geïnitieerd, Genk vanuit zijn centrumfunctie geclusterd wordt met de gemeenten uit Oost-Limburg (bv. Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Logo regio Genk, Meldpunt Discriminatie, Zorgregio).

5.6.2 Zuid-West-Limburg

Binnen de cluster Zuid-West-Limburg zijn er verschillende grotere deelclusters te zien: het westen van Limburg, het zuiden van Limburg en vervolgens enkele gemeenten in het centrum. Binnen deze groepen zijn er nog kleinere deelclusters van telkens enkele gemeenten.

5.6.2.1 Zuid-Limburg

Zo zijn er een aantal samenwerkingsverbanden die het volledige zuiden van Limburg overspannen. Zo werken de Zuid-Limburgse gemeenten samen op het vlak van erfgoed (Erfgoed Haspengouw), cultuur (overleg Zuid), woonbeleid (intergemeentelijk woonbeleid Haspengouw), toerisme (Toerisme Haspengouw), onroerend erfgoed (Zolad +), regionaal

landschap, de bosgroep Zuid-Limburg. Ook is er in het kader van het RESOC/SERR een aparte streektafel Zuid-Limburg.

In zuiden van Limburg zijn ook enkele kleinere clusters van gemeenten waar te nemen. Een eerste cluster is deze rond de gemeenten Borgloon, Heers, Wellen, Alken en Kortesseem. Deze gemeenten bevinden zich in hetzelfde kanton, en vormen ook een politiezone 'Kanton Borgloon'. Deze gemeenten werken op verschillende vlakken samen, zoals bijvoorbeeld de Opvoedingswinkel Haspengouw (samen met Sint-Truiden en Nieuwerkerken), de Werkwinkel Borgloon, de OCMW-cluster Haspengouw.

Daarnaast is er ook een intensere samenwerking tussen de gemeenten Bilzen, Riemst en Hoeselt. Deze gemeenten vormen samen één politiezone. Ze werken ook op andere vlakken samen zoals de Werkwinkel Bilzen (zonder Riemst), de Opvoedingswinkel Zuid-Limburg (met Voeren), onroerend erfgoed (met Voeren en Lanaken), een sociaal verhuurkantoor (SVK Houtvast met Kortesseem en Voeren). Tongeren vindt op een aantal vlakken aansluiting op Riemst, maar minder op Bilzen en Hoeselt.

Sint-Truiden, Gingelom en Nieuwerkerken hebben ook een aantal meer kleinschalige samenwerkingsverbanden zoals een politiezone en werkwinkel.

5.6.2.2 West-Limburg

Op het niveau van West-Limburg zijn er eveneens een aantal structuren: de bosgroep West-Limburg, de Opvoedingswinkel West-Limburg. In het kader van het RESOC/SERR is er een aparte streektafel West-Limburg.

In het westen van Limburg is er samenwerking tussen de gemeente Ham, Tessenderlo en Beringen. Deze gemeenten vormen niet enkel één politiezone, maar werken ook samen voor het beheer van industrieterreinen (interlokale vereniging Industrieterreinen), woonbeleid (interlokale vereniging Wonen in Beringen, Ham, Tessenderlo).

Ook Halen, Lummen en Herk-de-Stad werken samen in het woonbeleid (interlokale vereniging Wonen West-Limburg), de werkwinkel, het jeugdbeleid, toerisme (Toerisme Midden-Limburg, samen met Heusden-Zolder), er is samenwerking tussen de OCMW's van Halen en Lummen. Deze gemeenten vormen eveneens de politiezone West-Limburg. Heusden-Zolder en Houthalen-Helchteren vertonen een aantal samenwerkingsverbanden met gemeenten uit West-Limburg (bv. Toerisme Midden-Limburg, Industria), maar zijn ook gericht op gemeenten uit het centrum van Limburg (Zonhoven, Hasselt).

5.6.2.3 Centraal-Limburg

In Centraal-Limburg is er samenwerking tussen de gemeenten Hasselt, Diepenbeek en Zonhoven. De gemeenten vormen een politiezone (Hazodi) en werken tevens samen rond woonbeleid (interlokale vereniging Woonbeleid Midden-Limburg), opvoedingswinkel, Werkwinkel (enkel Hasselt en Zonhoven) en Sociaal Verhuurkantoor (SVK Midden-Limburg).

5.8 Vlaams-Brabant

In de provincie Vlaams-Brabant onderkennen we twee grote clusters van gemeenten die op een meer intensieve basis met elkaar samenwerken. Het gaat om de cluster Leuven in het oosten van de provincie en de cluster Halle-Vilvoorde in het westen. Beide clusters volgen de bestaande arrondissementele grenzen.

Specifiek aan de situatie van Vlaams-Brabant is de positie van Brussel. De hoofdstad oefent op allerhande vlakken een sterke invloed uit op de gemeenten in Vlaams-Brabant (mobiliteit, wonen, socio-economisch, ...). In de databank zijn echter enkel gemeenten uit het Vlaams Gewest opgenomen. Er kunnen dus geen conclusies getrokken worden over de bestuurlijke samenwerking met gemeenten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

5.8.1 Leuven/Oost-Vlaams-Brabant

Er zijn een aantal verbanden die zich afspelen op het schaalniveau van het arrondissement Leuven (Interleuven, RESOC Leuven, IGO, LOGO Oost-Brabant, Zorgregio Leuven, Ecowerf).

In het arrondissement zijn er twee streekintercommunales actief. *IGO* heeft als partners alle gemeenten van de cluster, met uitzondering van Leuven. Ook OCMW's en de provincie nemen deel aan het initiatief. De opdracht is lokale besturen te ondersteunen in het realiseren van hun sociaaleconomisch beleid, tewerkstelling voor kansarmen, beleidsvoorbereidend werk, opleiding, individuele en collectieve dienstverlening m.b.t. werkgelegenheid, welzijn, toerisme, cultuur, milieu.

Interleuven heeft alle gemeenten van de cluster als partner. Andere partners zijn OCMW's en de provincie. Hun opdracht is:

- Adviesverlening en begeleiding: ruimtelijke ordening, milieu, GIS, preventie en welzijn, veiligheidscoördinatie, informaticabeveiliging, noodplanambtenaar
- Ontwerp en realisatie: gebouwen en infrastructuur
- Projectontwikkeling: bedrijventerreinen, woonprojecten, vastgoed

Binnen de cluster Leuven zijn er vier grotere steden (de 'quadripool'): Leuven, Aarschot, Diest en Tienen. Uit de inventaris blijkt dat de vier steden op bepaalde vlakken samenwerken met de hen omliggende gemeenten. Deze samenwerking neemt verschillende vormen aan.

In de inventaris vinden we enkele voorbeelden van samenwerking tussen (sommige) leden van de quadripool. STAD is een samenwerkingsverband tussen OCMW's Scherpenheuvel en Tienen en de gemeenten Scherpenheuvel-Zichem en Aarschot, Tienen en Diest m.b.t. elektronische dienstverlening onder coördinatie van VERA, het autonoom provinciebedrijf. In het CAW Hageland zitten als deelnemende gemeenten Aarschot, Diest, Tienen en Landen.

Tienen heeft de voorbije jaren initiatief genomen om meer samen te werken met haar omliggende gemeenten. In 2004 is PORT Tienen opgestart. PORT staat voor plaatselijk overleg regio Tienen. Het opzet is via samenwerking impulsen te geven aan de regio Tienen. In de inventaris vinden we voorbeelden van samenwerking tussen de partners van PORT Tienen. Hieruit kunnen we concluderen dat de samenwerking die beoogd wordt door PORT Tienen een weerslag heeft in de realiteit.

Binnen de cluster Leuven zijn er nog kleinere clusters van gemeenten te onderscheiden die op een nog meer intensieve wijze met elkaar samenwerken. Het gaat om een cluster in het Hageland, ten oosten van Leuven en een cluster ten westen van Leuven (Dijleland).

In het Hageland zien we vooral samenwerkingsverbanden rond milieu (deelbekkens, waterschappen, bosgroepen), welzijn en gezondheid (zorgregio's, CAW's, regionale ouderenadviesraden), onderwijs en vorming (scholengemeenschappen en academies) en werkgelegenheid (fora lokale werkgelegenheid, werkwinkels en zorggebieden). In de OCMW cluster Hageland werken een aantal OCMW's uit het Hageland samen inzake tewerkstelling en opleiding – arbeidstrajectbegeleiding.

In de cluster ten westen van Leuven is er samenwerking rond milieuthema's (deelbekkens, waterschappen, regionale landschappen), welzijn en gezondheid (zorgregio's, meldpunten discriminatie) en onderwijs en vorming (scholengemeenschappen en academies). Leuven vertoont op basis van de gegevens een intensere samenwerking met de gemeenten ten westen.

Op een nog meer gedetailleerd niveau vinden we voorbeelden van samenwerking tussen de gemeenten Aarschot, Begijnendijk, Diest en Scherpenheuvel-Zichem. Een voorbeeld van samenwerking zijn de Hagelandse academies, waar naast Diest, Aarschot en Scherpenheuvel-Zichem ook Rotselaar aan participeert.

5.8.2 Halle-Vilvoorde/West-Vlaams-Brabant

Een aantal verbanden spelen zich af op het schaalniveau van het volledige arrondissement Halle-Vilvoorde:

- Haviland: streekintercommunale waaraan de gemeenten uit de cluster Halle-Vilvoorde participeren.
- Logo Zennevallei: alle gemeenten van de cluster Halle-Vilvoorde participeren, met uitzondering van Kampenhout
- Zorgregio (regionale stad) Brussel: alle gemeenten van de cluster Halle-Vilvoorde participeren, met uitzondering van Kampenhout

Haviland Intercommunale is een dienstverlenend intergemeentelijk samenwerkingsverband voor streekontwikkeling. De gemeenten uit de cluster Halle-Vilvoorde nemen deel aan Haviland, alsook de provincie Vlaams-Brabant. De vereniging heeft tot doel het leveren van diensten van algemeen belang en van economisch nut aan zijn leden in het kader van een betere interne organisatie met betrekking tot het geheel van hun huidige en toekomstige werkzaamheden waarbij zowel ecologische, sociale als economische aspecten aan bod komen.

De drie voornaamste activiteiten van de intercommunale situeren zich in:

- Het realiseren van verkavelingen en het bouwen van appartementen en woningen in het kader van het sociale huisvestingsbeleid binnen Halle-Vilvoorde.
- De aanleg, oprichting en beheer van bedrijventerreinen, kantoorgebouwen en commerciële panden als bijdrage tot de economische ontwikkeling van de regio.
- Initiëren, coördineren en realiseren van een afvalpreventiebeleid, afvalinzameling en afvalverwerking.

In de cluster Halle Vilvoorde zijn er weinig grote steden, hoewel het algemeen genomen wel gaat over een dichtbevolkt en verstedelijkt gebied. De gemeenten met het hoogste aantal inwoners zijn Dilbeek, Vilvoorde, Halle en Grimbergen. Enkel Vilvoorde en Halle dragen de titel stad. Wel vervullen de vier gemeenten een centrumfunctie naar de omliggende gemeenten. De vier steden/grote gemeenten werken nauw samen met hun aangrenzende gemeenten.

Binnen de cluster Halle-Vilvoorde zijn er op een kleiner schaalniveau nog clusters te onderscheiden waarop een meer intense samenwerking tussen gemeenten plaatsvindt. Zo wordt er in het Pajottenland intensief samengewerkt (bv. Pajottenland+, bibliotheekregio Pajottenland). Dit is een samenwerkingsproject dat als doel heeft het bevorderen van de leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie. Verder is er in het Pajottenland ook nog tussen kleinere groepen van gemeenten nog meer intense samenwerking te herkennen (bv. tussen de gemeenten Bever, Herne, Galmaarden, Gooik en Pepingen).

Een tweede cluster wordt gevormd rond een groep van gemeenten uit de Brabantse Kouters, met samenwerking rond bijvoorbeeld bibliotheekwerking (Bibliotheekregio Noorderrand), woonbeleid (Regionaal Woonbeleid Noord-West Brabant), sport (sportregio Noord-West), toerisme (Toerisme Brabantse Kouters).

De gemeente Tervuren geeft een wat complexer beeld. Als we kijken naar de gemeenten waarmee Tervuren intensief samenwerkt, zien we een heel aantal gemeenten uit de cluster Halle-Vilvoorde opduiken, zoals Zaventem, Overijse, Hoeilaart, Kraainem, Wezembeek-Oppeem, Halle, Steenokkerzeel, Zemst, Vilvoorde, Grimbergen, Machelen, Asse, Beersel en Sint-Pieters-Leeuw. Tervuren ligt op de grens tussen de cluster Leuven en de cluster Halle-Vilvoorde. Voor sommige zaken werken ze samen met gemeenten uit de ene cluster, voor andere kiezen ze als partners gemeenten uit de andere cluster.

Een gelijkaardig beeld zien we bij de gemeente Kampenhout. Als we kijken naar de gemeenten waarmee Kampenhout intensief samenwerkt zien we een heel aantal gemeenten uit de cluster Leuven opduiken, zoals Haacht, Herent, Kortenberg, Bertem, Huldenberg, Keerbergen, Rotselaar, Tremelo, Oud-Heverlee, Leuven en Bierbeek.

6 Conclusies

6.1 Sterke stijging van het aantal structuren, afbakeningen en samenwerkingsverbanden

De gegevens uit de inventarisatie ondersteunen de resultaten uit eerdere onderzoeken en tonen een sterke stijging aan van het aantal samenwerkingsverbanden, overlegstructuren en territoriale afbakeningen in de afgelopen 15 jaar. De meer soepele vormen van intergemeentelijke samenwerking die door het decreet van 2001 werden geïntroduceerd, hebben zeker geleid tot een toename van het aantal samenwerkingsverbanden. Maar ook structuren of territoriale afbakeningen die door andere overheidsniveaus zijn geïnitieerd, kennen sinds 2000 een sterke groei. De Vlaamse overheid heeft tussen 2000 en 2005 een behoorlijk aantal van deze structuren in het veld gezet.

Dit betekent dat er in de afgelopen vijftien jaar een sterke tendens is naar het werken op een schaalniveau tussen de gemeenten en de Vlaamse overheid. Het is niet mogelijk om op basis van de resultaten van de inventaris hiervoor de juiste verklaring aan te reiken. Wellicht gaat het om een combinatie van factoren zoals het zoeken naar een grotere schaal, meer bestuurskracht, het wegwerken van versnippering, meer doelmatigheid en een sterkere aandacht voor planmatig en strategisch werken.

6.2 Het 'intermediaire niveau' is een huis met vele kamers

De eerste resultaten die in dit rapport weergegeven worden, tonen meteen aan dat 'het intermediaire niveau' niet onder één noemer te vatten is. Er zijn veel en verschillende soorten van samenwerking op het lokale vlak, gaande van informele vormen tot zwaardere, juridisch verankerde, structuren, van kleine samenwerkingsverbanden tussen enkele gemeenten tot initiatieven waar alle gemeenten van een provincie of zelfs alle Vlaamse gemeenten aan deelnemen, samenwerking binnen verschillende beleidsdomeinen, samenwerkingsverbanden met verschillende functie: het leveren van een bepaalde dienstverlening, informatie uitwisselen tussen leden of een territoriale afbakening gericht op planning.

Al deze verschillende soorten van structuren mogen we niet op één hoop gooien. De vraag is of we deze veelheid en complexiteit wel kunnen vatten in één overzichtelijke typologie. Van belang is in elk geval om in de veelheid aan structuren rekening te houden met de initiator en de doelstelling van de structuur.

6.3 Nood aan duidelijke focus en probleemstelling(en)

Vaak wordt er gesproken over 'de verrommeling' als een algemeen probleem dat moet worden opgelost. De complexiteit en meerlagigheid van het intermediaire niveau, die uit dit rapport blijkt, kan aanleiding geven tot een hele reeks van vragen. In elk geval is duidelijk dat wanneer we het hebben over 'het intermediaire niveau' of 'de verrommeling', het noodzakelijk is om precies aan te geven waarover we het precies hebben. Gaat het dan over het op afstand plaatsen van gemeentelijk beleid in een aantal verschillende intergemeentelijke samenwerkingsverbanden? Gaat het over Vlaamse afbakeningen en de mate waarin deze overeenstemmen met bottom-up gegroeide schaalniveaus? Gaat het over de congruentie van afbakeningen tussen verschillende sectoren? Nadat we de juiste focus hebben gevonden, is het bovendien aangewezen om duidelijk de probleemstelling aan te geven. Wat vinden we eigenlijk een probleem en waarom? Is het feit dat een deelbekken een

andere territoriale afbakening heeft dan een bosgroep een probleem? Is er een probleem wanneer de Vlaamse overheid een structuur in het veld plaatst die onvoldoende is afgestemd op een bottom-up gegroeide realiteit? Is er een probleem wanneer een gemeente aan vier verschillende kleinschalige samenwerkingsverbanden deelneemt? Is er een probleem wanneer het managementteam van die gemeente geen zicht meer heeft op de strategische keuzes die er in deze samenwerkingsverbanden worden gemaakt?

De belangrijkste doelstelling van dit rapport, en de onderliggende resultaten, is om het debat over de 'verrommeling' te objectiveren. Dit rapport moet aanleiding geven om in het debat over de verrommeling tot een meer precieze definiëring en probleemstelling te komen. Het rapport moet de mist doen optrekken rond dit thema en een aantal mythes die er over 'de verrommeling' en de veronderstelde oorzaken ervan leven, doorprikken.

6.4 Clusters van intensieve samenwerking op verschillende schaalniveaus

In de clusteranalyse werd dieper ingegaan op de vraag of er zich bepaalde territoriale patronen ontwikkelen op het vlak van samenwerking tussen gemeenten. Is het zo dat er groep van gemeenten te zien zijn die intensiever met elkaar samenwerken dan met andere gemeenten?

Op basis van een kwantitatieve analyse van de intensiteit van samenwerking, waarbij als het ware alle samenwerkingsverbanden over elkaar heen worden gelegd, komen er wel clusters naar voren van intensievere samenwerking. Dit wil niet zeggen dat een gemeente enkel binnen deze cluster samenwerkt, maar wel dat er intensiever binnen deze cluster wordt samengewerkt dan met gemeenten die buiten de cluster vallen. De clusteranalyse wijst uit dat er niet één vast niveau van grenzen aan te duiden is waarop samenwerking plaatsvindt. In de clusters zijn verschillende, in elkaar passende, niveaus te zien. Dit duidt erop dat er op het intermediaire niveau een aantal verschillende schaalniveaus zijn waarop samenwerking plaatsvindt. Uit de analyse blijkt dat het op deze schaalniveaus ook telkens gaat om andere vormen van samenwerking.

6.5 Clusteranalyse als methodologie

Het is belangrijk om aan te geven dat deze clusteranalyse geen socio-economisch geografische analyse is van de samenhang tussen gemeenten. Zo'n analyse gaat uit van de feitelijke invloedssferen die zich tussen gemeenten voordoen en de stromen van mensen op het vlak van diensten zoals inkopen, onderwijs of medische zorg. Dit soort van analyses is bijvoorbeeld wel gebruikt voor de afbakening in zorgregio's of zorggebieden. Op deze manier hebben ze wel indirect een invloed op de resultaten van de clusteranalyse. De clusteranalyse is een methode die de bestuurlijke samenhang kwantificeert op basis van het aantal structuren die verschillende gemeenten gemeenschappelijk met elkaar hebben. De clusteranalyse geeft daardoor als resultaat de feitelijke bestuurlijke toestand.

6.6 Oude grenzen zijn herkenbaar, maar worden doordringbaar

Uit de clusteranalyse komen duidelijk een aantal klassieke grenzen zoals deze van de provincies en arrondissementen naar voren. Binnen deze grenzen zien we vooral een aantal afbakeningen opduiken die door de federale of Vlaamse overheid worden ingesteld. Bij de afbakening van bepaalde verbanden wordt er uitdrukkelijk rekening gehouden met deze grenzen. Zo werden bij de afbakening van de zorgregio's de resultaten van de socio-economisch geografische analyse omwille van bestuurlijke redenen niet volledig gevolgd

waar deze de provinciegrenzen doorkruisten²¹. Ook een aantal klassieke intergemeentelijke samenwerkingsverbanden zoals de streekontwikkelingsintercommunales ontwikkelen zich vaak binnen de grenzen van de oude arrondissementen.

6.6.1 Provinciegrensoverschrijdende initiatieven

De klassieke grenzen worden echter meer en meer doordringbaar. Zo zien we op een kleiner schaalniveau samenwerkingsverbanden ontstaan over de grenzen van de provincies en arrondissementen heen. Dit fenomeen zien we onder andere in het Waasland, waar de gemeente Zwijndrecht aansluit bij een aantal verbanden met Oost-Vlaamse gemeenten (bv. overleg van de Wase burgemeesters, Waas Archievenoverleg, Wase CultuurCentra Overlegplatform), in het Mechelse waar er een aantal samenwerkingsverbanden zijn die zowel gemeenten uit de provincie Antwerpen als Vlaams-Brabant bevatten (bv. Regionale Beeldbank Mechelen, Erfgoedcel Mechelen, Lokaal Overlegplatform Regio Mechelen, Onderwijszone Mechelen) en in de regio rond Diest tussen gemeenten uit de provincies Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant (bv. Plattelandsproject De Merode, Fietseling Hageland-Zuiderkempen).

6.6.2 Arrondisementsgrenzen vervagen

Ook zien we gemeenten die niet enkel met gemeenten binnen hun eigen arrondissement samenwerken, maar ook (vaak intensieve) samenwerking aangaan met (clusters van) gemeenten uit een andere arrondissement. In West-Vlaanderen zien we dit bijvoorbeeld bij de gemeente Wervik, die tot het arrondissement Ieper behoort, maar een intensieve samenwerking heeft met de gemeenten in het Kortrijkse. In Oost-Vlaanderen zien we dit bijvoorbeeld ook met de gemeenten Brakel, Lierde (beiden arrondissement Oudenaarde) en Zottegem (arrondissement Aalst), die alle drie zowel met gemeenten rond het Oudenaardse als met gemeenten rond Aalst samenwerken.

6.7 Sterk toegenomen samenwerking op kleinere schaalniveaus

Een opvallende vaststelling die op basis van de gegevens gemaakt kan worden, is de recente toename van kleinschalige samenwerkingsverbanden. Het decreet intergemeentelijke samenwerking van 2001 heeft duidelijk geleid tot een sterke toename van het aantal samenwerkingsverbanden in de afgelopen tien jaar. Deze toename is vooral te situeren op het vlak van de interlokale verenigingen en projectverenigingen. De analyse leert dat deze op een veel kleinere schaal actief zijn dan de andere vormen van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Dit betekent dat de gemeenten de afgelopen tien jaar volop hebben ingezet om door middel van kleinschalige samenwerkingsverbanden te komen tot een vergroting van hun capaciteit en expertise op het vlak van, bijvoorbeeld, archeologie, cultureel erfgoed, wonen en huisvesting, sport en onderwijs.

---

²¹ Zie hiervoor bijvoorbeeld de memorie van toelichting bij het Ontwerp van decreet betreffende de indeling in zorgregio's en betreffende de samenwerking en programmatie van gezondheidsvoorzieningen en welzijnsvoorzieningen. Uit het onderzoek bleken 18 gemeenten een gerichtheid te hebben die niet overeenkomt met de provincie.

6.8 Sectoraal beleid gericht op schaalvergroting en versterking van capaciteit en expertise

Vaak worden deze vormen van samenwerking gesubsidieerd door de Vlaamse overheid en de provincies. Hierbij zijn er vaak mechanismen in de subsidievoorwaarden verwerkt die een stimulans inhouden om tot voldoende schaalgrootte te komen. Bijvoorbeeld:

- Cultureel erfgoed
  - o Minimaal 20.000 inwoners
  - o 20.000 – 35.000 inwoners: 100.000 euro subsidie
  - o 35.000 – 100.000 inwoners: 200.000 euro subsidie
  - o > 100.000 inwoners: 300.000 euro subsidie
- Intergemeentelijke Archeologische Dienst
  - o Minimale oppervlakte van 20.000 ha of
  - o Minimaal 75.000 inwoners
- Intergemeentelijk woonproject
  - o Toeslagen in functie van
    - Aantal inwoners
      - 10.000 – 20.000 inwoners: 0,5 VTE extra
      - 20.001 – 30.000 inwoners: 1 VTE extra
      - 30.001 – 40.000 inwoners: 1,5 VTE extra
      - 40.001 – 50.000 inwoners: 2 VTE extra
      - > 50.000 inwoners: 2,5 VTE extra
    - Aantal gemeenten
      - 3 – 5 gemeenten: 0,5 VTE extra
      - > 5 gemeenten: 1 VTE extra
    - Aantal gemeenten met minder dan 5.000 huishoudens
      - 1 – 3: 1 VTE extra
      - 4 – 6: 1,5 VTE extra
      - 7 – 9: 2 VTE extra
      - > 9: 2,5 VTE extra

Ook de federale overheid heeft op het vlak van de politie (politiezones) en de brandweer (hulpverleningszones) gekozen voor een schaalvergroting.

6.9 Samenwerking tussen de centrumsteden

Uit de inventaris komt naar voor dat de centrumsteden elkaar vinden voor samenwerking op bepaalde vlakken. Vanuit hun eigenheid als centrumstad hebben ze een aantal noden tot samenwerking, waarvoor ze eerder met 'collega-centrumsteden' samenwerken dan met hun omliggende gemeenten.

Zo zijn ze allen verenigd in het Kenniscentrum Vlaamse steden. Het kenniscentrum wil de stedelijkheid in Vlaanderen versterken. Daarom stimuleert het de leerprocessen in steden en zorgt voor een versterking van het netwerk van steden om bij te dragen tot een verbetering van de stedelijke organisatie, dienstverlening en beleid.

Er bestaat ook een HR-netwerk voor de Vlaamse centrumsteden, dat best practises binnen HR tussen de personeelsverantwoordelijken van de OCMW's van de centrumsteden uitwisselt. Het uitwisselen van best practices gebeurt ook in het overlegplatform lokaal

flankerend onderwijsbeleid. Tot slot is er AudiO, dit is een vereniging die interne auditopdrachten uitvoert voor lokale besturen. Naast de OCMW's van de centrumsteden zijn in AudiO nog een aantal andere OCMW's opgenomen.

7.1.1 Westhoek

	DIKSMUIDE	HOUTHULST	KOEKELARE	KORTEMARK	LO-RENINGE	ALVERINGEM	DE PANNE	KOKSIJDE	NIEUWPOORT	VEURNE	IEPER	MESEN	POPERINGE	ZONNEBEKE	HEUVELLAND	LANGEMARK-POELKA	VLETEREN	WERVIK
DIKSMUIDE	85	72	60	62	60	54	49	49	50	54	49	39	48	44	44	48	43	38
HOUTHULST	72	79	56	61	61	53	47	45	45	50	49	41	48	49	47	52	46	39
KOEKELARE	60	56	72	56	46	41	38	37	39	42	34	32	34	37	32	37	34	33
KORTEMARK	62	61	56	72	49	44	40	41	42	44	43	37	43	43	42	46	41	35
LO-RENINGE	60	61	46	49	73	60	46	44	44	54	48	44	46	46	49	48	47	36
ALVERINGEM	54	53	41	44	60	75	57	55	54	66	44	39	45	43	46	42	44	38
DE PANNE	49	47	38	40	46	57	75	72	72	59	39	35	38	37	38	37	35	36
KOKSIJDE	49	45	37	41	44	55	72	75	73	59	40	34	40	37	39	37	36	36
NIEUWPOORT	50	45	39	42	44	54	72	73	77	57	40	34	39	37	39	37	36	36
VEURNE	54	50	42	44	54	66	59	59	57	75	43	37	44	40	41	40	39	40
IEPER	49	49	34	43	48	44	39	40	40	43	88	66	72	73	76	68	67	55
MESEN	39	41	32	37	44	39	35	34	34	37	66	69	55	63	67	60	58	51
POPERINGE	48	48	34	43	46	45	38	40	39	44	72	55	86	63	72	62	77	54
ZONNEBEKE	44	49	37	43	46	43	37	37	37	40	73	63	63	80	71	67	63	53
HEUVELLAND	44	47	32	42	49	46	38	39	39	41	76	67	72	71	84	67	72	55
LANGEMARK-POELKAPELLE	48	52	37	46	48	42	37	37	37	40	68	60	62	67	67	76	62	50
VLETEREN	43	46	34	41	47	44	35	36	36	39	67	58	77	63	72	62	80	50
WERVIK	38	39	33	35	36	38	36	36	36	40	55	51	54	53	55	50	50	106

7.1.2 Zuid-West-Vlaanderen

	WERVIK	ANZEGEM	AVELGEM	DEERLIJK	HARELBEKE	KORTRIJK	KUURNE	MENEN	WAREGEM	WEVELGEM	ZWEVEGEM	SPIERE-HELKIJN	LENDELEDE
WERVIK	106	51	50	54	51	59	57	64	52	57	52	49	46
ANZEGEM	51	86	72	75	66	72	70	64	75	64	77	70	59
AVELGEM	50	72	80	67	63	69	66	60	63	62	76	74	54
DEERLIJK	54	75	67	82	72	71	74	65	71	66	73	66	59
HARELBEKE	51	66	63	72	86	70	76	62	62	68	69	61	68
KORTRIJK	59	72	69	71	70	100	78	70	67	72	75	68	63
KUURNE	57	70	66	74	76	78	86	67	66	71	73	66	66
MENEN	64	64	60	65	62	70	67	81	63	70	64	61	56
WAREGEM	52	75	63	71	62	67	66	63	82	60	69	62	57
WEVELGEM	57	64	62	66	68	72	71	70	60	84	67	62	60
ZWEVEGEM	52	77	76	73	69	75	73	64	69	67	86	78	60
SPIERE-HELKIJN	49	70	74	66	61	68	66	61	62	62	78	78	53
LENDELEDE	46	59	54	59	68	63	66	56	57	60	60	53	85

Midden-West-Vlaanderen

	MOORSLEDE	LEDEGEM	IZEGEM	INGELMUNSTER	HOOGLEDE	STADEN	LICHTERVELDE	ROESELARE	ARDOOIE	MEULEBEKE	OOSTROZEBEKE	PITTEM	RUISELEDE	TIELT	WIELSBEKE	WINGENE	DENTERGEM
MOORSLEDE	73	49	55	50	60	66	57	67	56	46	44	47	40	42	40	40	40
LEDEGEM	49	64	48	42	49	45	41	47	44	40	39	39	35	36	36	34	33
IZEGEM	55	48	78	64	55	54	49	62	48	49	51	47	42	47	44	43	43
INGELMUNSTER	50	42	64	71	47	51	46	56	48	53	55	49	41	47	47	42	47
HOOGLEDE	60	49	55	47	76	67	62	62	53	45	41	42	36	40	37	38	37
STADEN	66	45	54	51	67	80	63	63	55	47	45	47	41	44	39	42	39
LICHTERVELDE	57	41	49	46	62	63	75	57	54	43	40	47	42	44	35	44	35
ROESELARE	67	47	62	56	62	63	57	83	57	49	47	49	41	46	44	43	41
ARDOOIE	56	44	48	48	53	55	54	57	68	49	45	54	47	52	40	46	44
MEULEBEKE	46	40	49	53	45	47	43	49	49	68	61	58	50	55	48	50	53
OOSTROZEBEKE	44	39	51	55	41	45	40	47	45	61	66	55	49	53	51	49	53
PITTEM	47	39	47	49	42	47	47	49	54	58	55	70	56	61	43	55	49
RUISELEDE	40	35	42	41	36	41	42	41	47	50	49	56	68	57	36	60	44
TIELT	42	36	47	47	40	44	44	46	52	55	53	61	57	72	43	55	53
WIELSBEKE	40	36	44	47	37	39	35	44	40	48	51	43	36	43	71	38	52
WINGENE	40	34	43	42	38	42	44	43	46	50	49	55	60	55	38	67	44
DENTERGEM	40	33	43	47	37	39	35	41	44	53	53	49	44	53	52	44	65

7.1.3 Brugge-Oostende

	MIDDELKERKE	OOSTENDE	BREDENE	DE HAAN	GISTEL	OUDENBURG	ICHTEGEM	TORHOUT	ZEDELGEM	OOSTKAMP	BEERNEM	JABBEKE	BRUGGE	DAMME	BLANKENBERGE	ZUIENKERKE	KNOKKE-HEIST
MIDDELKERKE	51	36	29	25	28	28	21	17	14	14	14	17	19	15	20	13	20
OOSTENDE	36	59	40	29	26	27	23	16	21	19	20	22	34	20	30	19	26
BREDENE	29	40	42	29	23	25	20	13	19	17	17	19	24	17	25	17	23
DE HAAN	25	29	29	47	18	19	25	15	21	20	22	21	28	22	34	28	25
GISTEL	28	26	23	18	40	35	30	22	15	14	15	18	14	14	14	12	14
OUDENBURG	28	27	25	19	35	41	30	21	16	13	12	19	14	12	14	13	12
ICHTEGEM	21	23	20	25	30	30	50	31	23	20	22	22	20	20	18	15	18
TORHOUT	17	16	13	15	22	21	31	51	32	29	31	33	29	28	24	22	26
ZEDELGEM	14	21	19	21	15	16	23	32	52	44	45	40	38	37	31	29	30
OOSTKAMP	14	19	17	20	14	13	20	29	44	53	51	36	38	39	31	28	30
BEERNEM	14	20	17	22	15	12	22	31	45	51	59	37	40	43	32	30	33
JABBEKE	17	22	19	21	18	19	22	33	40	36	37	50	42	40	32	30	31
BRUGGE	19	34	24	28	14	14	20	29	38	38	40	42	71	46	40	31	39
DAMME	15	20	17	22	14	12	20	28	37	39	43	40	46	54	32	31	37
BLANKENBERGE	20	30	25	34	14	14	18	24	31	31	32	32	40	32	52	41	36
ZUIENKERKE	13	19	17	28	12	13	15	22	29	28	30	30	31	31	41	43	28
KNOKKE-HEIST	20	26	23	25	14	12	18	26	30	30	33	31	39	37	36	28	51

7.2.1 Gent en omstreken

	AALTER	NEVELE	ASSENEDE	EKLO	KAPRIJKE	MALDEGEM	SINT-LAUREINS	EVERGEM	KNESSELARE	WAARSCHOOT	ZOMERGEM	LOVENDEGEM	ZELZATE	GENT	DEINZE	DE PINTE	GAVERE	NAZARETH	SINT-MARTENS-LATEM	ZULTE	MERELBEKE	MELLE	OOSTERZELE	DESTELBERGEN	LOCHRISTI	MOERBEKE	WACHTEBEKE
AALTER	74	54	46	48	45	50	46	42	54	46	50	40	32	27	30	27	26	27	24	25	25	24	25	26	27	19	21
NEVELE	54	66	42	45	42	43	42	42	44	45	51	48	31	30	32	28	28	31	26	27	27	25	26	28	26	19	22
ASSENEDE	46	42	71	58	59	54	57	55	50	51	51	45	43	29	26	26	26	27	25	23	30	25	28	28	28	21	25
EKLO	48	45	58	73	62	61	60	50	52	54	54	43	39	29	24	25	26	27	24	22	27	26	28	27	25	20	24
KAPRIJKE	45	42	59	62	70	53	61	48	50	52	49	40	36	26	22	22	24	24	23	20	25	23	24	24	22	19	24
MALDEGEM	50	43	54	61	53	75	57	45	55	49	49	39	34	27	21	23	22	22	20	19	24	22	24	24	24	18	20
SINT-LAUREINS	46	42	57	60	61	57	74	45	47	47	49	40	37	25	19	24	23	24	23	21	22	22	23	24	23	20	22
EVERGEM	42	42	55	50	48	45	45	75	45	42	42	47	47	41	27	29	27	29	28	25	33	31	33	33	31	24	28
KNESSELARE	54	44	50	52	50	55	47	45	68	48	50	40	33	25	22	21	20	21	22	19	24	20	22	22	21	18	21
WAARSCHOOT	46	45	51	54	52	49	47	42	48	65	57	45	33	23	21	22	21	22	22	18	23	21	21	22	22	18	22
ZOMERGEM	50	51	51	54	49	49	40	47	50	57	69	51	36	27	24	24	24	23	20	26	23	25	25	26	19	22	
LOVENDEGEM	40	48	45	43	40	39	40	47	40	45	51	63	36	32	30	29	27	30	29	25	32	29	30	32	29	22	27
ZELZATE	32	31	43	39	36	34	37	47	33	33	36	36	68	32	22	22	24	24	23	21	26	25	25	24	29	25	28
GENT	27	30	29	29	26	27	25	41	25	23	27	32	32	101	30	35	29	31	32	29	40	39	33	42	37	25	29
DEINZE	30	32	26	24	22	21	19	27	22	21	24	30	22	30	61	40	38	47	37	47	30	26	26	28	27	17	21
DE PINTE	27	28	26	25	22	23	24	29	21	22	24	29	22	35	40	58	42	49	48	39	33	30	30	31	30	22	25
GAVERE	26	28	26	26	24	22	23	27	20	21	24	27	24	29	38	42	62	48	39	37	33	29	33	28	26	18	22
NAZARETH	27	31	27	27	24	22	24	29	21	22	24	30	24	31	47	49	48	67	45	46	30	28	31	30	25	18	22
SINT-MARTENS-LATEM	24	26	25	24	23	20	23	28	22	22	23	29	23	32	37	48	39	45	54	38	30	28	27	29	26	22	25
ZULTE	25	27	23	22	20	19	21	25	19	18	20	25	21	29	47	39	37	46	38	54	25	24	24	26	23	18	21
MERELBEKE	25	27	30	27	25	24	22	33	24	23	26	32	26	40	30	33	33	30	30	25	66	50	45	48	36	23	29
MELLE	24	25	25	26	23	22	22	31	20	21	23	29	25	39	26	30	29	28	28	24	50	59	43	45	36	23	29
OOSTERZELE	25	26	28	28	24	24	23	33	22	21	25	30	25	33	26	30	33	31	27	24	45	43	65	40	32	21	28
DESTELBERGEN	26	28	28	27	24	24	24	33	22	22	25	32	24	42	28	31	28	30	29	26	48	45	40	60	41	24	31
LOCHRISTI	27	26	28	25	22	24	23	31	21	22	26	29	29	37	27	30	26	25	26	23	36	36	32	41	54	29	34
MOERBEKE	19	19	21	20	19	18	20	24	18	18	19	22	25	25	17	22	18	18	22	18	23	23	21	24	29	40	31
WACHTEBEKE	21	22	25	24	24	20	22	28	21	22	22	27	28	29	21	25	22	22	25	21	29	29	28	31	34	31	41

7.2.2 Vlaamse ardenen / Denderstreek

	KRUISSHOUTEM	ZINGEM	OUDENAARDE	ZWALM	HOREBEKE	KLUISBERGEN	RONSE	MAARKEDAL	WORTEGEM-PETEGEM	BRAKEL	LIERDE	ZOTTEGEM	HERZELE	SINT-LIEVENS-HOUTEM	GERAARDSBERGEN	NINOVE	HAALTERT	DENDERLEEUEW	AALST	LEDE	ERPE-MERE
KRUISSHOUTEM	58	44	47	39	33	37	38	39	50	32	30	31	27	26	20	19	15	18	18	18	17
ZINGEM	44	54	50	42	36	42	41	42	46	33	29	31	26	24	19	17	15	18	16	15	17
OUDENAARDE	47	50	70	44	38	47	50	45	52	39	32	36	29	28	23	21	16	20	21	18	18
ZWALM	39	42	44	48	35	36	39	41	41	32	31	34	27	25	19	16	16	17	15	15	16
HOREBEKE	33	36	38	35	39	32	33	38	37	28	25	27	21	20	15	12	12	12	12	12	12
KLUISBERGEN	37	42	47	36	32	57	48	38	41	35	28	34	28	26	24	20	17	20	19	19	18
RONSE	38	41	50	39	33	48	68	41	42	40	31	35	30	29	23	20	18	21	21	18	18
MAARKEDAL	39	42	45	41	38	38	41	47	44	33	29	30	24	23	18	15	15	16	15	15	16
WORTEGEM-PETEGEM	50	46	52	41	37	41	42	44	56	34	31	31	26	27	19	18	15	17	17	16	17
BRAKEL	32	33	39	32	28	35	40	33	34	52	36	36	34	27	27	26	20	24	23	19	22
LIERDE	30	29	32	31	25	28	31	29	31	36	47	39	37	31	31	26	23	24	24	21	24
ZOTTEGEM	31	31	36	34	27	34	35	30	31	36	39	63	52	40	35	30	27	28	30	26	28
HERZELE	27	26	29	27	21	28	30	24	26	34	37	52	60	45	36	33	29	31	33	28	32
SINT-LIEVENS-HOUTEM	26	24	28	25	20	26	29	23	27	27	31	40	45	61	24	22	21	22	26	29	27
GERAARDSBERGEN	20	19	23	19	15	24	23	18	19	27	31	35	36	24	54	38	29	33	34	28	28
NINOVE	19	17	21	16	12	20	20	15	18	26	26	30	33	22	38	55	35	42	39	33	34
HAALTERT	15	15	16	16	12	17	18	15	15	20	23	27	29	21	29	35	51	44	42	37	42
DENDERLEEUEW	18	18	20	17	12	20	21	16	17	24	24	28	31	22	33	42	44	53	43	37	39
AALST	18	16	21	15	12	19	21	15	17	23	24	30	33	26	34	39	42	43	74	46	47
LEDE	18	15	18	15	12	19	18	15	16	19	21	26	28	29	28	33	37	37	46	56	44
ERPE-MERE	17	17	18	16	12	18	18	16	17	22	24	28	32	27	28	34	42	39	47	44	54

7.2.3 Waasland / Schelde-Durme

	LEBBEKE	WICHELEN	WETTEREN	LAARNE	BERLARE	BUGGENHOUT	DENDERMONDE	ZELE	HAMME	LOKEREN	WAASMUNSTER	SINT-NIKLAAS	TEMSE	KRUIBEKE	BEVEREN	SINT-GILLIS-WAAS	STEKENE
LEBBEKE	52	32	31	27	37	50	49	35	38	18	24	18	18	18	17	17	17
WICHELEN	32	64	55	49	41	34	38	37	37	27	26	16	18	17	15	15	14
WETTEREN	31	55	73	52	43	36	39	39	36	31	28	18	23	22	19	16	15
LAARNE	27	49	52	55	40	29	34	37	33	27	25	16	20	19	16	17	16
BERLARE	37	41	43	40	68	41	48	54	43	29	31	19	22	20	18	17	17
BUGGENHOUT	50	34	36	29	41	65	56	39	41	18	30	19	22	22	21	18	18
DENDERMONDE	49	38	39	34	48	56	78	47	46	27	31	22	26	22	20	20	20
ZELE	35	37	39	37	54	39	47	60	40	32	29	17	22	20	18	17	17
HAMME	38	37	36	33	43	41	46	40	73	27	42	29	33	26	26	26	25
LOKEREN	18	27	31	27	29	18	27	32	27	73	29	36	32	29	33	31	31
WAASMUNSTER	24	26	28	25	31	30	31	29	42	29	63	40	44	38	39	41	41
SINT-NIKLAAS	18	16	18	16	19	19	22	17	29	36	40	90	51	45	52	57	52
TEMSE	18	18	23	20	22	22	26	22	33	32	44	51	72	54	49	49	48
KRUIBEKE	18	17	22	19	20	22	22	20	26	29	38	45	54	66	52	43	40
BEVEREN	17	15	19	16	18	21	20	18	26	33	39	52	49	52	74	50	46
SINT-GILLIS-WAAS	17	15	16	17	17	18	20	17	26	31	41	57	49	43	50	68	59
STEKENE	17	14	15	16	17	18	20	17	25	31	41	52	48	40	46	59	60

7.3 Antwerpen

	ANTWERPEN	HEMKSEM	SCHELLE	BOOM	AARTELAAAR	KONTOEN	HOVE	BOECHOOT	BORSBEEK	MORTSEL	EDGEM	VOMMELEGEM	WINEGEM	SCHOTEN	BRASSCHAAT	KAPPELLEN	STABROEK	KALMTHOUT	ESSEN	VUUSTWEZEL	BRECHT	SCHILDE	MAALE	ZOERSEL	RANST	ZANDHOVEN	ZWIJNDRECHT	DUFFEL	SINT-KATELINE-WAVER	BOUWHEIDEN	MECHELEN	BERLAAR	BORNEM	PULJIS	SINT-AMANDS	WILLEBROEK	LIER	HIEST-OP-DEN-BERG	NIJLEN	HERENTALS	HERENTHOUT	GROBBENDONK	VOSSELAAR	OLEN	HUSHOUT	HERSELT	WESTERLO	LAAKDAL	GIEL	MEERHOUT	BALEN	DISSSEL	MOL	KASTERLEE	LILLE	HOOGSTRATEN	RIKEYVORSEL	MERSPLAAS	BEERSE	OLD-TURNHOUT	TURNHOUT	VOSSELAAR	RAVELS	ARENDONK	AIRNONCK	BAARLE-HERTOG
ANTWERPEN	100	36	25	33	30	39	36	29	34	40	31	48	40	37	41	47	46	32	37	29	33	41	38	32	37	29	45	23	19	22	30	32	39	39	34	32	37	29	45	23	19	22	30	32	39	39	34	32	37	29	45	23	19	22	30	32	39	39	34	32	37	29				

7.3.1 Antwerpen en omgeving

	ANTWERPEN	HEMIKSEM	SCHELLE	NIEL	BOOM	RUMST	AARTSELAAR	KONTICH	LINT	HOVE	BOECHOUT	BORSBEEK	MORTSEL	EDEGEM	WOMMELGEM	WIJNEGEM	SCHOTEN	BRASSCHAAT	KAPellen	STABROEK	KALMTHOUT	ESSEN	WUUSTWEZEL	BRECHT	SCHILDE	MALLE	ZOERSEL	RANST	ZANDHOVEN	ZWIJNDRECHT
ANTWERPEN	107	36	25	35	33	30	39	36	29	34	40	31	48	40	37	41	47	46	52	46	39	35	33	41	38	32	32	37	29	45
HEMIKSEM	36	79	61	70	59	60	56	35	29	30	39	31	37	34	30	32	34	36	37	34	32	32	28	32	29	27	28	31	27	31
SCHELLE	25	61	69	60	54	57	50	34	30	29	31	29	30	33	29	31	29	30	27	29	29	27	27	30	29	28	28	29	27	29
NIEL	35	70	60	81	65	63	53	35	30	30	38	30	35	34	29	32	30	31	38	34	30	31	25	30	29	27	28	30	27	31
BOOM	33	59	54	65	84	66	50	35	30	29	30	30	39	34	32	32	35	33	34	32	30	28	27	32	31	27	30	31	26	32
RUMST	30	60	57	63	66	81	54	42	37	39	39	37	36	39	35	35	34	33	31	35	32	32	31	37	31	33	34	36	33	29
AARTSELAAR	39	56	50	53	50	54	76	46	40	43	48	41	47	48	36	38	39	36	42	43	36	36	32	37	33	34	35	38	34	34
KONTICH	36	35	34	35	35	42	46	75	59	60	59	47	56	63	44	44	39	39	38	40	43	36	36	42	41	38	40	45	39	35
LINT	29	29	30	30	30	37	40	59	66	53	55	42	46	53	38	39	35	34	32	35	36	34	32	37	37	37	36	41	37	30
HOVE	34	30	29	30	29	39	43	60	53	72	64	48	58	62	41	41	37	36	35	38	38	33	34	38	37	37	39	42	38	29
BOECHOUT	40	39	31	38	30	39	48	59	55	64	85	56	64	58	47	48	40	40	43	44	41	39	36	42	41	41	43	50	41	32
BORSBEEK	31	31	29	30	30	37	41	47	42	48	56	66	52	49	51	51	42	37	36	42	39	35	38	41	43	39	41	45	40	28
MORTSEL	48	37	30	35	39	36	47	56	46	58	64	52	94	64	45	48	45	45	47	41	39	31	33	37	40	37	37	42	35	38
EDEGEM	40	34	33	34	34	39	48	63	53	62	58	49	64	74	45	45	43	39	39	42	43	34	36	38	42	37	38	42	37	34
WOMMELGEM	37	30	29	29	32	35	36	44	38	41	47	51	45	45	69	60	48	43	41	45	45	36	42	44	53	42	42	51	44	30
WIJNEGEM	41	32	31	32	32	35	38	44	39	41	48	51	48	45	60	86	58	54	50	50	50	45	49	55	68	49	52	52	46	32
SCHOTEN	47	34	29	30	35	34	39	39	35	37	40	42	45	43	48	58	86	64	60	53	54	47	51	57	59	46	45	48	43	33
BRASSCHAAT	46	36	30	31	33	33	36	39	34	36	40	37	45	39	43	54	64	94	69	56	60	55	59	60	53	42	46	45	37	39
KAPellen	52	37	27	38	34	31	42	38	32	35	43	36	47	39	41	50	60	69	106	72	61	56	56	57	49	39	40	45	36	38
STABROEK	46	34	29	34	32	35	43	40	35	38	44	42	41	42	45	50	53	56	72	84	61	56	59	54	47	44	44	44	38	34
KALMTHOUT	39	32	29	30	30	32	36	43	36	38	41	39	39	43	45	50	54	60	61	61	84	67	69	60	50	41	44	44	38	33
ESSEN	35	32	27	31	28	32	36	36	34	33	39	35	31	34	36	45	47	55	56	56	67	83	67	56	42	35	37	39	36	29
WUUSTWEZEL	33	28	27	25	27	31	32	36	32	34	36	38	33	36	42	49	51	59	56	59	69	67	79	60	48	40	42	44	37	30
BRECHT	41	32	30	30	32	37	37	42	37	38	42	41	37	38	44	55	57	60	57	54	60	56	60	91	58	56	57	51	48	33
SCHILDE	38	29	29	29	31	31	33	41	37	37	41	43	40	42	53	68	59	53	49	47	50	42	48	58	85	50	57	53	45	31
MALLE	32	27	28	27	27	33	34	38	37	37	41	39	37	42	49	46	42	39	44	41	35	40	56	50	76	60	48	51	27	
ZOERSEL	32	28	28	28	30	34	35	40	36	39	43	41	37	38	42	52	45	46	40	44	44	37	42	57	57	60	76	51	50	32
RANST	37	31	29	30	31	36	38	45	41	42	50	45	42	42	51	52	48	45	45	44	44	39	44	51	53	48	51	84	55	33
ZANDHOVEN	29	27	27	27	26	33	34	39	37	38	41	40	35	37	44	46	43	37	36	38	38	36	37	48	45	51	50	55	68	25
ZWIJNDRECHT	45	31	29	31	32	29	34	35	30	29	32	28	38	34	30	32	33	39	38	34	33	29	30	33	31	27	32	33	25	66

7.3.2 Mechelen

	DUFFEL	SINT-KATELIJNE-WAVER	BONHEIDEN	PUTTE	MECHELEN	BERLAAR	BORNEM	PUURS	SINT-AMANDS	WILLEBROEK	LIER	HEIST-OP-DEN-BERG	NIJLEN
DUFFEL	76	65	61	63	54	47	41	40	40	42	50	41	39
SINT-KATELIJNE-WAVER	65	82	71	70	66	50	44	44	43	50	49	48	39
BONHEIDEN	61	71	88	69	67	49	47	47	43	50	47	48	36
PUTTE	63	70	69	87	61	56	43	46	46	50	51	58	41
MECHELEN	54	66	67	61	104	48	51	52	47	59	49	52	37
BERLAAR	47	50	49	56	48	75	45	44	43	42	55	50	55
BORNEM	41	44	47	43	51	45	87	79	69	57	43	38	36
PUURS	40	44	47	46	52	44	79	91	73	62	44	38	36
SINT-AMANDS	40	43	43	46	47	43	69	73	75	55	38	35	34
WILLEBROEK	42	50	50	50	59	42	57	62	55	83	44	42	37
LIER	50	49	47	51	49	55	43	44	38	44	78	48	51
HEIST-OP-DEN-BERG	41	48	48	58	52	50	38	38	35	42	48	115	55
NIJLEN	39	39	36	41	37	55	36	36	34	37	51	55	87

7.3.3 Kempen

	HEIST-OP-DEN-BERG	NIJLEN	HERENTALS	HERENTHOUT	GROBBENDONK	VORSELAAR	OLEN	HULSHOUT	HERSELT	WESTERLO	LAAKDAL	GEEL	MEERHOUT	BALEN	RETIE	DESSEL	MOL	KASTERLEE	LILLE	HOOGSTRATEN	RIJKEVORSEL	MERKSPLAS	BEERSE	OUD-TURNHOUT	TURNHOUT	VOSSELAAR	RAVELS	ARENDONK	BAARLE-HERTOG
HEIST-OP-DEN-BERG	115	55	43	43	43	39	51	44	45	50	46	49	41	41	37	40	42	41	37	38	40	35	34	32	32	33	37	40	26
NIJLEN	55	87	39	44	49	44	43	36	35	40	45	39	35	37	31	35	32	32	36	30	36	32	33	30	28	32	33	34	23
HERENTALS	43	39	124	104	102	102	111	81	81	88	88	97	84	83	76	79	74	87	88	70	73	71	70	66	72	67	69	60	48
HERENTHOUT	43	44	104	111	101	100	104	83	82	88	87	88	84	82	74	80	69	79	85	70	73	71	70	65	65	65	70	60	48
GROBBENDONK	43	49	102	101	120	105	102	81	77	88	93	92	84	83	76	81	73	81	87	72	76	71	76	69	70	72	72	64	50
VORSELAAR	39	44	102	100	105	120	104	79	78	86	92	88	80	85	79	68	83	91	70	76	71	74	69	70	71	73	61	50	
OLEN	51	43	111	104	102	104	136	84	88	101	96	101	86	88	83	86	79	89	92	76	78	76	75	72	72	71	78	69	50
HULSHOUT	44	36	81	83	81	79	84	103	97	95	89	85	83	80	73	77	67	73	73	67	68	70	66	65	62	63	70	58	46
HERSELT	45	35	81	82	77	78	88	97	109	97	90	88	82	79	73	76	65	73	71	66	66	67	64	62	60	61	68	57	45
WESTERLO	50	40	88	88	88	86	101	95	97	122	102	101	89	84	78	81	75	77	77	74	75	70	71	68	68	67	75	65	47
LAAKDAL	46	45	88	87	93	92	96	89	90	102	137	111	105	90	81	83	73	77	78	73	78	71	71	68	68	71	77	64	49
GEEL	49	39	97	88	92	88	101	85	88	101	111	140	106	93	85	89	87	86	82	78	78	73	76	70	74	73	77	66	51
MEERHOUT	41	35	84	84	84	80	86	83	82	89	105	106	116	90	77	85	76	77	75	70	70	71	70	65	65	68	69	58	49
BALEN	41	37	83	82	83	85	88	80	79	84	90	93	90	117	90	100	95	80	80	74	75	73	74	70	70	71	74	62	51
RETIE	37	31	76	74	76	79	83	73	73	78	81	85	77	90	111	96	79	89	83	76	78	78	78	80	76	77	84	76	54
DESSEL	40	35	79	80	81	79	86	77	76	81	83	89	85	100	96	113	91	85	81	74	76	77	75	74	72	72	75	69	52
MOL	42	32	74	69	73	68	79	67	65	75	73	87	76	95	79	91	123	71	70	64	64	64	66	63	64	62	66	62	46
KASTERLEE	41	32	87	79	81	83	89	73	73	77	77	86	77	80	89	85	71	120	100	79	80	84	87	87	87	86	84	74	63
LILLE	37	36	88	85	87	91	92	73	71	77	78	82	75	80	83	81	70	100	117	82	84	86	89	87	85	85	84	73	63
HOOGSTRATEN	38	30	70	70	72	70	76	67	66	74	73	78	70	74	76	74	64	79	82	116	105	99	91	82	87	85	91	79	71
RIJKEVORSEL	40	36	73	73	76	76	78	68	66	75	78	78	70	75	78	76	64	80	84	105	117	103	91	86	89	87	94	84	71
MERKSPLAS	35	32	71	71	71	71	76	70	67	70	71	73	71	73	78	77	64	84	86	99	103	121	98	90	91	94	95	82	71
BEERSE	34	33	70	70	76	74	75	66	64	71	71	76	70	74	78	75	66	87	89	91	91	98	151	124	128	131	96	84	68
OUD-TURNHOUT	32	30	66	65	69	69	72	65	62	68	68	70	65	70	80	74	63	87	87	82	86	90	124	133	122	120	92	84	64
TURNHOUT	32	28	72	65	70	70	72	62	60	68	68	74	65	70	76	72	64	87	85	87	89	91	128	122	152	123	93	81	69
VOSSELAAR	33	32	67	65	72	71	71	63	61	67	71	73	68	71	77	72	62	86	85	85	87	94	131	120	123	140	88	76	66
RAVELS	37	33	69	70	72	73	78	70	68	75	77	77	69	74	84	75	66	84	84	91	94	95	96	92	93	88	116	92	70
ARENDONK	40	34	60	60	64	61	69	58	57	65	64	66	58	62	76	69	62	74	73	79	84	82	84	84	81	76	92	109	67
BAARLE-HERTOG	26	23	48	48	50	50	50	46	45	47	49	51	49	51	54	52	46	63	63	71	71	71	68	64	69	66	70	67	86

7.5.1 Halle-Vilvoorde

	BEVER	HERNE	GALMAARDEN	GOOIK	PEPINGEN	HALLE	BEERSEL	SINT-PIETERS-LEEUV	LENNIK	ROOSDAAL	DILBEEK	LIEDEKERKE	TERNAT	AFFLIGEM	SINT-GENESIUS-RODE	LINKEBEEK	DROGENBOS	ASSE	WEMMEL	MERCHTEM	OPWIJK	LONDERZEEL	MEISE	KAPELLE-OP-DEN-BOS	GRIMBERGEN	ZEMST	VILVOORDE	STEENOKKERZEEL	MACHELEN	ZAVENTEM	TERVUREN	OVERIJSE	HOELAART	WEZEMBEEK-OPPEM	KRAAINEM
BEVER	39	34	33	31	32	20	21	20	29	23	19	18	18	18	14	15	12	14	11	17	17	14	14	12	14	13	14	13	11	12	8	13	10	10	11
HERNE	34	48	41	43	45	27	28	27	37	28	27	22	20	19	22	21	18	22	16	22	21	16	21	16	21	17	21	22	18	16	12	17	15	14	15
GALMAARDEN	33	41	52	42	41	26	29	27	34	31	27	28	24	20	19	16	14	20	15	20	24	19	20	16	20	16	21	21	16	14	14	17	15	11	12
GOOIK	31	43	42	51	44	28	27	30	37	29	28	26	23	19	22	19	18	22	15	22	20	16	19	15	19	15	19	21	17	16	12	14	14	14	13
PEPINGEN	32	45	41	44	53	31	30	30	38	29	30	23	21	19	22	19	17	21	16	21	21	18	21	15	20	17	20	21	19	15	12	16	15	13	14
HALLE	20	27	26	28	31	54	42	45	32	27	36	28	27	18	31	26	26	28	18	22	27	24	21	21	22	22	23	21	20	23	22	23	21	20	21
BEERSEL	21	28	29	27	30	42	49	42	32	31	33	28	27	19	33	28	27	27	18	22	28	24	21	23	22	24	24	20	19	22	20	25	22	18	20
SINT-PIETERS-LEEUV	20	27	27	30	30	45	42	52	32	31	35	28	28	18	32	26	26	26	18	24	27	24	21	21	21	23	21	20	19	24	20	22	20	20	20
LENNIK	29	37	34	37	38	32	32	50	33	35	29	31	19	25	22	21	29	16	24	27	21	21	20	21	20	21	20	19	20	17	21	21	18	20	18
ROOSDAAL	23	28	31	29	29	27	31	31	33	50	33	40	36	29	22	20	17	27	14	25	29	22	20	19	19	21	19	18	17	19	16	20	17	16	16
DILBEEK	19	27	27	28	30	36	33	35	35	33	52	33	34	22	25	23	21	34	20	30	34	28	26	24	23	22	21	21	22	22	19	21	19	20	19
LIEDEKERKE	18	22	28	26	23	28	28	28	29	40	33	51	38	31	20	16	14	29	15	24	31	23	19	20	18	19	19	18	17	19	18	18	18	15	15
TERNAT	18	20	24	23	21	27	27	28	31	36	34	38	45	29	20	15	15	28	16	23	29	23	17	20	15	17	15	15	18	15	18	15	18	15	15
AFFLIGEM	18	19	20	19	19	18	19	18	19	29	22	31	29	41	16	12	10	26	17	19	24	18	19	16	17	15	17	16	17	15	11	13	15	11	13
SINT-GENESIUS-RODE	14	22	19	22	22	31	33	32	25	22	25	20	20	16	37	29	29	22	18	20	19	18	16	19	17	19	17	18	17	22	18	20	20	20	21
LINKEBEEK	15	21	16	19	19	26	28	26	22	20	23	16	15	12	29	32	28	19	16	19	16	16	15	17	16	18	15	15	14	19	14	17	15	20	20
DROGENBOS	12	18	14	18	17	26	27	26	21	17	21	14	15	10	29	28	31	16	14	16	13	14	11	15	13	15	12	12	12	16	12	15	13	18	18
ASSE	14	22	20	22	21	28	27	26	29	27	34	29	28	26	22	19	16	55	29	40	46	33	36	32	31	27	29	26	26	28	20	23	23	22	23
WEMMEL	11	16	15	15	16	18	18	18	16	14	20	15	16	17	18	16	14	29	42	26	26	24	35	24	33	24	31	25	29	25	16	18	16	23	24
MERCHTEM	17	22	20	22	21	22	22	24	24	25	30	24	23	19	20	19	16	40	26	48	43	32	32	30	29	27	25	24	23	26	17	20	18	22	21
OPWIJK	17	21	24	20	21	27	28	27	27	29	34	31	29	24	19	16	13	46	26	43	56	38	34	30	28	26	27	22	22	24	19	23	20	18	19
LONDERZEEL	14	16	19	16	18	24	24	24	21	22	28	23	23	18	18	16	14	33	24	32	38	48	36	34	26	26	25	20	22	24	19	21	18	18	18
MEISE	14	21	20	19	21	21	21	21	20	26	19	17	19	16	15	11	36	35	32	34	36	53	35	40	30	37	28	33	26	17	20	17	21	21	
KAPELLE-OP-DEN-BOS	12	16	16	15	15	21	23	21	20	19	24	20	20	16	19	17	15	32	24	30	30	34	35	43	29	29	26	21	21	23	18	21	20	19	19
GRIMBERGEN	14	21	20	19	20	22	22	21	21	19	23	18	15	17	17	16	13	31	33	29	28	26	40	29	52	33	43	35	38	29	20	21	21	24	23
ZEMST	13	17	16	15	17	22	24	23	20	21	22	19	17	15	19	18	15	27	24	27	26	26	30	29	33	55	35	39	33	31	21	23	20	24	24
VILVOORDE	14	21	21	19	20	23	24	21	21	19	21	19	15	17	17	15	12	29	31	25	27	25	37	26	43	35	57	37	46	30	21	22	22	22	23
STEENOKKERZEEL	13	22	21	21	21	21	20	20	20	18	21	18	15	16	18	15	12	26	25	24	22	20	28	21	35	39	37	61	37	34	21	20	20	23	24
MACHELEN	11	18	16	17	19	20	19	19	19	17	22	17	15	17	17	14	12	26	29	23	22	22	33	21	38	33	46	37	53	32	20	18	19	24	24
ZAVENTEM	12	16	14	16	15	23	22	24	20	19	22	19	18	15	22	19	16	28	25	26	24	24	26	23	29	31	30	34	32	51	31	27	27	34	34
TERVUREN	8	12	14	12	12	22	20	20	17	16	19	18	15	11	18	14	12	20	16	17	19	17	18	20	21	21	20	31	52	30	28	23	27	21	23
OVERIJSE	13	17	17	14	16	23	25	22	21	20	21	18	18	13	20	17	15	23	18	20	23	21	20	21	21	23	22	20	18	27	30	48	37	21	23
HOELAART	10	15	15	14	15	21	22	20	21	17	19	18	18	15	20	15	13	23	16	18	20	18	17	20	21	20	22	20	19	27	28	37	44	21	22
WEZEMBEEK-OPPEM	10	14	11	14	13	20	18	20	18	16	20	15	15	11	20	20	18	22	23	22	18	18	21	19	24	24	22	23	24	34	23	21	21	38	36
KRAAINEM	11	15	12	13	14	21	20	20	20	16	19	15	15	13	21	20	18	23	24	21	19	18	21	19	23	24	23	24	24	34	27	23	22	36	41

7.5.2 Leuven – Oost-Vlaams-Brabant

	HULDENBERG	BERTEM	KORTENBERG	HERENT	KAMPENHOUT	HAACHT	BOORTMEERBEEK	KEERBERGEN	TREMELO	ROTSELAAR	LEUVEN	OUD-HEVERLEE	BIERBEEK	BOUTERSEM	HOEGAARDEN	TIENEN	LANDEN	LINTER	ZOUTLEEUW	GEETBETS	KORTENAKEN	GLABBEEK	LUBBEEK	HOLSBEEK	TIELT-WINGE	BEKKEVOORT	DIEST	SCHERPENHEUVEL-ZICHEM	AARSCHOT	BEGINNENDIJK
HULDENBERG	45	37	39	35	23	31	32	27	25	30	29	33	30	25	20	23	17	15	14	14	19	15	22	22	19	18	17	20	22	21
BERTEM	37	45	35	38	24	34	34	30	27	34	32	34	35	25	20	23	16	16	15	14	17	16	26	23	20	18	18	20	24	24
KORTENBERG	39	35	48	38	25	31	32	27	25	30	28	29	30	24	18	21	15	14	12	12	17	13	22	21	17	16	16	19	23	20
HERENT	35	38	38	54	26	36	37	33	29	34	42	32	36	26	20	25	17	15	14	14	18	16	27	25	22	19	21	23	27	24
KAMPENHOUT	23	24	25	26	58	26	30	23	23	23	21	22	20	12	10	12	13	12	12	11	13	13	19	18	16	14	13	11	18	19
HAACHT	31	34	31	36	26	49	43	39	34	37	30	28	29	23	19	22	15	15	14	13	17	15	22	24	18	18	19	23	25	23
BOORTMEERBEEK	32	34	32	37	30	43	53	41	32	35	31	26	30	22	19	23	18	14	14	13	17	15	25	21	21	17	19	20	25	23
KEERBERGEN	27	30	27	33	23	39	41	46	35	33	28	25	27	21	18	22	14	14	14	13	16	14	23	22	19	17	19	20	23	23
TREMELO	25	27	25	29	23	34	32	35	48	36	25	25	26	22	19	23	18	18	18	19	20	19	24	24	24	22	24	25	28	34
ROTSELAAR	30	34	30	34	23	37	35	33	36	52	32	26	32	27	22	25	18	17	17	16	20	19	28	31	27	24	27	29	34	31
LEUVEN	29	32	28	42	21	30	31	28	25	32	57	28	35	26	18	25	17	15	14	14	18	18	26	26	21	19	21	23	25	22
OUD-HEVERLEE	33	34	29	32	22	28	26	25	25	26	28	45	32	24	16	20	21	21	20	20	24	21	31	30	24	24	19	18	18	26
BIERBEEK	30	35	30	36	20	29	30	27	26	32	35	32	52	32	24	28	21	21	18	17	21	22	35	31	26	23	22	24	24	23
BOUTERSEM	25	25	24	26	12	23	22	21	22	27	26	24	32	51	36	40	27	28	25	25	34	32	29	26	26	27	22	26	25	23
HOEGAARDEN	20	20	18	20	10	19	19	18	19	22	18	16	24	36	44	40	26	30	26	23	30	32	21	19	24	24	20	24	21	20
TIENEN	23	23	21	25	12	22	23	22	23	25	25	20	28	40	40	52	31	31	27	26	35	36	24	21	27	26	26	27	27	23
LANDEN	17	16	15	17	13	15	18	14	18	18	17	21	21	27	26	31	53	39	41	36	38	33	25	22	28	29	24	19	18	25
LINTER	15	16	14	15	12	15	14	14	18	17	15	21	21	28	30	31	39	47	38	32	40	35	25	23	28	30	20	19	17	25
ZOUTLEEUW	14	15	12	14	12	14	14	14	18	17	14	20	18	25	26	27	41	38	46	36	37	32	25	23	26	27	21	18	16	23
GEETBETS	14	14	12	14	11	13	13	13	19	16	14	20	17	25	23	26	36	32	36	44	36	31	23	22	27	29	22	19	17	24
KORTENAKEN	19	17	17	18	13	17	17	16	20	20	18	24	21	34	30	35	38	40	37	36	51	39	28	26	33	36	25	23	20	27
GLABBEEK	15	16	13	16	13	15	15	14	19	19	18	21	22	32	32	36	33	35	32	31	39	49	29	27	33	36	24	22	19	26
LUBBEEK	22	26	22	27	19	22	25	23	24	28	26	31	35	29	21	24	25	25	25	23	28	29	50	40	35	31	22	22	24	30
HOLSBEEK	22	23	21	25	18	24	21	22	24	31	26	30	31	26	19	21	22	23	23	22	26	27	40	49	34	32	24	26	25	31
TIELT-WINGE	19	20	17	22	16	18	21	19	24	27	21	24	26	26	24	27	28	28	26	27	33	33	35	34	51	40	27	25	28	36
BEKKEVOORT	18	18	16	19	14	18	17	17	22	24	19	24	23	27	24	26	29	30	27	29	36	36	31	32	40	52	36	34	24	31
DIEST	17	18	16	21	13	19	19	19	24	27	21	19	22	22	20	26	24	20	21	22	25	24	22	24	27	36	54	42	34	28
SCHERPENHEUVEL-ZICHEM	20	20	19	23	11	23	20	20	25	29	23	18	24	26	24	27	19	19	18	19	23	22	22	26	25	34	42	55	40	29
AARSCHOT	22	24	23	27	18	25	25	23	28	34	25	18	24	25	21	27	18	17	16	17	20	19	24	25	28	24	34	40	58	37
BEGINNENDIJK	21	24	20	24	19	23	23	23	34	31	22	26	23	23	20	23	25	25	23	24	27	26	30	31	36	31	28	29	37	53

9 Bijlage 3 - Hiërarchische clusteranalyse

9.1 Methodologische verantwoording

Een hiërarchische clusteranalyse is een methode waarbij groepen worden geïdentificeerd met een sterke gelijkenis tussen de objecten binnen één groep, en sterke verschillen tussen de objecten van verschillende groepen. Dergelijke clusteranalyse kan worden uitgevoerd met behulp van statistische software (bv. SPSS). De analyse gebeurt in verschillende stappen.

In een eerste stap worden alle gemeenten met elkaar vergeleken, en wordt de afstand bepaald tussen telkens twee gemeenten²². Tussen gemeenten met een gelijkaardige score op alle variabelen zal de afstand klein zijn, tussen gemeenten met sterk verschillende scores op alle variabelen zal de afstand groot zijn. Dit ziet er, ter illustratie, als volgt uit:

	Aantal samenwerkingsverbanden met gemeente x	Aantal samenwerkingsverbanden met gemeente y	Aantal samenwerkingsverbanden met gemeente Z	Aantal samenwerkingsverbanden met gemeente W
Gemeente x	20	15	5	4
Gemeente y	15	19	4	3
Gemeente z	5	5	10	9
Gemeente w	6	6	11	12

De afstand tussen gemeenten x en y bedraagt: $(20-15)^2+(15-19)^2+(5-4)^2+(4-3)^2= 43$.

De afstand tussen gemeenten y en z bedraagt: $(15-5)^2+(19-5)^2+(4-10)^2+(3-9)^2= 368$.

De afstand tussen gemeenten x en z bedraagt: $(20-5)^2+(15-5)^2+(5-10)^2+(4-9)^2= 375$.

Ook de afstanden tussen x en w, tussen y en w en tussen z en w worden op gelijkaardige manier berekend.

Dit levert de volgende afstandsmatrix op:

	x	y	z	w
x	0			
y	43	0		
z	375	368	0	
w	377	380	12	0

Vervolgens worden de verschillende gemeenten geclusterd. Dit gebeurt in opeenvolgende stappen waarbij telkens de twee gemeenten met de kleinste afstand bij elkaar worden gevoegd totdat alle gemeenten geclusterd zijn.

De kleinste afstand is deze tussen gemeente w en z (12). Deze twee gemeenten worden bij elkaar genomen, vervolgens wordt de nieuwe afstand berekend tussen x en (z,w) en tussen

²² Hiervoor wordt de 'gekwadrateerde euclidische afstand' gebruikt, dit is de som van de kwadraten van de verschillen tussen alle variabelen van beide gemeenten.

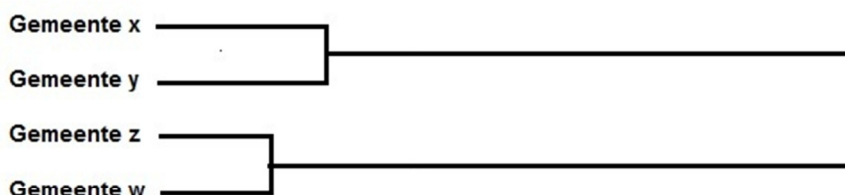
y en (z,w). Hiervoor nemen we het gemiddelde van de afstand tussen x en z, en tussen x en w. De afstand tussen x en (z,w) wordt zodoende: $(375+377)/2= 376$.

	x	y	(z,w)
x	0		
y	43	0	
(z,w)	376	374	0

Nu is de kleinste afstand deze tussen de gemeenten x en y. We nemen deze samen. De afstand tussen (x,y) en (z,w) wordt het gemiddelde van de afstand tussen x en (z,w) en y en (z,w).

	(x,y)	(z,w)
(x,y)	0	
(z,w)	375	0

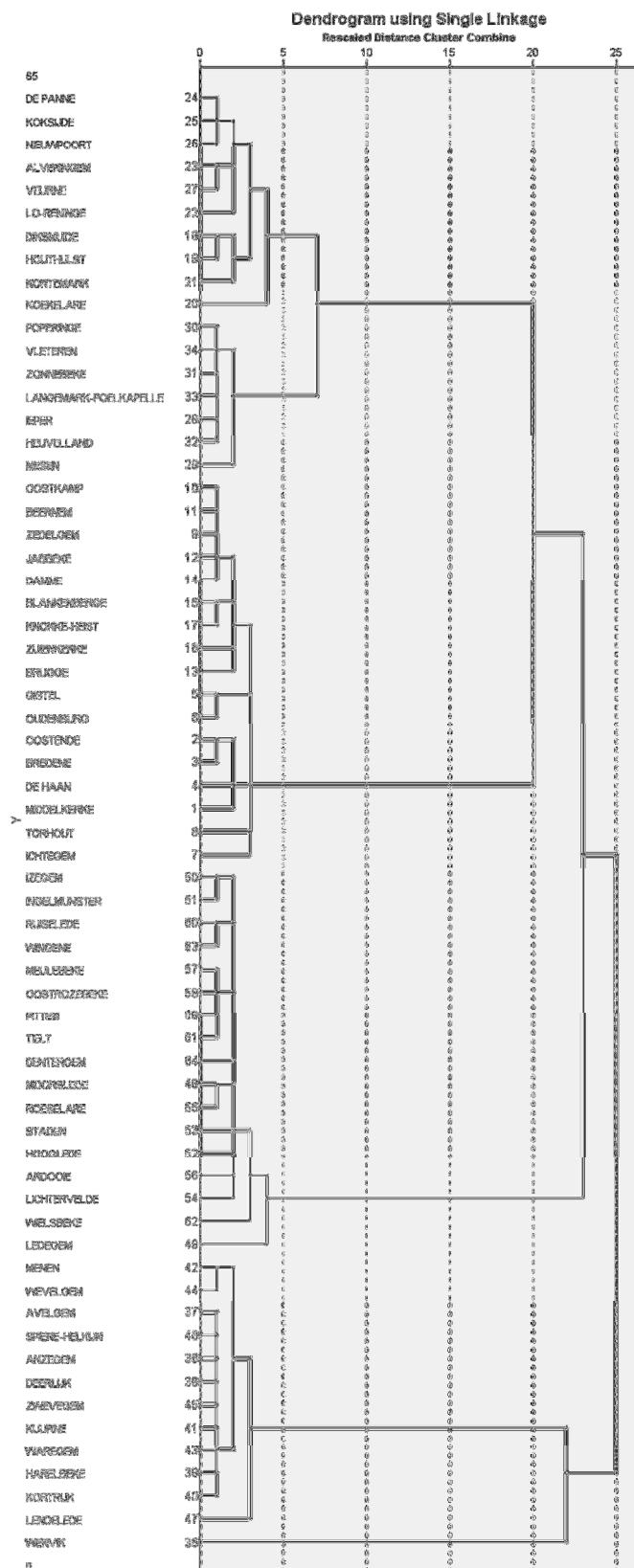
Als laatste stap worden (x,y) en (z,w) bij elkaar genomen. Dit kan worden voorgesteld door een dendrogram. De lengte van de takken zijn een indicatie van de afstand tussen twee gemeenten of tussen groepen van gemeenten.

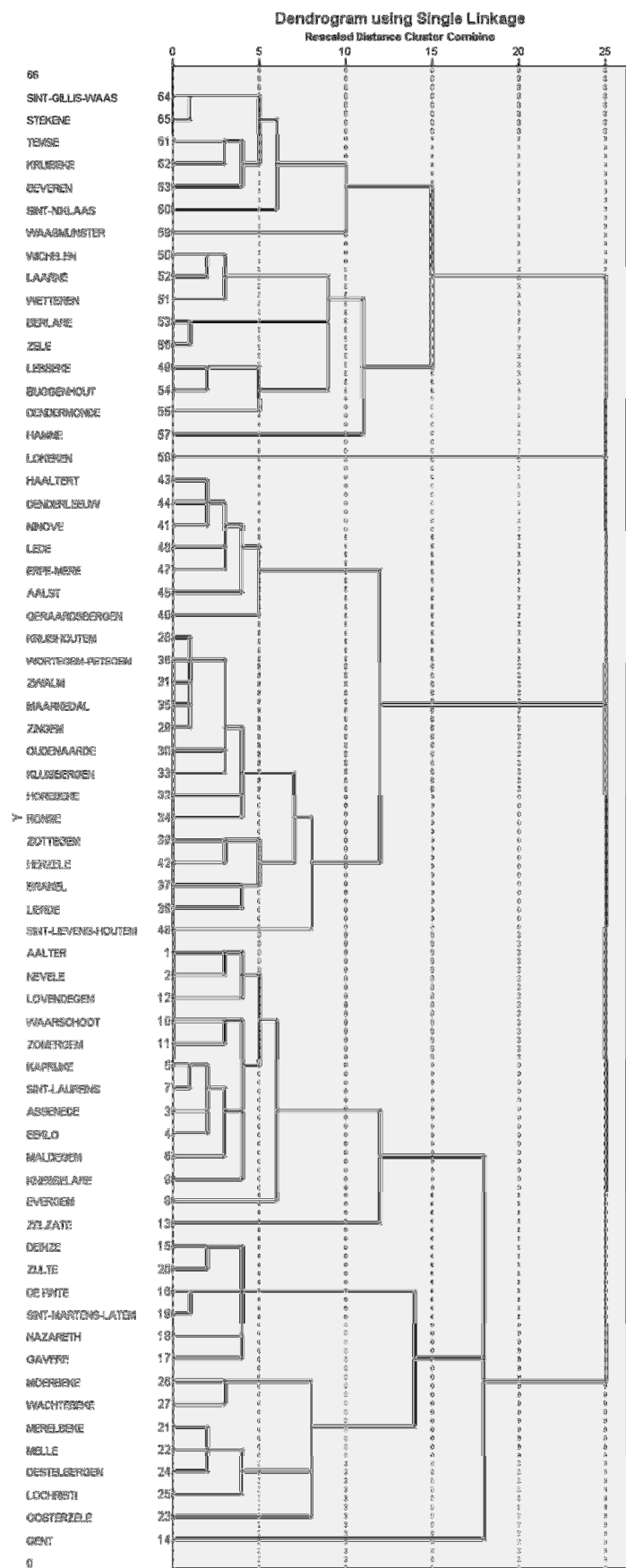
In de hiernavolgende figuren worden de resultaten weergegeven van de clusteranalyse uitgevoerd op basis van het aantal samenwerkingsverbanden tussen gemeenten en per provincie. De clusteranalyse werd uitgevoerd in SPSS. Hierbij werden de gegevens (aantal samenwerkingsverbanden) gestandaardiseerd. De afstand tussen de objecten werd berekend op basis van gekwadraterde euclidische afstand. De clustering gebeurde door middel van de 'nearest neighbor' methode (de afstand tussen verschillende clusters wordt gedefinieerd als de kleinste afstand tussen twee objecten in de verschillende clusters).

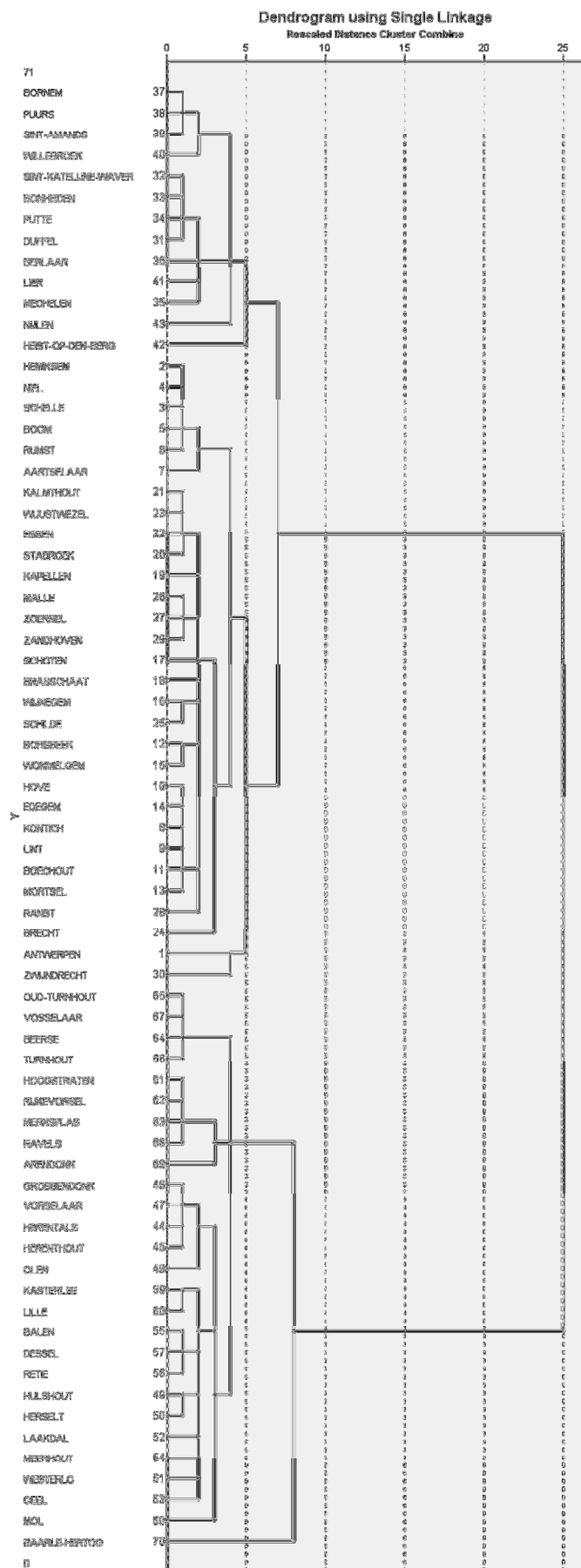
9.2 West-Vlaanderen

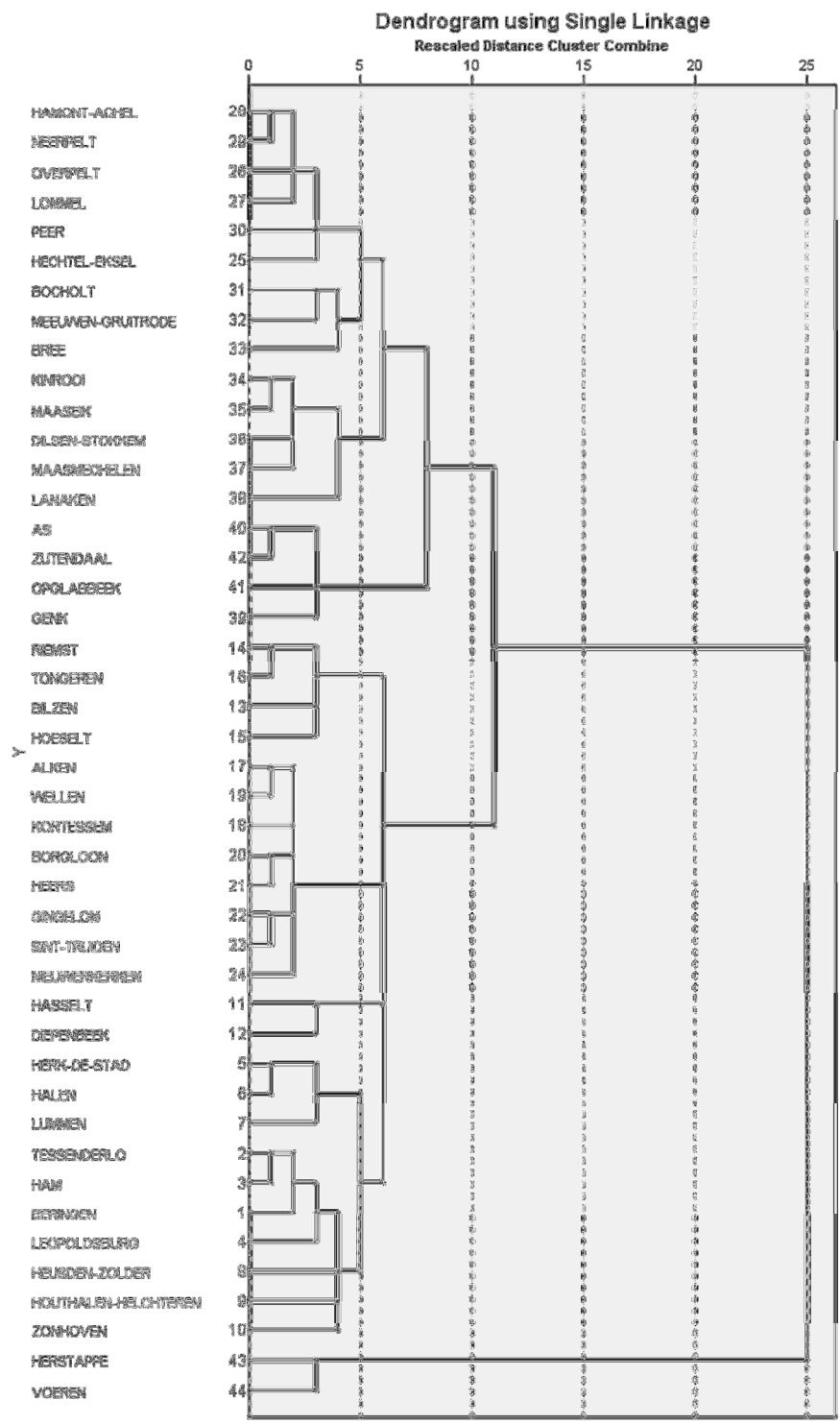
9.3 Oost-Vlaanderen

9.4 Antwerpen

9.5 Limburg

9.6 Vlaams-Brabant

